

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK TURİZMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YL-2023-0032

AYDIN İLİ SAĞLIK TURİZM POTANSİYELİNİN
SWOT ANALİZİ İLE BELİRLENMESİ

NURGİL GÜRCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Aziz BOSTAN

AYDIN-2023

TEŞEKKÜR

Bu tezi hazırlarken tüm yoğunluğuna rağmen benden yardımını ve zamanını esirgemeyen, çok değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Aziz BOSTAN'A verdiği emek, ilgi ve alaka için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma sırasında randevu almakta hiç zorlanmadığım ve tüm bilgilerini açık yüreklilikle aktaran Kuşadası Kaymakamı Sayın Sadettin YÜCEL'E, Kuşadası Belediye Başkanı Sayın Ömer GÜNEL'E ve bana her konuda destek olan Kuşadası Ticaret Odası başkanım Sayın Serdar AKDOĞAN'A, tez mülakatlarıma katkı veren değerli Kuşadası ve Aydın STK başkanlarına, Sağlık Seyahat Acentesi sahiplerine, Hastane ve Poliklinik yöneticilerine, ADÜ Öğretim Üyelerine yürekten teşekkür ediyorum.

Ayrıca bana eğitimim sürecinde yüreklendiren ve tez çalışmama katkıda bulunan çok değerli hocalarım, Prof. Dr. Osman Eralp ÇOLAKOĞLU, Prof. Dr. Osman Nuri OZDOĞAN, Prof. Dr. Abdullah TANRIVERDİ, Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ, Doç. Dr. Ahu Yazıcı AYYILDIZ'A ve ADÜ Turizm Fakültesi Arş. Gör. H. Erhan ALTUN'A da destekleri için teşekkür etmek isterim.

Bu tez yazım hazırlığı sırasında teknik olarak kamere ile çekim desteğine ihtiyacım oldu, bana bu konuda yardımlarını esirgemeyen Kuşadası Ticaret Odası Personellerinden Genel Sekreter Burhan SEZER, Yönetim Danışmanı Didem BAŞDEMİR ve Merve KUMAŞ'A da teşekkür etmek isterim.

Tez çalışmam süresince maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, sabır ve özveriyle, her zaman yanımda duran canım oğlum Özgün MERMER ve canım kızım M. Beyza BAHADIR'A da ayrıca teşekkür ediyorum.

İnsanın hayatına dokunan bu kadar güzel yürekli destekler olduğu sürece hayatta başarmamak mümkün olmasa gerek. Sevgi ve Saygılarımla.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
TEŞEKKÜR.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1 Sağlık Turizmi.....	3
2.2 Sağlık Turizminin Tarihçesi.....	4
2.3 Sağlık Turizminin Sınıflandırılması.....	7
2.3.1 Medikal Turizm.....	8
2.3.2 Termal Turizm	9
2.3.3 Wellness ve SPA Turizmi	10
2.3.4 İleri yaş (Üçüncü Yaş) Turizmi.....	10
2.4. Dünyada sağlık turizminde başarılı örnekler	14
2.4.1 Tayvan.....	14
2.4.2 Almanya	14
2.4.3. Hindistan	15
2.4.4. Brezilya	15
2.4.5. Malezya	16
2.4.6. Tayland.....	16
2.4.7. Singapur	17
2.4.8. Kosta Rika.....	18
2.4.9. Amerika Birleşik Devletleri	18
2.4.10. Meksika.....	18

2.4.11 Güney Afrika	19
2.5. Aydın İlinin Antik Kentleri	26
2.6. Aydın İlindeki Mağaralar	29
2.7. Aydın İlindeki Sportif Etkinlikler.....	29
2.8.Aydın İli Kuş Gözlem Alanı.....	30
2.9. Aydın İli Yaylaları.....	30
2.10. Aydın İli Plajları	30
2.11. Aydın İlindeki Kaplıcalar	30
2.12. Aydın İli Müzeleri	31
2.13. Aydın İli Tarihi Camileri.....	31
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	33
3.1 Araştırma Sorunu.....	33
3.2 Çalışma Gurubu.....	33
3.3 Veri Toplama Ve Analizi	35
4. BULGULAR	36
5. TARTIŞMA.....	109
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKLAR.....	115
BİLİMSEL ETİK BEYANI	121
ÖZ GEÇMİŞ.....	123

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ülkemize Gelen Sağlık Turisti Sayıları	24
Şekil 2. Sağlık Turizmi Gelirleri	25

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Aydın İlinde Sağlık Turizm Belgeli Kuruluşlar	32
Tablo 2. Araştırmanın örneklemini oluşturan kişi ve kuruluşlar	34
Tablo 3. Sağlık turizmi size ne ifade etmektedir?	36
Tablo 4. Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu düşünüyor musunuz? ...	44
Tablo 5. Sağlık turizmi bakımından bölgemizde hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz?	52
Tablo 6. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?	59
Tablo 7. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından zayıf yönleri nelerdir?	66
Tablo 8. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından tehditleri nelerdir?	75
Tablo 9. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından fırsatları nelerdir?	82
Tablo 10. Aydın ili sağlık turizmi tanıtımı ne şekilde yapılmalıdır? Sizce yeterli midir?	89
Tablo 11. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır bu konu ile ilgili?	96
Tablo 12. Swot Analizi	106

ÖZET

AYDIN İLİ SAĞLIK TURİZM POTANSİYELİNİN SWOT ANALİZİ İLE BELİRLENMESİ

**Gürcan N., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık
Turizmi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2023.**

Amaç: Turizm arzının çeşitlendirilmesi, turizmin on iki aya yayılması ve yüksek katma değerli turistik hizmet paketlerin oluşturulması imkanlarına açık olan sağlık turizminin Aydın ili içerisinde ne derece uygulanabilir olduğunun ortaya çıkarılması tezin amacını oluşturmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Sağlık turizminin Aydın ilinde gelişmesi için paydaşlara düşen görevlerin neler olabileceği, hangi mikro destinasyonların arz konusunda daha elverişli olduğunun tespiti ise tezimizin yan amaçlarını oluşturmaktadır.

Bulgular: Araştırma nitel bir yöntemle ele alınmış, veriler iç ve dış paydaşlardan sözlü ve yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. İçerik analizine tabi tutulacak veriler daha sonra SWOT analizi yöntemiyle yorumlanmıştır.

Sonuç: Elde edilen veriler yorumlandığında doğal kaynaklar (yer altı suları, iklim vb.), medikal tesisler, konaklama işletmeleri, seyahat işletmeleri ve konukseverlik boyutlarında Aydın ilinin bu yüksek katma değerli turizm türüne ev sahipliği yapabilecek turizm arzına sahip olduğu, fakat yurt içi ve yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin kurumsal ve ulusal boyutta yeteri kadar ele alınmış olmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın İli, Turizm, Sağlık turizmi, Sağlık Turizmi Aracı kurumlar, SWOT Analizi

ABSTRACT

DETERMINATION OF HEALTH TOURISM POTENTIAL OF AYDIN PROVINCE WITH SWOT ANALYSIS

Gürcan N., Aydın Adnan Menderes University, Institute of Health Sciences,
Department of Health Tourism, Master Thesis, Aydın, 2023.

Objective: The aim of the thesis is to reveal the extent to which health tourism, which is open to diversification of tourism supply, spreading tourism to twelve months and creating high value-added touristic service packages, is applicable in Aydın province.

Material And Methods: The side objectives of our thesis are to determine what the duties of the stakeholders can be for the development of health tourism in Aydın and which micro-destinations are more suitable for supply.

Results: The research was handled with a qualitative method, and the data were obtained from internal and external stakeholders through verbal and face-to-face interviews. The data to be subjected to content analysis was then interpreted with the SWOT analysis method.

Conclusion: When the data obtained are interpreted, it is seen that Aydın has a tourism supply that can host this high value-added tourism type in terms of natural resources (ground waters, climate, etc.), medical facilities, accommodation businesses, travel businesses and hospitality, but domestic and international promotion. It has been concluded that the activities of the company have not been adequately addressed at the institutional and national level.

Keywords: Tourism, Health tourism, Health Tourism Agency, SWOT Analysis

1. GİRİŞ

Sağlık turizmi, hayati önem arz eden cerrahi operasyonlar için seyahatlerden, spa veya yoga gibi daha zinde hissettirici aktivitelere kadar geniş bir ölçekte hizmetler sunmaktadır. Bu yönüyle medikal turizm ve wellness turizmi ile günlük hayatta benzer anlamlarda kullanılsa da bu uygulamaların hepsini kapsayan bir çatı kavramdır. Sağlık turizmi, kaynak ülkedeki sigorta uygulamalarındaki sorunlardan veya gerekli tedavi edici hizmetlerin bulunmamasından gücünü almaktadır. Bunun yanında daha iyi tedavi hizmetleri, daha düşük ücretler, daha hızlı veya prosedürü daha kolay kılan uygulamalar da talebi canlandırmaktadır (UNWTO, 2018).

Türk turizmi dünyanın en fazla turist çeken ve en çok gelir yaratan destinasyonlarından bir tanesi olmasına karşın turizmin oluşturduğu tahribatları tartışmakta ve bu soruna alternatif turizm çeşitleriyle cevap verme gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kozak ve diğerleri, 2020). Alternatif turizm çeşitleri kitle turizminin sezonluk olması sorununu turizmi on iki aya yayarak cevap veren, doğal kaynakları daha az tahrip eden, bölgesel kalkınma noktasında daha etkili görülen turistik uygulamalar bütünüdür (Swarnbrooke, 1999).

Sağlık turizmi, bir alternatif turizm çeşidi olarak dünyanın en büyük endüstrilerinden iki tanesini bir araya getirerek olumlu ekonomik çıktılar ortaya koymaktadır. Bu turizm türü; doktorlar, hemşireler, tıbbi ekipman personeli, sigortacılar gibi sağlık sektörü işgörenleri ile turizm emekçilerinin hizmetlerini birleştirerek bir sepet oluşturur (Ramirez de Arellano, 2007). Bu sepet, gerek zorunlu veya gönüllü talebi çekerek destinasyondaki turistik faaliyetleri zenginleştirir ve geliştirir.

Aydın ili 2020 verileri ile 820 bin yabancı geceleme yapılan ve bu özelliğiyle yabancıların en çok geceleme yaptığı iller arasında dördüncü sırada yer alan bir destinasyondur. Belediye ve Bakanlık işletme belgeli yatak sayısı 41.220 olarak kaydedilmiştir. A grubu seyahat acentesi sayısı ise 226'dır. (KTB, 2021). Turizm arzındaki bu mevcudiyet, bölgenin coğrafi ve tarihi zenginlikleri de göz önünde tutulduğunda alternatif turizm türlerini karşılamaya müsaittir.

Turizm arzının çeşitlendirilmesi, turizmin on iki aya yayılması ve yüksek katma değerli turistik hizmet paketlerin oluşturulması imkânlarına açık olan sağlık turizminin Aydın ili içerisinde ne derece uygulanabilir olduğunun ortaya çıkarılması tezin amacını

oluşturmaktadır. Sağlık turizminin Aydın ilinde gelişmesi için paydaşlara düşen görevlerin neler olabileceği, hangi mikro destinasyonların arz konusunda daha elverişli olduğunun tespiti ise tezimizin yan amaçlarını oluşturmaktadır. Araştırma nitel bir yöntemle ele alınarak, veriler iç ve dış paydaşlardan sözlü ve yüz yüze mülakatlarla elde edilmiştir. İçerik analizine tabi tutulacak veriler daha sonra SWOT analizi yöntemiyle yorumlanacaktır. SWOT Analizi, bir destinasyonun güçlü ve zayıf yönleri ile bu destinasyonu bekleyen fırsat ve tehditleri ortaya koyabilecek, kullanışlılık ve fayda noktasında kendisini ispatlamış ve literatürde çokça kullanılmış bir yöntemdir. Elde edilecek veriler yorumlandığında doğal kaynaklar (yer altı suları, iklim vb.), medikal tesisler, konaklama işletmeleri, seyahat işletmeleri ve konukseverlik boyutlarında Aydın ilinin bu yüksek katma değerli turizm türüne ev sahipliği yapabilecek turizm arzına sahip olduğu, fakat yurt içi ve yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin kurumsal ve ulusal boyutta yeteri kadar ele alınmış olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Yapılmış olan tezin konusunu Aydın ili turizm ve sağlık arzının sağlık turizmi kapsamında hizmet sepeti oluşturmaya ne ölçüde hazır olduğu tespit edilmiştir. Araştırma soruları şunlardır:

1. Soru sağlık turizmi size ne ifade etmektedir?
2. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Soru sağlık turizmi bakımından bölgemizde hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz?
4. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?
6. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından tehditleri nelerdir?
7. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından fırsatları nelerdir?
8. Soru Aydın ili sağlık turizmi tanıtımı ne şekilde yapılmalıdır? Sizce yeterli midir?
9. Soru eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır bu konu ile ilgili?

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Sağlık Turizmi

Turizm kavramının kökeni Latince’de dönme anlamına gelen “tornus” kelimesinden gelmiştir. İngilizcedeki “tour” ve “touring” deyimleride bu kelimeden türemiştir. Bu deyimler özetle iş veya eğlence amaçlı bazı ülke,şehir veya yöreleri kısa veya uzun süreli seyahat etme ve hareket edilen yere geri dönme eylemlerini ifade etmektedir (İçöz, ve diğerleri, 2007, s. 383). Türk Dil Kurumu (2021) ise turizmi “ dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi” olarak tanımlarken Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği, “insanların sürekli ikametgâh ettikleri, çalıştıkları, günlük ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve seyahat ettikleri yerlerdeki turizm işletmelerinin sundukları hizmet ve malları talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olay ve ilişkiler bütünü” olarak tanımlamıştır (Kozak ve Kozak, 2008, s. 3). Dünyada ve Türkiye’de turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte insanların seyahat etme nedenleri de değişmiş, buna bağlı olarak birçok yeni turizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Son yıllarda (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021) Sağlık turizmi hakkında literatürde farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir. “Bireyin seyahat etmek suretiyle kendi yaşadığı yerden başka bir yere konaklayarak tedavi olma veya sağlığını koruma amacıyla seyahat etmesiyle özel bir turizm çeşidi olan sağlık turizmi ortaya çıkmıştır” (Temizkan ve Çiçek, 2015, s. 14-15). Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021), sağlık turizmini kısaca ikamet edilen yerden başka bir yere (yurtiçi veya yurtdışı) tedavi amacıyla yapılan seyahatler şeklinde tanımlamıştır. Sağlık Bakanlığı ise “ sağlığın korunması, geliştirilmesi ve hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla ikamet edilen yerden başka bir yere seyahat edilmesi ve gidilen yerde en az 24 saat kalınarak sağlık ve turizm olanaklarından yararlanılması” olarak tanımlamıştır (Sağlık Bakanlığı, 2013). Bir kişinin sağlığına kavuşması veya sağlığını koruması amacıyla seyahat etmesi, konaklaması, gittiği yerin sağlık hizmetlerinden faydalanması sağlık turizmini ortaya çıkarmıştır (Özcan ve Aydın, 2015, s. 69). Boz (2004, s. 132), sağlığı koruma veya iyileşme amacıyla belirli bir süre yer değiştiren kişilerin doğal kaynaklı turistik tesislere gidip kür uygulaması, barınma, beslenme ve eğlence gereksinimlerini karşılaması sonucu oluşan hareket olarak tanımlarken Aydın (1990, s. 143) “ hava değişimi, kum, güneş, dağ, mağara, kaplıca, içme, çamur gibi doğal olanaklarla veya solunum yolu ile ya da mekanik ve elektrikli gereçler kullanarak masaj ve beden eğitimine benzer yöntemlerle, insan sağlığını koruma ve tedavi amacı

taşıyan uygulamalardan birinin veya birkaçının, gerekiyorsa hekim gözetiminde yapıldığı yer veya tesislere yönelik gezi türü” şeklinde tanımlamıştır. Özcan ve Aydın (2015, s. 74-76) ise sağlık turizminin turizmin mevsimsellik özelliğini ortadan kaldıracak bir güce sahip olduğunu belirterek genel özelliklerini aşağıdaki şekilde özetlemişlerdir:

1. Bünyesinde ulaşım, pazarlama, tanıtım, kaliteli hizmet, fiyatlandırma ve çevresel faktörleri barındıran; teknik donanım ve iş gücü gerektiren çok fonksiyonlu bir turizm hizmetidir.

2. Ülkeler arasında sosyal ve kültürel etkileşim sağlar.

3. Müşteri memnuniyetine dayalı geri dönüşümü olan bir süreç olması sebebiyle hizmette kalite önemlidir.

4. Geniş kitlelere hitap etmesi bakımından hizmeti sunan sağlık kuruluşlarının uluslararası standartlara uygun hizmet sunmaları gerekliliği vardır.

5. Milli gelirin artmasına yardımcı olur.

6. Bireyin ikamet ettiği yerden çıkması ve geri dönmesine kadar olan zaman diliminde süreci en iyi şekilde değerlendirmesi ve sağlık problemlerini çözüme kavuşturması bakımından sonuç odaklıdır. Tüm bu tanımlar incelendiğinde sağlık turizmi; turizmin mevsimsellik anlayışını ortadan kaldırarak bireylerin sağlıklarını korumak, geliştirmek, tedavi olmak ve sağlıklarına tekrar kavuşup hayat kalitelerini artırmak için ikamet ettikleri ülke veya bölgeden ayrılarak gittikleri yerde en az 24 saat kalmak şartıyla buradaki seyahat, konaklama, sağlık ve turizm olanaklarından gerekiyorsa hekim gözetiminde faydalanmaları şeklinde tanımlanabilir.

2.2 Sağlık Turizminin Tarihçesi

Bireyleri turizm hareketlerine yönelten nedenlerden birisi de sağlıktır. Her ne kadar uluslararası sağlık seyahatleri günümüzün güncel konularından olsada bunun temeli çok eskilere dayanmaktadır. Tarih öncesi dönemlerde iletişim imkanları gelişmediği için komşu kabileler arasında gidiş gelişler olmuştur. Büyücü hekimlere tedavi amacıyla yapılan bu ziyaretler ise sağlık turizminin en ilkel örnekleri olarak gösterilebilir (Tontuş, 2019, s. 1). İnsanoğlu tarihin her devrinde şifa aramak adına başka ülkelere ve bölgelere seyahat ettiğine dair birçok kanıt bulunmaktadır (Özcan ve Aydın, 2015, s. 60). Arkeolojik kazılar sonucunda, M.Ö. 4000 Sümerlerin sıcak su kaynaklarının etrafında bilinen en eski sağlık işletmelerini inşa ettikleri bulunmuştur. M.Ö. 2000 lerde Tunç devrinde şuan İsviçre’de St.

Moritz olarak bilinen şehir civarında zengin mineralli suların içildiği, bu mineral kaynaklarında banyo yapıldığına dair bulgular vardır (Tontuş, 2019, s. 2). Antik çağlardan itibaren insanlar, ağırlıklı olarak sıcak su tedavileri olmak üzere şifa bulmak için farklı bölgelere seyahat etmişlerdir. Örneğin, M. Ö. VII. yy'da Asur kralı Asurbanipal, önemli bir kısmının tıp ile ilgili olan çivi yazısıyla işlenmiş tabletler ve kopya ettirdikleriyle büyük bir kütüphane kurmuştur. Araştırmacılar, o dönemde hekimlik yapmak isteyen bireylerin kütüphane şehrine gelerek bir tür sağlık bilimi turizmi gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021). “Eski Yunanlar kapsamlı olarak sağlık turizmi ağının temellerini atan ilk medeniyet olarak kabul edilmektedir” (Tontuş, 2019, s. 5). Asklepios tapınakları da tıp tanrısı olarak bilinen Asklepios'a atfedilen antik dünyanın ilk sağlık merkezi olarak değerlendirilmektedir (Gülen ve Demirci, 2012, s. 39). İnsanlar hastalıklarına şifa bulabilmek için bu tapınaklara gidiyorlardı. Spor salonu, yılan çiftliği, düşler tapınağı ve termal banyolar gibi hizmetler sunan Epidauros tapınağı en ünlü tapınaklardandır. Ayrıca bu dönemde tıbbın babası olarak bilinen Hipokrat da yine Anadolu'da, İzmir civarında yaşamış ve kendi döneminde yaşadığı bölgeye doğru hasta hareketliliğinin oluşmasına sebep olmuştur. Benzer dönemlerde Hindistan'da da yoga ve ayurvedik tıbbın yaygınlaşmasıyla günümüzden 5000 yıl öncesinde o günlerin gerçek tıbbi uygulamaları, bugünler için ise alternatif tedavi yöntemleri olarak kabul edilen işlemlerden şifa bulmak isteyenler Hindistan'a tedavi amaçlı gitmişlerdir. Roma döneminde ise, sıcak su banyoları ve kaynakları sağlık amaçlı öncelikli olarak soylular için, savaş zamanlarında ise yaralı askerler için tedavi merkezleri haline getirilmiştir (Tontuş, 2019, s. 5). Tapınaklar yerini zamanla klinik tedavi uygulayan hastanelere bırakmaya başlamıştır. Orta Çağ'da Japonya'da “Onsen” olarak bilinen mineral kaynaklar tedavi edici özelliğe sahip olması sebebiyle yaygınlaştı. Savaşçı kabileler bunları fark ederek savaştan sonra tedavi için bu su kaynaklarına gitmişlerdir. Bazı Müslüman medeniyetlerde yerli ve yabancılara hizmet vermek için sağlık merkezleri kurmuşlardır (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021). Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde özellikle İslam dininin ortak zemin oluşturması nedeniyle temizliğe önem verilmiş, koruyucu sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmıştır. “Seyahat edin sıhhat bulun” hadisi özellikle sağlık turizmine vurgu yapan anlayışı ortaya koymaktadır. Gelişmiş ulaşım olanaklarının olmaması nedeniyle sağlık turizmi hareketleri yakın coğrafi konumlar arasında gerçekleşmiştir (Tontuş, 2019, s. 7). Kahire'de din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin bütün dünyaya hizmet verecek 8000 kapasiteli zamanının en büyük ve gelişmiş Mansuri Hastanesini kurmuştur. (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021). Ortaçağ sağlık hizmetlerinde İbn-i Sina, Er-Razi, El-Cezer gibi

müslüman bilim adamlarının yetiştiği, yabancılara da hizmet veren sağlık merkezlerinin kurulduğu dönemdir. Tüm dünya da sağlık hizmetine olan talepler Müslüman ülkelerdeki sağlık merkezlerine olmuştur. 1206 yılında Anadolu'nun ilk tıp fakültesi olarak kabul edilen Gevher Nesibe Darüşşifası ve Tıp Medresesi kurulmuş ve anadolu yakın coğrafyanın sağlık cazibe merkezi olmuştur. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önceki dönemlerde sağlık örgütleri arasında Şam'da, Musul'da ve Halep'te çeşitli isimler altında yaptırılan hastaneler vardır. Buralarda Semerkant ve Yemen'den gelen hastalara sağlık turizmi hizmeti verilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması üzerine kurulan Anadolu Beylikleri de bu Selçuklu tesislerini benimseyip yaşatmış, ayrıca Cüzzamhaneler ve Körhaneler gibi sağlık işletmeleri ve kaplıcalar eklemişlerdir (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021). 14. Yüzyıldan 17. Yüzyıla kadar olan Rönesans dönemi y Avrupa ve İngiltere'de her ne kadar sanat ve kültürün yeniden doğduğu bir dönem olarak bilinsede aynı zamanda sağlık turizminde geliştiği bir dönemdir. 1326 yılında günümüzde Fransa Sular Kasabası olarak bilinen köyde demir zengini sıcak su kaynakları bölgede keşfedilmiş ve sonrasında Avrupa'nın en ünlü sağlık merkezi olmuştur. Dönemin Rus Çarı I. Petro, Victor Hugo ve birçok önemli şahsiyetler bu tesisleri ziyaret ederek bölgenin cazibe merkezi olmasını sağlamışlardır. İsmi Romanların "Salude Par Aqua" ya da "Salus Per Aquam" yani "sudan gelen sağlık" deyişinden alan "SPA" kelimesi ilk kez bu köy için kullanılmaya başlamıştır (Tontuş, 2019, s. 8). SPA lar içeren St. Mortiz, Villed'Eaux, Baden Baden, Aachen ve İngiltere'deki Bath gibi turistik yerler, bugünkü anlamda sağlık turizmi hizmeti veren sağlık merkezleri olmuşlardır (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021) . 17,18 ve 19.yüzyıllarda ise zenginler sağlık durumlarını daha iyi hale getirmek için medikelspa ve deniz kenarı gibi yerlere, tedavi olmak için başka ülkelerdeki medikal okullara gitmeye devam etmişlerdir. Bu dönemde soğuk ülkelerde yaşayanlar Fransa'daki spa şehirlerine büyük ilgi göstermişlerdir. Avrupalılar yine sağlık turizmi amaçlı Almanya'dan Nil'e gelmişlerdir. (Yirik, Ekici, ve Baltacı, 2015, s. 9). Bu dönem müslüman bilim adamlarının yaşadığı şehirler sağlık tesislerinin kurulduğu bölgeler olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda önemli sayıda darüşşifa hizmet vermekte idi. İslam dünyasında tıbbın merkezleri olarak İstanbul, Bursa, Budin-Peşte (Budapeşte), Bağdat darüşşifaları, kaplıcaları ile yakın ve uzak coğrafyaların sağlık turizmi merkezleri olmaya devam etmiştir. 20.Yüzyıldan itibaren A.B.D. ve Avrupa ticari ve endüstriyel merkezler olmanın yanı sıra, Dünya'nın sağlık bakım merkezleri de olmuşlardır. Bu dönemde sağlık turizmi amaçlı yolculuklar zenginlerin faydalanabileceği bir kavram olarak devam etmiştir (İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi, 2021). 1933 yılında kurulan Amerikan Tıp Uzmanları Heyeti (ABMS) tarafından geliştirilen

eğitimsel ve profesyonel politikalar dünya çapında kullanılan standartların temelini oluşturmuştur. ABD'ye doğru sağlık turizmi hareketliliğini sağlamıştır. 1960'lardan sonra ise Hindistan, Amerika ve İngiltere'nin sosyetesin ilgisini çeken hippie (hippie, çiçek çocuk, flowerchild) hareketi ilerleyerek yoga ve ayurvedik tedavinin yeniden keşfedildiği önemli sağlık turizmi merkezlerinden olmuştur. Gelişen teknoloji ve yaşanan tıbbi bilimsel ilerlemelerden kaynaklı maliyetlerin artması sonucu 1980'ler ile 1990'larda ABD'li hastalar çeşitli tedaviler için başka ülkelerdeki seçenekleri tercih etmeye başlamışlardır ve bu dışa doğru akım artarak günümüze kadar devam etmiştir. 1994 yılında, ABD hastalarının tedavi için gittikleri sağlık işletmelerinin belirlenmiş uluslararası standartlara uyup uymadıklarını kontrol edip uymayanların uymalarını sağlamak amacıyla JCI Akreditasyon Kuruluşunu kurulmuştur. 1997'de yaşanan Asya ekonomik krizi sonucunda bu ülkeler turizmle yanında önemli bir gelir potansiyeli olarak gördükleri sağlık turizmini geliştirmek için kampanyalar başlatmışlardır. İşletmeler, hükümetlerin yönlendirmesi ile Tayland, Singapur ve Hindistan gibi sağlık turizmi tesisleri JCI akreditasyonlarıyla gelişmiş ülkeler için tanınan ve cazip fiyatlı sağlık turizmi merkezleri haline gelmişlerdir. Bu süreç 2008 yılında ABD merkezli bazı sigorta şirketlerinin düşük maliyet, yüksek teknoloji kullanımı, hizmette kalite gibi çeşitli bileşenleri göz önünde bulundurmaya başlaması ve müşterilerine acil olmayan işlemleri ve ameliyatlari başka ülkelerde yaptıрма imkânı sunmasıyla sağlık turizminde dönüşüm nihai noktasına ulaşmıştır. “Bundan sonraki basamak ise tüm ülkeler ve sağlık sigortaları tarafından sınır ötesi sağlık hizmeti masraflarının “akredite sağlık tesisi olmak koşuluyla” kabul edildiği dönem olacaktır” (Tontuş, 2019).

2.3 Sağlık Turizminin Sınıflandırılması

Sağlık turizminde gerek tüketicilerin talepleri gerekse gelişen teknoloji, tedavi yöntemleri ve işletmelerin sundukları hizmet çeşitliliğinden dolayı gün geçtikçe farklı alanlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Sağlık turizmi çeşitlerinden klimatizm (temiz havadan yararlanma), termalizm (kaplıca), üvalizm (meyve-sebze kür tedavisi) ve daha çok tedavi ve cerrahi müdahale amaçlı seyahatleri vurgulayan medikal turizm de sağlık turizminin önemli çeşitleri olarak sağlık turizmi literatürüne girmiştir (Akat, 2000). Özcan ve Aydın (2015), sağlık turizmini termal turizm, ileri yaş ve engelli turizmi ile medikal turizm şeklinde üç başlık altında toplamıştır. Yirik, Ekici ve Baltacı (2015,) ise sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetlerin wellness, Termal SPA turizmi, tedaviye yönelik hizmetlerinin medikal turizm ve rehabilitasyon hizmetlerinde geriatri ve engelli turizmi aracılığıyla elde edileceğine

dayanarak sağlık turizmini beş gurupta incelemiştir. TC Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, sağlık turizmini; tıp(medikal), Termal, wellness ve SPA, ileri yaş ve engelli turizmi olarak beş başlık altında incelemiştir (Temizkan ve iek, 2015,). Bu çalışmada da TC Sağlık Bakanlığı'nın sınıflandırması esas alınacaktır.

2.3.1 Medikal Turizm

Sağlık turizmi içinde yer alan medikal turizm günümüzde en hızlı gelişen sektörler arasındadır. Birçok lke medikal turizm alanında hizmet verebilmek için planlamalar ve yasal düzenlemeler yapmaktadırlar (zdemir ve Konak, 2015). Medikal turizm hareketi kişiye özgü bir turistik ürün hareketidir (zcan ve Aydın, 2015). Kördeve (2016) sağlık turizmini “sağlığın korunması, geliştirilmesi, hastalıkların tedavi ve rehabilite edilmesi amacıyla ikamet edilen bir yer dışına gidilerek kalış süresinin yirmidört saatten az olmaması şartı ile sağlık hizmetlerinden faydalanılan turizm çeşidi ” olarak tanımlarken İçöz (2009, s. 4), “insanların kendi ülkelerindeki yüksek tedavi giderleri nedeniyle yabancı ve genelde uzak ülkelere giderek bu lkelerdeki düşük tedavi giderleri nedeniyle tıbbi tedavi ya da operasyonları bu ülkelerde gerçekleştirmeleri ile oluşan turizm hareketleri” olarak tanımlamıştır. zdemir ve Konak (2015) ise sağlık, medikal ve turizm sektörlerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan uluslararası seyahat, tıbbi tedavi ve cerrahi operasyonları içermesinin yanında bireylerin bunu tatil imkanları ile de birleştiren alternatif bir turizm olarak tanımlamışlardır ve sağlık turistlerinin tercihlerinin turizmden çok sağlıkları üzerine odaklandıklarını belirtmişlerdir. olakoğlu ve Caner (2021) sağlık turizmini kısaca “belirli faktörler nedeniyle sağlık hizmeti arayışında olan sağlık turistinin ikametgahı dışındaki bir yere geçici süreliğine gidip ihtiyacı olan hizmeti almasıdır” şeklinde tanımlamışlardır. Medikal turizm uygulamaları alanında en fazla sa ekimi, yüz gerdirme, burun cerrahisi ve benzeri plastik cerrahi; radyoterapi, böbrek, karaciğer ve kalp gibi organ nakli operayonları; kardiyovasküler cerrahi; diş, göz ve diyaliz tedavileri (Altın, Bektaş, Antep, veİrban, 2012) ; ortopedik cerrahi; obezite cerrahisi; doğurganlık-üreme sistemleri; teşhis ve check-up (Tengilimoğluve Kahraman, 2013) gibi tedaviler yer almaktadır. Sağlık turistleri önceleri kendi ülkelerindeki sınırlı imkanlar yüzünden başka ülkeleri tercih ederken günümüzde maliyeti düşük sağlık hizmeti veren, bekleme süresi kısa olan, hizmet kalitesinin yüksek olduğu, ileri tıp teknolojilerinin kullanıldığı, sağlık personelinin yabancı dil bildiği ülkeleri tercih etmektedirler (olakoğlu ve Caner, 2021) .

2.3.2 Termal Turizm

Termal turizm “Termoninarel su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür uygulamalarının yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türüdür ” (Özdemir Ş. , 2015). Termal turizm ile termal suların yıkanma amacı dışında bireylerin sağlığına kavuşmanın yanısıra zindelik, spor, dinlence, eğlence ve rekreasyon gibi etkinlikleri de kapsar. Termal turizm 12 ay turizm yapma imkanı olduğu için sürekli istihdam ve yüksek doluluk oranıyla bölgesel dengeli turizmin gelişmesi sağlanmaktadır (Özdemir Ş. , 2015). Termal turizm sadece şifalı suları kapsamamaktadır. Termal turizmin gelişmesi ile birlikte termal kavram kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramların başlıcaları aşağıda açıklanmıştır:

•**Klimatizm;** Özellikle dağ veya deniz kenarında kurulan işletmelerde açık ve temiz havanın iyileştirici etkilerinden yararlanarak uygulanan tedavi türüdür.

•**Üvalizm;** Sebze ve meyve ile yapılan bir tedavi şeklidir.

•**Termalizm;** Kaplıca ve ılıcalardan elde edilen doğal su kaynaklarının tedavi maksadıyla kullanılmasıdır.

•**Balneoterapi;** Mineral termal sular kullanılarak yapılan tedavidir.

•**Talassoterapi;** Deniz suyu ve güneşten faydalanılarak yapılan tedavi çeşididir.

•**Hidroterapi;** Tatlı suyla yapılan tedavidir.

•**Speleojerapi;** Mağaralardan yararlanılarak yapılan tedavi türüdür.

•**Peloidoterapi;** Çamur tedavisidir.

•**Helioterapi:** Güneş ışığı ile yapılan tedavidir (Şengül ve Arzu, 2019) .Termalizm ve balneoterapi genel olarak sanılanın aksine bir otel odasına kapanarak banyodaki termal suya girme veya yıkanmakla yapılan bir tedavi ve turizm çeşidi değildir. Termalizm hizmetten yararlananların sağlık, psikolojik ve sosyal yönünden rahatlamalarını, iyileşmelerini sağlayıp temiz hava, güneş, iklim gibi doğal çevre imkanlarıyla birlikte termal suyun özelliklerinin profesyonel kişilerin gözetiminde doğru olarak kullanıldığı amaca uygun tesislerde yaşanarak sağlanır. Bu işletmeler, hasta ve sağlıklı bireylere aynı anda hitap

edebilen komplike, özel ihtisas gerektiren bir sistemdir. Bu nedenle işletmeler, modern anlamda yapıldığı takdirde fayda sağlaması mümkündür (Özbek, 1991).

2.3.3 Wellness ve SPA Turizmi

SPA “Su ile Gelen Sağlık” anlamında olup Latince “Salus Per Aquam” teriminin baş harflerinden ismini almıştır (Özcan ve Aydın, 2015). Çıkış noktası ise sağlıklı olmanın sadece fiziksel değil sosyo kültürel ve ruhsal olarak da desteklenmesiyle mümkün olacaktır. Bu merkezler her ne kadar Romalılarda su terapilerine verilen isim olsa da günümüzde tüketicilerin talepleriyle güzellik ve genç kalmak için yapılan uygulamaları da kapsamaktadır (Apaydın, 2009). Bireyin beden ve ruh bütünlüğünü geliştirmeyi amaçlayan tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin (akupunktur, hidroterapi, masaj, refleksoloji vb.) yanı sıra manikür ve pedikür, egzersiz, diyet gibi güzelleşme hizmetlerini de içeren SPA-Wellness turizme olan talep giderek artmaktadır. Büyük bir pazara sahip olan SPA-Wellness turizmi her mevsim uygulanması açısından geleneksel turizme göre birçok avantaj sağlayarak ülke ekonomisine büyük katkı sunmaktadır (Siner ve Torun, 2020)

2.3.4 İleri yaş (Üçüncü Yaş) Turizmi

Yaşlanma vücudun tamamında görülen biyolojik, fizyolojik, ruhsal ve zihinsel gerileme olarak tanımlanan bir kavramdır (Oduncuoğlu, 2021). İnsan vücudunda birçok nedene bağlı olarak yaş aldıkça yaşlanma etkisini göstermekte ve sağlık problemleri ortaya çıkmaktadır (Gönenç, Güneş, ve Veznikli, 2006). Birleşmiş Milletlerin 2017’de yapmış olduğu çalışmada yaşlı nüfusun hızla artacağı, 2050 yılına gelindiğinde 60 yaş ve üstü sayısının 2.1 milyar kişiye ulaşacağı ve beklenen ortalama yaşam süresinin ise 72 yaş olacağı belirtilmiştir. Nüfusun yaşlanması eğilimine istinaden literatürde yeni bir turizm çeşidi olan üçüncü yaşlıları yaş turizmi kavramı ortaya çıkmıştır. İleri yaş gurubunda yer alan turistlerin aile yapılarındaki değişiklikler, ekonomik gelirlerindeki ve boş zamanlarındaki artışlar nedeniyle üçüncü yaş turizmi küresel anlamda önemli bir pazar haline gelmiştir (Gürcü ve Tengilimoğlu, 2018). Yine üçüncü yaş turizmi, hizmet alacak turistlerin zaman sınırlaması olmaması özelliğinden dolayı 2023 Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında “Tanıtım ve Pazarlama Stratejilerinde” turizmin tüm yıla yayılmasından dolayı başlıca turizm çeşitlerinden biri olarak önem taşımaya başlamıştır (Oduncuoğlu, 2021). Yaşlı turizmde hizmet yeri olarak klinik otel, tatil köyleri, rekreasyon alanları, bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri yanında çeşitli gezi ve turlarla desteklenerek

yapılabilmektedir (Özcan ve Aydın, 2015). 3.5 Engelli Turizmi Engellilik, bireyin normal olarak yapabileceği işleri yapma becerisindeki herhangi bir eksiklik, fonksiyonel bir hasar, sakatlık, sosyal bir dezavantaj olarak tanımlanabilmektedir. İşitme, görme, ortopedik, konuşma ve zihinsel engelliğin yanında bazı kronik hastalıklarda engel türlerini oluşturmaktadır (Tengilimoğlu ve Özdemir, 2013). Birleşmiş Milletler Örgütü verilerine göre dünya nüfusunun %15 'i engelli bireylerden oluşmakta, yaşlı nüfusunun artışından kaynaklı yaşlanan bireylerinde engelli hale gelme olasılıklarının artması sonucunda bu yüzdelik dilimin gittikçe artacağı belirtilmektedir. 2050 yılına gelindiğinde ise bu sayının iki milyara yaklaşacağı öngörülmektedir (World Health Organization, 2011). Engelli nüfusunda engelsiz bireyler gibi seyahat etme, gezme, eğlenme, sağlık problemlerinin çözülmesi gibi temel hakları olmasına rağmen altyapı eksiklikleri nedeniyle genelde turizm hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadırlar (Özcan ve Aydın, 2015). Engelli bireylerinde turizm faaliyetlerinden yararlanabilmeleri için “engelsiz turizm” adı altında yeni bir kavram geliştirilmiştir. Engelli turizminin temelinde hizmeti sunan işletmelerin engelli bireylerin bağımsız, eşit ve saygın bir şekilde ihtiyaçlarını karşılaması esası vardır (Oduncuoğlu, 2021). Son yıllarda engelli bireylerin sosyal yaşama katılım sağlamalarına yönelik turizm sektöründe de gelişmeler görülmektedir. İmar yasaları ve turizm tesisleri yönetmeliklerine uyum çerçevesinde işletmeler engellilere yönelik düzenlemeler yapmakta, sadece onlar için tasarlanan tatil köyleri ve kamp projeleri yapılmaktadır (Özcan ve Aydın, 2015).

DÜNYA’DA SAĞLIK TURİZMİ

Son yıllara bakıldığında Sağlık turizmi dünyanın hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerinden biri olarak görülmekte ve bu özelliği ile uluslararası platformda farklı bakış açıları ile ele alınmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler konu ile ilgili akreditasyon ve standartları belirleyen düzenlemeler yapılmakta, bu turizm türü için büyüyen ziyaretçi profilini analiz etmekte ve sağlık turizmine yönelik geliştirilen projeleri desteklemektedirler.

Küreselleşen dünyada, İnternetin yaygınlaşması, havayolu ulaşımındaki gelişmişlik, Farklı destinasyonlara ulaşımın uygun ve kolay olması, gelişmiş ülkelerdeki sağlık hizmet harcamalarının ekonomik anlamda yükselmesi, diş, göz, saç ekimi ve estetik operasyonlara talebin artması gelişmekte olan ülkelerdeki sağlık turizm farkındalığını artırmış ve sağlık hizmetlerinde kaliteyi belirleyen bazı standartlar getirilmesi önemli hale gelmiştir. Özellikle medikal turizmde uluslararası sağlık hizmeti sunabilmek için akreditasyon standartlarını sağlamak önemli bir olgudur. Günümüzde dünya da en fazla kabul edilen ve sağlık hizmeti sunumunda farklı alanlar için özel standartları olan akreditasyon programı “Joint Commission International (JCI) Akreditasyon Standartları” en kabul görenidir (Ertem, 2015). 1999 yılında kurulan JCI akreditasyon kurumu üstlendiği misyona bakıldığında, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, uluslararası akreditasyon ve sertifikasyon sunarak uluslararası sağlık arenasında güvenlik ve bakım kalitesini sürekli olarak geliştirmek olduğunu görüyoruz Güvenirlilik anlamına gelen Akreditasyon belgeli işlemler bireylerin sağlık hizmetinin kalitesini göstermesi açısından önem taşımaktadır (Binler, 2015).

Tablo 1 de görüldüğü üzere JCI tarafından akredite edilen kuruluşların bulundukları ülkelere bakıldığında;Üst düzey hizmet sunan ve “ Sağlık Hizmetleri Şehri” oluşturan Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri, genel olarak turist sayısının fazla olduğu İtalya gibi ülkeleri, sağlık turizmine yatırım yapan Tayvan, Hindistan, Türkiye, Brezilya gibi ülkeleri görmekteyiz (JCI, 04.12.2013). Bu ülkeler aynı zamanda Türkiye’nin sağlık turizmi alanında rakip olabilecek ülkeler arasında da değerlendirilebilir.

Tablo 1: Akredite Kuruluş Sayısına Göre Ülkeler

No	Ülke	JCI Akredite Kuruluş Sayısı
1	Birleşik Arap Emirlikleri	80
2	Suudi Arabistan	64
3	Brezilya	54
4	Türkiye	50
5	Tayland	48
6	Güney Kore	35
7	Çin	30
8	İrlanda	25
9	Hindistan	23
10	İtalya	23
11	Tayvan	23
12	Singapur	22

Kaynak: JCI, 04.12.2013

Dünya’da sağlık hizmetlerinde belli bir yerde olmak önemlidir. Bu kapsamda uluslararası standartlara, sertifikasyonlara ve akreditasyonlara sahip tesisler, önemli bir avantaj yakalamaktadırlar. Bu durum ilgili tesislerde kalite güvencesinin sağlandığının da göstergesi olarak düşünülmelidir. Kalitenin en önemli bileşenlerinden birinin güvenlik olduğu unutulmamalıdır (Tütüncü ve diğerleri., 2011). Sağlıkta kalite çalışmaları, sağlık sisteminin sürekli geliştirilen ve sürdürülebilir bir hizmet anlayışı çerçevesinde sağlam temeller üzerine oturması açısından kritik öneme sahiptir (Sağlık Bakanlığı, 2016)

Sağlık turizminde ABD, Çin, Güney Kore, Tayland, Malezya, Singapur, Kore, Macaristan, Polonya, Ürdün, Hindistan, Tayvan, Almanya, İtalya, Brezilya Türkiye dahil olmak üzere 30’u aşkın ülkede, uluslararası hastalara sağlık hizmetleri teklifleri sunulmaktadır.

2.4. Dünyada sağlık turizminde başarılı örnekler

Günümüzde Sağlık Turizminin önemi oldukça artmıştır. Bu anlamda Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sağlık turizminin hizmeti için kalifiye insan kaynağının ve bazı yasal düzenlemelerin önemini kavrayarak yeni stratejiler uygulamaya başlamışlardır. Bu bağlamda GSMH'larından fazlası ile kaynak ayırmaktadırlar (Kostak, 2007). Böylelikle sağlık turizmi diğer turizm türlerinden ayıran özellikleriyle 12 ay hizmet veren ve her kesime hitap eder duruma gelmiştir. Dünyada sağlık turizmi açısından son dönemlerde birçok ülkelerde yasal düzenlemelerde dahil olmak üzere önemli uygulamalar görülmektedir.

Bu uygulamaları yapan ülkeler bazında incelemeler aşağıda genel hatlarıyla açıklanmaktadır:

2.4.1 Tayvan

Sağlık turizmi için pek çok avantaja sahiptir. Kaliteli tıbbi bakım, düşük maliyetler ve turizm olanakları ile adından söz ettiren bir ülkedir. Bunların yanında, Tayvan istikrarlı siyasi ve sosyal iklime sahip olması ve rahat ulaşımı ile sağlık turistlerinin gözdesi olmaya adaydır. Ayrıca, güçlü bir sağlık sigorta sistemi kurması ile sağlık hizmetlerini ulaşılabilir ve kaliteli yapması da uluslararası alanda ününü artırmaktadır. Bunun en büyük örneği, The Economist dergisinin yaptığı sıralamadır. Derginin dünyanın en sağlıklı ülkeleri sıralamasında Tayvan, ikinci sırada yer almıştır.

Tayvan, sağlık turizminde yer alabilmek adına akreditasyon çalışmalarına da önem vermiştir. Bu bağlamda Tayvan'daki 13 hastane JCI tarafından akredite edilmiştir. Bunun yanında, Tayvan iddialı olduğu tedavilerde ülkenin tanıtımını yapabilmek adına havaalanında uluslararası tıbbi hizmet kontuarı kurmuştur. Bu kontuarda sağlık turistlerinin işini kolaylaştıracak hizmetler verilmektedir (Yıldız, 2021).

2.4.2 Almanya

Almanya ülkede çok sayıda kalifiye sağlık uzmanı bulundurma Özelliği ve spa ve wellness merkezleri ile ünlenmiştir daha çok yüksek kaliteli tıbbi hizmetleri sayesinde Çoğu Avrupalı olan sınırlı bir kesim tarafından tercih edilir. Almanya'nın sağlık turizminde tercih edilmesinin önemli bir nedeni, bünyesinde barındırdığı ve dünyanın tüm ülkelerinde mevcut olmayan bazı tedavilerdir. Yeni tıbbi teknoloji ve

tedavilerden bazıları pek çok ülkede bulunmaz. Bu durumda pek çok hasta, özellikle hayatlarını tehdit eden ciddi rahatsızlıklar geçirdiklerinde Almanya'yı ziyaret etmeyi seçerler.

Almanya'nın önemli özelliklerinde bir diğer özelliği ise yüksek gizlilik ve güvenlik standartlarına sahip olmasıdır. Bu sayede, bu konulara önem veren ve refah seviyesi nispeten yüksek olan pek çok hasta Almanya'yı tedavi olmak için tercih etmektedirler.(Yıldız, 2021)

2.4.3. Hindistan

Hindistan Sağlık Turizmi alanında önemli adımlar atan ülkelerden biri olarak dünyanın medikal turizm alanında ilk 10 ülke arasında yer almayı başarmıştır. Bunun nedenleri yaptığı yasal düzenlemelerdir örneğin; vize düzenlemesi yapmıştır. Sağlık turizmi amacı ile ülkeyi 2 ay içerisinde iki kez ziyaret edecek yabancıların yaşayabileceği olası vize kısıtlaması kaldırılmıştır. Vize konusundaki bir diğer kolaylık ise varışta vize uygulamasıdır. Bu uygulama sayesinde sağlık hizmeti alma amacıyla ülkeye gelen ziyaretçiler Hindistan'a vardıkları zaman 30 günlük vize alabilmektedirler.

Hindistan'ın yasal düzenlemeleri bunlarla sınırlı değildir. Genel geçer tedavilerin yanı sıra, Ayurvedik Tıp olarak da bilinen Hindistan'ın geleneksel ve tamamlayıcı tedavileri, yoga ve diğer wellness tedavileri Hindistan sınırları içerisinde yasal olarak verilebilmektedir. Bu durum, özellikle bu tarz tedavilere ilgi duyan yabancı ülke vatandaşlarının Hindistan'ı sıkça ziyaret etmesine vesile olmuştur (Yıldız, 2021).

2.4.4. Brezilya

Dünyanın estetik ve Plastik başkenti olarak anılan Brezilya 2018 yılında 1.4 milyondan fazla estetik ve plastik cerrahi işlem yaparak zirveye oturmuştur. Bunun yanında alt yapı çalışmalarında önem veren Brezilya Havalimanı yolları, otelleri ve hastaneleri yenilemektedir. Sağlık personelinin eğitmek ve bilinçlendirmek için büyük çaba sarfetmektedir. Bütün bu çabalar yine de yetersiz kalmakta nedeni ise sağlık ve turizm alt yapılarının birbiri ile uyumlu çalışmaması, yabancı dil eksikliği ve yasal düzenlemelerin yetersizliği denilebilir (Yıldız, 2021)

Brezilya alanında ün yapmış estetik cerrahlara sahip olduğu için, dünyada tercih edilen bir medikal turizm merkezi haline gelmiştir. Lisanslı 4.500 kozmetik cerrahıyla dünya genelinde yılda 50.000’den fazla sağlık turistini ülkeye çekmektedir (Aydın ve Aydın, 2015)

2.4.5. Malezya

Malezya’nın sağlık turizmindeki en büyük avantajlarından biri de pek çok ülke vatandaşının İngilizce bilmesidir. Ayrıca Malezya turistik ve sağlık personellerine sektörel eğitimler vererek sağlık turistlerinin yaşayacağı tecrübeyi iyileştirmeyi amaçlamıştır.

Malezya’nın “müslüman ülke” imajı sağlamış olması ve ülke çapında “helal gıda sertifikaları” programları uygulaması, Orta Doğu ülkeleri, Bangladeş, Endonezya ve Brunei gibi ülkelerden sağlık turisti çekmesine olanak sağlamıştır.

Bunların yanında Malezya, reklam ve tanıtım faaliyetlerinde özel sektöre ciddi destekler sağlamaktadır. Ayrıca sağlık turistlerine uygulanan vize uygulamalarında sağladığı kolaylıklar ile ilgi çekmeyi başarmıştır (Yıldız, 2021).

2.4.6. Tayland

Asya’nın kaplıca merkezi olarak bilinen Tayland özellikle kaplıcaları ve masajı ile ünlenmiştir (Gülen ve Demirci, 2012).

Sağlık turizm macerasını 1970 lerde cinsiyet değiştirme ameliyatlarıyla başlayan Tayland’ın sektördeki başarısı ise kalp ameliyatları, kozmetik cerrahi ve estetik tedavi gibi alanlardaki yüksek kalite, batı eğitilmiş ve dil bilgisi yüksek doktorları ve halkının misafirperverliği sayesinde yükselmiştir.

Tayland’ın sektördeki gelişiminde rolü olan bir diğer unsur ise 2000li yılların başında açılan Bumrungrad Hastanesidir. Dünyadaki en iyi 10 sağlık turizmi hastanesi arasında gösterilen Bumrungrad Hastanesi, her yıl yaklaşık 500 bini yabancı hasta olmak üzere toplamda 1 milyondan fazla hastayı tedavi ediyor. Yüksek teknoloji ekipmanlar ile kaliteli bir tedavi sunması da Tayland’ı özellikle bulunduğu bölgedeki diğer ülkelerden öne çıkarıyor. Örneğin Hindistan 2007’de 450 bin yabancı hastaya hizmet vermişken, bu sayı Tayland’da yaklaşık 1.2 milyondur.

Tayland, akreditasyon çalışmalarına da en erken başlayan sağlık turizmi destinasyonlarından biridir. 2002 yılında başlayan çalışmalar ile pek çok hastane JCI tarafından uluslararası olarak akredite edilmiştir. Bunun yanında ulusal akreditasyon çalışmaları da hizmet kalitesinin sürdürülebilirliğini artırmaktadır. Tayland, konukseverlik konusunda diğer ülkelere örnek olacak bir yapıya sahiptir. Tayland'daki bazı hastanelerde, ülkelere göre özel hazırlanmış yerler bulunur. Örneğin, Japonya'dan gelen bir sağlık turisti, hastanenin Japon vatandaşları için hazırladığı yerde kendi alışageldiği bir ortamda tedavi edilir. Fiziksel şartların yanı sıra hastane personeli de sağlık turistinin kendi ülkesinde alıştığı şekilde hizmet alabilmesini sağlar.

Tayland'daki pek çok doktorun uzmanlık eğitimlerini ABD ve İngiltere gibi ülkelerde almış olması da Tayland'ın sağlık turizminde ivme kazanmasının nedenlerinden biridir. Bu sayede pek çok hasta kendi dilinde konuşan bir doktordan tedavi almanın rahatlığını yaşayabilirler. Tayland, sağlık turizmi gelirlerine bakıldığında dünyada ilk 5'in içerisindedir. Ancak ülkelerin sağlık turizmi giderlerine baktığımızda Tayland, dünyada ilk 25'in bile içerisinde değildir. Bu durum Tayland'ın doğru bir gelir gider dengesi kurduğunu ve sağlık turizminden yüksek ölçüde kar ettiğini gösterir (Yıldız, 2021).

2.4.7. Singapur

Singapur, sağlık turizmini geliştirmek ve tanıtmak amacı ile tıbbi teknolojilere büyük yatırımlar yapmıştır. Sağlık teknolojileri alanında faaliyet gösteren dünyanın en büyük 10 şirketinin Güneydoğu Asya bölge merkezleri Singapur'dadır. Singapur ayrıca sağlık teknolojileri alanında çalışan pek çok start-up firmasına da destek vermektedir.

Komşu ülkelerle kıyaslandığında, Singapur'un tedavi maliyetleri nispeten daha yüksektir. Singapur bu dezavantajı tedavi kalitelerini artırarak bertaraf etmeye çalışmaktadır. Singapur, yenilikçi tedavi teknolojilerinin yanı sıra pek çok SPA ve wellness merkezine de sahiptir. Ayrıca ileri yaş ve engelli turizmi için de pek çok proje geliştirilmekte ve yeni merkezler kurulmaktadır.

Singapur, sağlık turizmi pazarlamasına da önem vermektedir. Pazarlama, 3 stratejik hamleye ayrılır. Bunlar, markalaşmaya katkıda bulunacak iyi bir Singapur

hikayesi anlatmak, doğru kitleleri hedeflemek ve sunumu geliştirmektir. Bu bağlamda Singapur, sektörde rol alan pek çok kişiye sağlık turizm eğitimleri vermektedir. Singapur, sağlık turizminde yükselişte olan ülkelerden biridir. 2000 yılında sadece 150 bin sağlık turisti ağırlayan Singapur, bu sayıyı 2014 yılında yaklaşık 1 milyona çıkarmıştır (Yıldız 2021)

2.4.8. Kosta Rika

Kosta Rika hem ulusal, hem de uluslararası akreditasyonlara önem vermektedir. JCI tarafından akredite edilmiş 2 adet hastaneye sahip olan ülke, diğer uluslararası akreditasyon kuruluşları tarafından da akredite edilmiş hastanelere sahiptir. Tüm bu çalışmalara rağmen, Kosta Rika'nın sağlık turizminde yakaladığı başarının sebepleri aslında farklıdır. Birincisi, Kosta Rika'da İngilizce ve İspanyolca yaygın şekilde konuşulmaktadır. İkincisi de konumu itibari ile ABD, Kanada ve Güney Amerika ülkelerine yakındır. Ayrıca Asya kıtasındaki sağlık turizmi destinasyonları ile karşılaştırıldığında, bir Avrupa ülkesi vatandaşı için daha uygun bir konumda bulunmaktadır.

Tüm bu sebepler bir araya geldiğinde, Kosta Rika, sağlık turizminde başarılı ülkeler arasında yer almıştır. Kosta Rika, medikal turizm gelirleri baz alındığında, dünyada ilk 10'da yer almaktadır. (Yıldız, 2021)

2.4.9. Amerika Birleşik Devletleri

Sağlık turizmi konusunda yatırımları en fazla yapan ülkelerin başında gelmektedir hem ülke içinde hem ülke dışında olmak üzere bu girişimlerini iki koldan yapmaktadır.. Sağlık turizmi pastasından daha büyük pay almayı amaçlayan Amerika Birleşik Devletleri başka ülkeler de alp yapılarını oluşturmuştur. (Tengilimoğlu, 2013b). Yabancı hastaları çekmek için kurulan Philadelphia International Medicine sağlık turizmini başka ülkelere sunmak amacıyla başka ülkelere yatırımlara yönelmektedir. Örneğin 860 milyon dolar ödeyerek Güney Kore'de genel bir hastane kurulmaktadır (Aydın ve Yılmaz, 2010)

2.4.10. Meksika

ABD vatandaşları tarafından tercih edilen Meksika son yıllarda atak yapan ülkeler arasındadır. Ülkede sadece 6 hastanenin JCI (Joint Commission International -Uluslararası

Sağlık Akreditasyonu) akreditasyonlu hastane olmasına rağmen yaptığı başarılı kök hücre tedavileri, ortopedik cerrahiler, obezite cerrahisi ve kozmetik cerrahi konularında adından söz ettirmeyi başarmıştır (Işık, 2018).

2.4.11 Güney Afrika

Kozmetik cerrahi alanında düşük maliyetlerle hizmet veren bir ülkedir. Bu açıdan Güney Afrika'yı en çok tercih eden ülke ABD'dir (Gülen ve Demirci, 2012).

TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ

Türkiye iklimi, termal kaynakları, ormanları, yaylaları, kültürel zenginliği, denizi, kumsalları ile yıllardır Turizm çeşitliliğiyle uluslararası arenada kendisini kanıtlamış ülkelerden birisidir. Son yıllarda turizm çeşitleri içerisinde ön plana çıkan sağlık turizmi alanında da başarılı çalışmalara imza atmaktadır. Özellikle uçuş mesafesi 3-4 saati bulan Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine yakınlığı ve bu ülkelerle olan havayolu ağının gelişmiş olması THY gibi dünyada en çok noktaya uçuş yapan havayolu şirketine sahip olması, Sağlık politikalarının yıllara dayanan başarısı, özel ve kamu hastanelerinde kullanılan cihazların günümüz teknolojilerine uygun olması, yetişmiş sağlık personelinin kaliteli hizmet sunması bu özellikleriyle Sağlık turizmi alt birimi olan Medikal turizm de Türkiye son yıllarda sağlık turizminin en gözde destinasyonları arasında yerini almış durumdadır.

Türkiye Dünyada sağlık turizmi yapan ülkeler arasında önemli bir yere sahip, Hem maliyet avantajı, hem gezme fırsatı, hem de kaliteli teknolojik altyapı hizmetleri sunması nedeniyle uluslararası hastaların tercihlerinin başında geliyor. Üstelik bazı alanlarda Türkiye'de tedavi olmak birçok Avrupa ülkesine göre yüzde 60'a varan oranlarda daha ucuz. Örneğin kalp by-pass operasyonu İspanya'da 39 - 43 bin dolar arasında değişirken Türkiye'de bu rakam 8 bin 500 ila 21 bin dolar arasında değişiyor. Durum böyle olunca da Türkiye'de sağlık turizmi her geçen gün büyüyor. (TÜRSAB Sağlık Turizm Raporu 2014).

Sağlık hizmetlerinde Dünya'da önemli bir seviyede yer alınmak gerekir. Bu nedenle uluslararası standartlarda sertifikaları ve akreditasyonları olan tesisler, çok ciddi avantaj sağlamaktadır. İlgili tesislerde bu durum, kalite güvencesinin sağlandığı anlamına gelir.

Kalitenin en önemli unsurlarından biri de güvenirliliktir (Tütüncü ve ark., 2011:92). Sağlık sisteminde kalite çalışmaları, sağlık sisteminin devamlı geliştirilebilen ve sürdürülebilen bir hizmet anlayışıyla sağlam temeller üzerinde yükselmesi açısından çok önemlidir (Sağlık Bakanlığı, 2016).

Sağlık kurumlarının uluslararası akreditasyonun olup olmaması, sağlık kurumuna itibar kazandıran ve marka değerini artıran bir unsurdur (Birdir ve Buzcu, 2014: 3). Sağlık Hizmetlerinde ilk saygın akreditasyon kurumu olan “*Joint Commission on Accreditation of Healthcare (JCAHO)*” 1951 yılında kurulmuştur. JCI, sağlık hizmetlerinin önceden belirlenmiş standartlara göre değerlendirilerek hasta güvenliği ve hizmet kalitesini artırma amacıyla kurulmuştur. Bu kapsamda uluslararası akreditasyon ve sertifikalandırma, eğitim danışmanlık hizmetleri, yayınlar ile ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır. JCI, ISQ tarafından da akredite edilmiş bir kuruluştur (JCI, 2019).

Türkiye, akreditasyon konusunda diğer sağlık turizmi destinasyonları ile yarışan bir ülkedir. 2016 verilerine göre Türkiye’de bulunan 46 adet hastane JCI tarafından akredite edilmiştir.

Türkiye’de “Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü” çatısı altında “31 Mart 2010 Tarih ve 18529 sayılı makam oluru” ile “Sağlık Turizm Birimi” kurulmuştur. Bu birim 5 Mayıs 2011’de “Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne, “Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü” adıyla devredilmiştir. Daha sonra 2 Kasım 2011’de 663 Sayılı KHK Gereği Bakanlıkta yeniden yapılandırmaya gidilmiş ve bu kapsamda “Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü” bünyesinde “Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı” olarak, yeniden düzenlenmiştir. “26.12.2013 tarih ve 43148 sayılı Bakanlık Makam Onayı” ile “Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğüne” aktarılmış olan Daire Başkanlığı; “26.08.2016 tarih ve 3942 sayılı Bakanlık Makam Onayı” ile tekrar “Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. “7 Şubat 2015 tarih ve 1332 sayılı 2015/3 Genelge” ile “Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu “SATURK” teşkil edilmiştir. Ayrıca Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) öncelikli dönüşüm programlarının arasında Sağlık Turizminin Geliştirilmesi, öncelikli konu başlıkları arasında verilmektedir (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2018). Türkiye’de sağlık turizmi kapsamında sağlık turizminin daha güçlü hale getirilmesi, sağlık turizminin tanıtılması ve kitleler için çekici hale getirilmesi, hâlihazırda verilen hizmetlerinin kalitesinin artırılması, hizmet kapsamının artırılması, sağlık turizm yönetiminin daha iyi hale getirilmesi, sağlık turizmi için hukuki ve kurumsal altyapının

genişletilmesi, sağlık turizminde teknik ve fiziki altyapının geliştirilmesi gibi konular üzerinde durulmakta ve her geçen gün sağlık turizminin daha iyi hale gelmesi için çalışılmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013).

Türkiye’de sağlık turizmi alanında gelişimine devam etmek, ülke içerisine giren döviz arttırmak, turizmde öncü ülkelerden olabilmek ve bölgesel kalkınmayı desteklemek için çeşitli mevzuat ve destek adımları atmıştır. Ticaret Bakanlığı tarafından, sağlık turizmi sektörünü geliştirmek ve uluslararası pazarda rekabet gücünü arttırmak için şirket faaliyet giderlerinin bir kısmı hibe destek kabul edilmektedir (Aktepe ve Açikel, 2020).

Türkiye’de sağlık turizmi ile ilgili destek ve teşvikler için 2015/8 sayılı “Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar” la birlikte 2564 sayılı “Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar” 20.05.2020 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. - (1) Bu Genelge’nin amacı ve kapsamı 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar’ın uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir. Dayanak MADDE 2 - (1) Bu Genelge, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 02/06/2015 tarihli ve 29374 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/8 sayılı Karar’ına dayanılarak hazırlanmıştır.

Desteklerden yararlanacak işletmeler yasada belirlenmiştir.

Sağlık turizmi şirketi: Ana sözleşmesi ve Türkiye’deki sağlık kuruluşları ile akdettiği sözleşmeler çerçevesinde sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren, Yurt dışından gelen hastalara rehberlik, danışmanlık ve organizasyon hizmetleri sunan, en az bir yabancı dilde internet sitesine ve uluslararası hizmet sunum altyapısına sahip şirketi,

Sağlık kuruluşu: İlgili kamu kurumunun izin ve denetiminde sağlık ve/veya bakım alanlarında faaliyet gösteren, en az bir yabancı dilde internet sitesi bulunan ve uluslararası hizmet sunum altyapısına sahip özel veya kamu sektörü kuruluşunu ya da üniversite sağlık/bakım kuruluşunu

,

Havayolu Şirketi: Türkiye’de yerleşik olup yolcu taşımacılığı yapan havayolu şirketlerini,

Yararlanıcı: Türkiye’de yerleşik olup döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren sağlık kuruluşları, sağlık turizmi, yönetim danışmanlığı şirketleri ve ilgili destekler bakımından diğer şirketlerle kurum ve kuruluşları,

Yönetim Danışmanlığı Şirketi: Denetim, genel yönetim, hukuk, mali işler ve finansman, vergi, yatırım, üretim, pazarlama, dış ticaret, bilgisayar ve bilgi teknolojileri, insan kaynakları konularında faaliyet gösteren danışmanlık şirketini,

İşbirliği Kuruluşu: Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM); Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB); Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK); İhracatçı Birliği; Ticaret ve/veya Sanayi Odası; sektör dernek, birlik, konsey veya kuruluşu; işadamları dernek, birlik veya kuruluşu ya da teknokent ile Bakanlık tarafından belirlenen hizmet sektörlerindeki diğer kuruluşu, ifade eder.

Destekler şunlardır:

1- Tescil ve Koruma desteği;

Bu madde kapsamında Sağlık Kuruluşları, Sağlık Turizmi Şirketleri ürünün/hizmetin yurtdışında tescil ettirilmesine ilişkin marka/patent bürosu hizmetleri, danışmanlık, ürünün/hizmetin o ülkede başka bir şirket/kuruluş adına tescil ettirilip ettirilmediğine ilişkin olarak yapılacak araştırma, inceleme vb. bütün zorunlu giderleri % 50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

2- Rapor ve Yurtdışı Şirket Alınımına Yönelik Danışmanlık Desteği;

Bakanlık tarafından ön izinle uygun görülen Sağlık Kuruluşları ve Sağlık Turizmi Şirketleri pazar araştırması, sektör, ülke, uluslararası mevzuat veri izleme/değerlendirme faaliyetleri, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dahil) ilişkin giderlerin %60 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

3-Belgelendirme Desteği;

Bakanlık tarafından uygun görülen JCI (Joint Commission International) Akreditasyonu, TEMOS Sertifikaları, QHA Trent Akreditasyonu, Accreditation Canada, Australian Council on Healthcare Standards International (ACHSI), TÜV Belgeleri, Sağlık

Bakanlığı Sağlıkta Acreditasyon Standartları (SAS) Belgesi) kalite belgelerine yönelik olarak müracaat ve doküman inceleme giderleri, Belgelendirme tetkik giderleri, Belge kullanım ücretleri, İlk yıla ait kayıt ücretleri, Danışmanlık giderleri, Eğitim giderleri %50 oranında ve belge başına en fazla 50.000 ABD Doları tutarında karşılanır.(Bu madde kapsamındaki danışmanlık/egitim giderleri, her bir belge için en fazla 15.000 ABD Doları tutarında desteklenir.)

4-Reklam, Tanıtım ve Pazarlama Desteği;

Yapılan reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetine ilişkin tanıtım malzemesi örneği / örnek yayın / görseller (katalog, broşür ve tanıtım malzemesi örneği / reklam verilen gazete, dergi örneği / fotoğraf, video kaydı, CD vb.) %60 oranında ve yıllık en fazla 400.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

5-Yurt Dışı Birim Desteği;

Doğrudan veya yurt dışında faaliyet gösteren şirketleri yada şubeleri aracılığıyla açtıkları birimlerin brüt kira (vergi/resim/harç dahil) ve komisyon harcamaları, %60 oranında ve birim başına yıllık en fazla 120.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

6-Danışmanlık Desteği;

Uluslararası pazarlarda rekabet avantajını arttırmak üzere Bakanlığın belirlediği konularda firma/kuruluş/uzmanlardan alınan danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

7-Acenta Komisyon Desteği;

Ülkemizde uluslararası hasta getirilmesine yönelik acentalara yapılan komisyon ödemeleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

8-Tercümanlık Hizmetleri Desteği;

Sağlık kuruluşları tarafından yurt içinde istihdam edilen ve tercümanlık hizmeti veren en fazla 2 adet personelin aylık brüt ücretleri %50 oranında ve personel başına yıllık en fazla 25.000 ABD Doları veya tercümanlık hizmet alımına yönelik hizmet alımına yönelik giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları tutarında karşılanır.

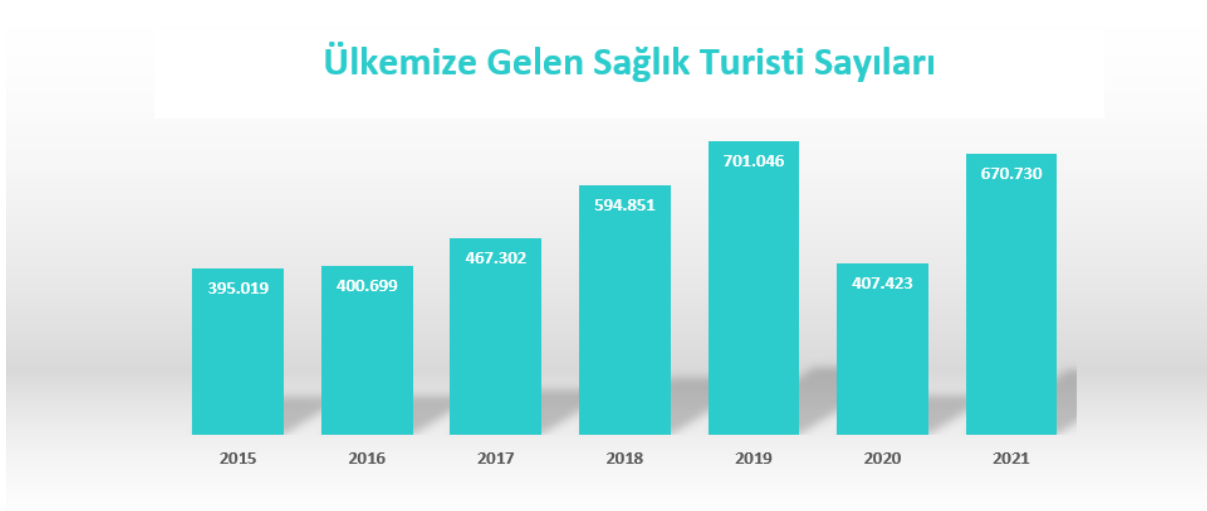
9-Hasta Yol Desteği;

Bakanlık ile protokol yapan özel sağlık kuruluşları yada hava yolu şirketleri tarafından tedavi edilmek üzere; Tarifeli uçak seferi ile Türkiye'ye getirilmesi halinde uçak

veya diğ er ulaşım giderleri hasta başına % 50 oranında ve en fazla 1.000 ABD Doları, Tarifesiz (charter) uçak seferleriyle Türkiye'ye getirilmesi halinde hasta başına 200 ABD Doları'nı geçmemek kaydıyla ulaşım giderlerinin tamamı, ödenir. (Kaynak: Genelge, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nun 02/06/2015 tarihli ve 29374 sayılı Resmi Gazetesi) (Aktaran: Tengilimoğlu, D. 2020).

Hastaların kendi ceplerinden ödeyerek yaptırdıkları ameliyatlar; göz, estetik, bazı dış operasyonları, saç ekimi vb şeyler, Türkiye için ilk planda en önemli pazarlardır. Bu konuda Türkiye'nin çok fazla sayıda rakibi olduğu unutulmamalıdır. Bunlardan Fransa, Belçika, Norveç, Bulgaristan, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Malta ve Güney Kıbrıs en önemlileridir. Bu ülkelere karşı imaj açısından Türkiye'nin daha geri planda kaldığı söylenebilir. Yukarıdaki ülkelerin yanı sıra doğu ve uzak doğu ülkelerinden de Türkiye'ye rakip olan ülkeler bulunmaktadır. Hindistan, Malezya, Singapur ve Tayland bu ülkelerin başında gelmektedir. Medikal turizm alanında ilerleyen ve 2012 yılı için 1.2 milyar pound gelir hedefleyen Hindistan gibi ülkeler dışında Türkiye'nin önemli rakipleri arasında Bulgaristan gösterilmektedir. Tedavi masrafları Türkiye'deki kadar ucuz olan Bulgaristan'ın avantajı ise artık Avrupa Birliği ülkesi olmasıdır.

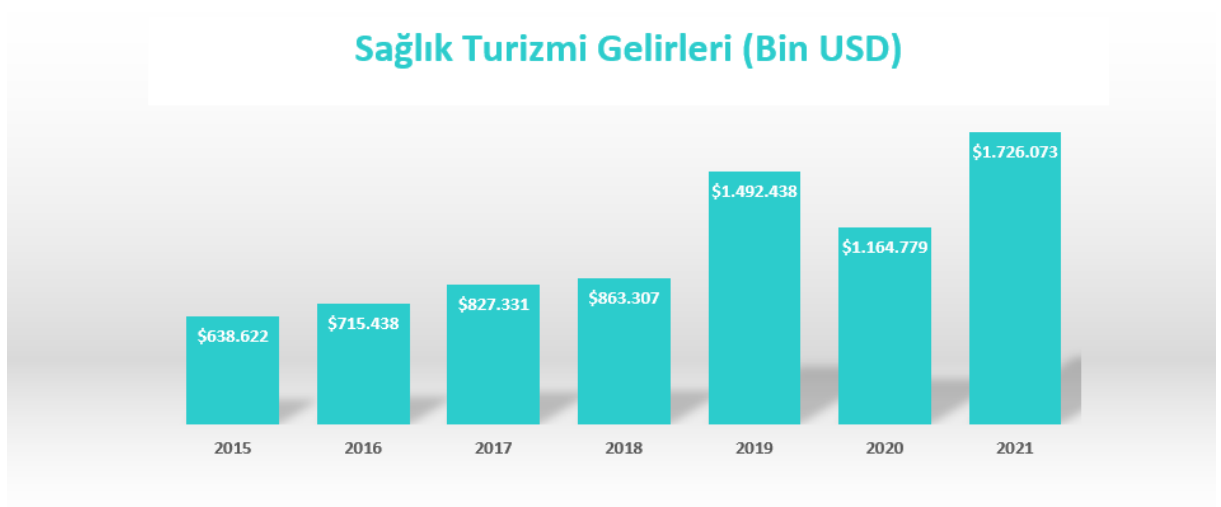
2015 ve 2021 Yılları arasında Türkiye'ye gelen sağlık turisti sayısı aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Kaynak: TÜİK

Şekil 1. Ülkemize Gelen Sağlık Turisti Sayıları

2015-2021 yılları içerisinde sağlık turizmi gelirleri aşağıdaki grafikte görüldüğü gibidir.

Kaynak: TÜİK

Şekil 2. Sağlık Turizmi Gelirleri

Aşağıdaki verilere göre yıllara bazında incelendiğinde Sağlık Turizminde 2023 yılında 2 Milyon Kişinin Ülkemize getirilmesi Hedeflenmektedir.

- 2017 Yılı 700.000 Kişi
- 2018 Yılı 800.000 Kişi,
- 2019 Yılı 1.000.000 Kişi,
- 2020 Yılı 1.300.000 Kişi,
- 2021 Yılı 1.600.000 Kişi,
- 2022 Yılı 1.800.000 Kişi,
- 2023 Yılı 2.000.000 Kişi Türkiye'ye bekleniyor.

<https://www.healthserviceturkey.com/page/turkiyede-saglik> (Erişim: 14/04/2023; 10:30)

Türkiye, sağlık turizminde hızla büyümekte ve her yıl 1 milyondan fazla sağlık turistini ağırlamaktadır.

AYDIN İLİ TURİZM ENVANTERİ

Aydın; Büyük Menderes Nehrinin çevrelediği verimli topraklar üzerine kurulmuş bir ilimizdir. Türkiye’de turizmin deniz, kum, güneş üçgeninde ve kültürel anlamda başladığı ilk yerdir. Aydın, muhteşem doğal güzelliklerinin yanında eşsiz nitelikteki antik kentlere, tapınaklara ve kumsallara sahiptir. Kent coğrafi konumu nedeniyle binlerce yıl öncesine dayanan medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin 9. Büyük kenti konumunda olan Aydın ili bir açık hava müzesi gibi günümüzde de tarihsel işlevini sürdürmektedir. Aydın ilinin Didim ve Kuşadası gibi sahil ilçelerine sahip olması dünyaca tanınmasındaki önemli etkenlerden birisidir diyebiliriz.

Denizden yüksekliği 40 m olan Aydın ili Akdeniz ikliminin etkisindedir. Maki bitki örtüsüne sahip olmasının yanında orta ve batı kesimlerinde verimli ovaları vardır. Kuzey ve Güneyinde dağlarla çevrilidir bu dağlar; Horsunlu'nun kuzeyinde Karlık 1732m, Kuyucak'ın kuzeyinde Karadağ 1353m, Nazilli'nin kuzeyinde Oyuk dağı 1460m, Sultanhisar'ın kuzeyinde doğusu dik kayalıklardan oluşan Malgaç 1343m. Bafa Gölü'ün kuzeydoğusunda Beşparmak Dağı (1.350 m), Gökbel Dağı (2.308 m) Madranbaba Dağı (1.618 m), Karıncah Dağ (1.703 m) ve Babadağ bulunmaktadır. 8007 km karelik Büyük Menderes Havzası üzerine kurulmuş olan Aydın da zeytin, incir, kestane ve turunçgiller v.b bitki türleri yetişmektedir. Hava, deniz ve demiryolu ile ulaşım sağlanabilen Aydın verimli toprakları ve kültür yapısıyla en çok göç alan illerimizden birisidir. 2022 yılı tahmini nüfus verilerine göre yaşayan insan sayısı 1.145.371 dir (Aydın İli Turizm Çalıştay, 2022).

2.5. Aydın İlinin Antik Kentleri

Aydın, Türkiye’nin en yüksek sayıda antik kentine sahip illerinden birisidir. Bu antik kentlerin bir kısmı turizme açılmış, bir kısmı yenileme aşamasında, bir kısmı henüz gün yüzüne çıkarılmamıştır.

Aydın ilinin başlıca antik kentleri:

Priene: M.Ö. 4. yy.da inşa edilmiş ve neredeyse inşa edildiği gibi kalmıştır. Geçmiş, diğer İonia kentleri kadar eskiye gittiği düşünülen ilk yerleşim, Menderes Irmağı yüzünden kıyıdan bir hayli içeride kalmıştır. Hellen dünyasının bu kadar içinde ve Roma etkisinin (ve ilgisinin) bu kadar dışında bir kent bulabilmek kolay değildir. Kente Roma yıllarında nerede ise bir çivi bile çakılmamıştır. Basit ve kullanışlı evler, neredeyse tek örnektir ve hiyerarşik-sınıfsal bir ayrım taşımaz. Bir dağın yamacına kurulup da akropolü

bulunmayan bir kenttir burası. Kentin meclis binası neredeyse yedi yüz kişiliktir. Benzer büyüklükteki bir meclis binasına Ephesos ve Atina'da da rastlanabilir. Üç-beş bin nüfuslu Priene'de, bu büyüklükte bir meclis binası, her hanenin temsil edilmesi demektir. Kentte beş bin kişilik bir tiyatro bulunmaktadır.

Miletos: İonia'nın doğa filozofları denilen insanlar burada doğmuştur. Miletos, İonia kentleri içinde en İon olanıdır. Miletos'un doksanın üzerinde koloni kenti kurduğu söylenir. Şehrin gezi parkuru tiyatrodan başlar, heroon (kutsal mezar yapısı), liman ve liman agorası, stoalar, hamamlar, meclis binası ve çeşme yapısı, depolama alanları, Faustina Hamamı ve gymnasium ile devam eder. Kentteki Bizans ve Türk-İslam yapıları dışında kalan tüm yapıların kökeni erken çağlara gider ve tümü Roma yıllarında elden geçmiştir.

Didyma: Ephesos'la birlikte Hellenistik dünyanın en büyük üç tapınağından biridir. Bugün görülen her şey İskender sonrası zamanlara aittir. Yapının genel hatları M.Ö. 300'lere doğru oluşmaya başlar ve MS 4.yy.a kadar da inşa faaliyeti hiç bitmez. Roma'nın son imparatoru olan ve kendisini Hristiyanlığın koruyucusu sayan Theodosius, paganizminin en sembol kurumu olan kehanet ve bilicilik merkezlerine savaş açtığı anda Didyma'nın da sonu gelmiştir.

Nysa: Eldeki bilgi kırıntılarıyla, kentin MÖ 3. yy.da Helenistik krallıklarından biri olan Seleukoslar tarafından kurulduğu ve adını da kralın eşinden (ya da kızından) aldığı söylenmektedir. Büyük ölçüde sağlam durumdaki tiyatrosu, Anadolu'nun en zengin frizlerine sahip tiyatrolarından biridir. Nysa, geçmişi hakkında tarih biliminin, yani yazılı kaynakların pek bir ipucu vermediği ve salt arkeolojik verilerle keşfedilmeye mecbur olunan bir örendir.

Tralleis: Aydın'ın (artık) içinde kalmış, Güzelhisar Tepesi, Tralleis kalıntılarının bulunduğu alandır. Kentin Helenistik Dönem öncesi (M.Ö. 3. yy öncesi) tarihiyle ilgili kayıtlar hem az hem de yetersizdir. Bu yetersizlik arkeolojik olarak da doğrulandığı için, Büyük İskender öncesi çağlarda, en fazla kendi halinde bir yerleşim olduğu söylenebilir. Bununla birlikte MÖ 3. yy'dan sonra çok hızlı bir gelişim evresine girmiştir.

Magnesia: Aydın il sınırları içindeki Magnesia, iç bölgede kurulmuş erken Yunan kentleri açısından ender bir örnektir. MÖ 400'lerde son yerleşilmiş alanlardan olan kent, bir

durak olması ve tarımcı niteliği dışında Artemis kültürünü yansıtmaları açısından önemlidir. Magnesia Artemis Tapınağı'nın, Ephesos Artemis ve Didyma Apollon'dan sonra küçük Asya'nın (yani Anadolu'nun) en büyük tapınağı olduğunu söylenir.

Alinda: Karpuzlu İlçesinde yer alan Alinda, önemli Karia kentlerinden biridir. Strabon'a göre; Hekatomnos'un kızı olan Ada, kardeşi Peksodaros tarafından Halikarnassos'tan kovulunca M.Ö. 340 da Alinda'ya çekilmiş ve bu şehri kendisine başkent yapmıştır. Alinda'nın en ilginç yönü, yapılarının önemli bir kısmının hiçbir araştırma veya çalışma görmeden, kendi başına ayakta kalıyor oluşudur ve muhtemelen kazısı yapılmayan Batı Anadolu'daki en büyük ören yeridir.

Mastaura: Nazilli ilçesi yakınındadır. Büyük Menderes Vadisi boyunca uzanan ve Ege kıyıları ile Anadolu içlerini bağlayan doğal güzergâh üzerinde yer alan kent, Antik dönemde, batıda, kıyı kentleri Miletos ve Ephesos'tan başlayıp, Tralleis ve Nysa üzerinden gelen, Hierapolis ile Laodikeia'dan devam ederek, doğuya doğru Anadolu'nun içlerine uzanan Caput Via yolunun önemli kentlerinden birisi olmuştur. Ayrıca kent kendi bölgesel coğrafyası içinde kavşak noktası sayılabilecek konumdadır. Eskiden para basılan ticaret merkezlerinden biriydi. Ören yerinde sur, tiyatro, su kemeri ve bazı yapı kalıntıları vardır.

Afrodisias: Afrodisias, Aydın'ın bilinen en büyük antik kentlerinden biridir. Bir zamanlar Lidya eyaletine başkentlik yapmıştır. Nazilli'nin 38 km güneyinde, Karacasu bölgesinin Geyre köyünün yakınlarında bulunan Afrodisias adını aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'den almıştır. Roma döneminde Aphrodite tapınağı ile ünlene antik kent, günümüze kadar korunarak gelmiş anıt yapıları ile Türkiye'nin en önemli arkeolojik yerlerinden biri olan Afrodisias Dünya Kültür Mirası listesine girmiştir.

Alabanda: Aydın İli, Çine İlçesi, Doğanyurt köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Alabanda adı Karia dilinde Ala (at), banda (yarış) anlamına gelen kelimelerden türemiştir. Antik kentte bugüne kadar sur duvarları, tiyatro, tapınaklar, agora, bouleuterion, hamamlar, stadion, nymphaeum, su kemeri, kiliseler, anıt mezarlar ve nekropol alanlarında çok sayıda lahit mezar tespit edilmiştir. (Aydın İli Turizm Çalıştayı, 2022).

2.6. Aydın İlindeki Mağaralar

Sırtlanini Mağarası: Afrodiasias Harebelerine yakın olan Sırtlanini mağarası Aydın ilinin Karacasu İlçesi, Yukarı Çamarası ile Narlıgedik köyü arasında yer alır. Mağaraya 20-25 dakikalık bir yürüyüşle her iki köyden de gidilebilir. Toplam uzunluğu 348 m. (Ana Galeri:147 m.) olan mağaranın girişe göre en derin noktası -32 m dir. Yatay ve kuru bir mağaradır. Mağara çok dar bir ağızla başlar. 4-5 m. sonra asıl mağara boşluğuna ulaşılır. Salon yan yana gelişip duvar şeklini alan sütunlarla 5-6 bölüme ayrılmıştır. Salona bağlı tüm odalar sarkıt, dikit ve sütunlarla süslüdür. Dışarıda ısı 28°C, nispi nem yüzde 44 iken, mağara içinde ısı 17°C ve nem miktarı %85'tir. (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü web sitesi: Erisim Tarihi: 26-01-2023 Saat:12:24)

Aslanlı (Yaren) Mağarası: Aydın ilinin Kuşadası İlçesi Kirazlı Köyü Yayla mevkiinde bulunan Aslanlı Mağarasına gitmek için Kirazlıdan Kuşadası yolunun 3. kilometresinde Dereboğazı mevkiinde araçtan inerek yarım saatlik bir yürüyüş yapmak gerekmektedir. Toplam uzunluğu 110 m. olan mağara kısmen dikey, kısmen yatay tipindedir. Kuru bir mağaradır. Ekim ayında ısı 18°C'dir. Mesozoik yaşlı dolomitik mermerler içinde ve büyükçe bir fay üzerinde gelişmiştir. 6 m.lik dik bir inişten sonra mağara kabaca doğu-batı yönlü büyükçe bir fay boyunca batıya doğru 26 derece eğimle iner, 40 metreden sonra mağara daha da genişler ve tabanı eğimli bir salon görünümü alır. Salonun tabanı çamurlu toprak ve tavandan düşen kaya blokları ile kaplıdır. Sarkıt ve dikitler, duvarlarda perde ve bayrak travertenleri oluşmuştur. Dikitlerden birinin görünümü oturan bir aslana benzediği için bu ad verilmiştir. (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü web sitesi: Erişim: 26-01-2023 Saat:12:24)

2.7. Aydın İlindeki Sportif Etkinlikler

Doğa Yürüyüşüne en elverişli alan, Dilek Yarımadasından başlayan Karina'da devam ederek Büyük Menderes nehri ile deltası ve Bafa Gölü'ne kadar uzanan bölgedir. Bütün bu bölgeyi ortalayan Söke kentinin golf tesisleri de göz önünde tutulduğunda Aydın ilinin en önemli dinlence ve sportif turizm merkezi olarak adlandırılabilir. Ayrıca Paşa yaylası, Karacasu yaylası ve Madran Yaylası Potansiyel dinlence ve sportif turizm merkezleridir. Afrodiasias'tan Baba dağına doğru doğa yürüyüşü yapılabildiği gibi, Karacasu-Dandalas Yaylası'nda, Aydın Merkez Paşa Yaylası'nda, Çine Madran Yaylası'nda ve Güzelçamlı Karina da yapılabilir.

Güzelçamlı - Dilek Yarımadası ile Didim - Akbük bisiklet turu için uygundur. Bafa Gölünde sportif amaçlı olta balıkçılığı, Bozdoğan Alamut köyünde de av turizmi için elverişlidir.

Aydın ilinin Didim ilçesinde tabiat parkı, Kuşadası ilçesinde Gençlik Kampı mevcuttur. (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü web sitesi: Erişim: 26-01-2023 Saat:12:24)

2.8.Aydın İli Kuş Gözlem Alanı

Aydın ve Muğla ili sınırları içerisinde kalan Bafa Gölü Önemli Kuş Alanlarındandır.

2.9. Aydın İli Yaylaları

İlin önemli yaylaları Paşa Yaylası, Kahvederesi Yaylası, Necippazar Yaylası, Bulgurlu, Sarıcaova, Ömür, Madran, Korumaz yaylası, Kavşit Yaylasıdır.

2.10. Aydın İli Plajları

Turistlerin turizm çekiciliği açısından rağbet ettikleri plajlar; Pigale Plajı (Kuşadası), Kadınlar Denizi Plajı (Kuşadası), Güvercinada Plajı (Kuşadası), Yavansu ve Aslanburnu Plajı (Kuşadası), Güzelçamlı Plajı (Kuşadası), Altunkum Plajı (Didim), Tavşanburnu Plajı (Didim), Gevrek ve Akbük (Didim) plajlarıdır. Aydın İlinde Didimde 11, Kuşadasında 22 olmak üzere toplam 33 Mavi Bayraklı Plajlarıyla Türkiye turizminin gözde kentleri arasında yerini almıştır. (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı, 2020)

2.11. Aydın İlindeki Kaplıcalar

Menderes Havzası 900'lü rakımlardan başlayarak Ege denizine kadar sağ ve sol yamaçlardan kaynaklanan zengin su akışlarıyla binlerce yıl içersinde oluşturduğu tekne biçimindeki bu zengin vadi zengin yer altı su kaynaklarına da sahiptir. Germencik ilçesi, Bozköy ve Gümüşköy mevkilerindeki kaplıcalar bölgenin önemli kaplıcalarıdır. Davutlar ilçesindeki sıcak su kaplıcası ve Sultanhisar'ın batısında yeralan Salavatlı Kaplıcası yöre halkı tarafından kullanılmaktadır. (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü web sitesi: Erişim: 26-01-2023, 12:24)

2.12. Aydın İli Müzeleri

Aydın müzeleriyle de turizm açısından çok büyük bir potansiyele sahiptir. Kültür ve tarih turizmi açısından çok önemli olan bu müzeler, dünyanın dört bir yanından gelen turistlere zengin bir çeşitlilik sunmaktadır.

Aydın'da kamu kurumlarına bağlı müzeler dışında özel girişim müzeleri de bulunmaktadır.

Aydın'ın kamu kurumlarına bağlı başlıca müzeleri;

Afrodisias Müzesi

Aydın İli Arkeoloji Müzesi

Adnan Menderes Demokrasi Müzesi

Karacasu Etnoğrafya Müzesi

Milet Müzesi

Y r k Ali Efe Müzesi (T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü web sitesi: Erisimi: 26-01-2023, 12:24)

2.13. Aydın İli Tarihi Camileri

Aydın'da pek çok tarihi cami vardır. Bu camiler günümüze kadar korunarak gelmiş ve pek çoğunda hala ibadet yapılmaktadır.

Aydın'da yer alan başlıca tarihi camiler;

Üveys Paşa Camii

Hasan Çelebi Camii (Eski-Yeni Camii)

Bey Camii (Süleyman Bey)

Ramazan Paşa Camii

İlyas Bey Camii

Cihanoğlu Camii

Ahmed Paşa Camii (Ağa arası Camii):

Nasuh Paşa K llyesi

Cihanzade Mustafa Bey Camii

şemsi Paşa Camii

Hanım Camii

Erbeyli Camii

Hacı Ziya Bey Camii

Neşetiye Camii

Kale İ i/Mehmed Paşa Camii (Aydın İli Turizm  alıştayı, 2022).

Aydın İli Turizm Envanterinde Diğer bileşenlere bakıldığında bilgiler aşağıdadır:

T.C Aydın valiliği il kültür ve turizm müdürlüğü Aydın ili istatistikleri Şubat 2021 verilerine göre Aydın'da toplamda 244 seyahat acentesi, 509 Aydın Turist Rehberler Odasına kayıtlı eylemli rehber (ATRO), Aydın İl Sağlık Müdürlüğü verilerine göre Aydın İlinde; Kamuda 2160, Özel Hastanelerde 325, Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde 725 olmak üzere toplamda 3210 yatak kapasitesine sahiptir.

Bunun yanında Aydın İlinde Sağlık Turizm Belgesi almış kuruluşlar listesi (Bkz. Tablo 2) aşağıda detaylarıyla verilmiştir.

Tablo 1. Aydın İlinde Sağlık Turizm Belgeli Kuruluşlar.

Aydın İli Belgeli Tesis ve Kurumlar	Sayılar
Hastaneler	10
Tıp Merkezleri	3
Muayenehaneler	10
Ağız ve Diş Sağlığı Poliklinikleri	32
Sağlık Turizm Seyahat Acenteleri	13

Kaynak: Sağlık Turizmi Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı web sitesi; (Mart 2023)

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, keşfedici araştırma deseni kullanılarak nitel bir yaklaşımla yürütülmüştür. Bu çalışmada turizm ve sağlık turizmi ile ilgili bir takım paydaşlardan (meslek örgütleri, hastane ve poliklinikler, seyahat acenteleri, oteller, akademi vb.) bilirkişilerden bir örneklem oluşturulmuş, yarı yapılandırılmış soru formları ile veriler toplanmıştır. Başlangıçta örneklem sayısı 25 kişi olarak hesaplanmış, fakat bürokrasinin üst düzey yöneticilerinden talep edilen 3 randevu zamanında verilememiştir. Bu bağlamda örneklem 22 kişi ile oluşturulmuştur.

Nitel araştırmalar genelleme yapma amacı taşımadığından, incelenen olay ya da olguyu ölçmekten ziyade derinlemesine anlamaya çalışmak daha önemlidir. Bu nedenle geniş bir örneklem kitlesi yerine araştırmanın amacına uygun küçük örneklem grubu ile çalışılması daha faydalı olmaktadır (Akıncı ve Sönmez, 2015). Elde edilen veriler içerik analizi ile gruplandırılarak SWOT analizi ile incelenecektir. Coşkun ve arkadaşları (2015) içerik analizinin doküman veya mülakat dökümlerinin karşılaştırılarak karakterize edilmesi olarak ifade etmişlerdir. SWOT analizi ise destinasyonun içsel özelliklerinden kaynaklanan güçlü ve zayıf yönleri ile, o destinasyonu bekleyen ve genellikle dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditlerin saptanmasında (Karadeniz ve diğerleri, 2007) kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle SWOT analizi, destinasyona etki edebilecek değişkenlerin anlık bir fotoğrafını çekmektir (Ongun ve diğerleri, 2016).

Yapılmış olan tezin konusunu Aydın ili turizm ve sağlık arzının sağlık turizmi kapsamında hizmet sepeti oluşturmaya ne ölçüde hazır olduğu tespit edilmiştir.

3.1 Araştırma Sorunu

Aydın İlinin Sağlık Turizm alanındaki potansiyeli ne durumdadır, Kamu, STK ve özel sektör profesyonelleri tarafından nasıl değerlendirilmektedir?.

3.2 Çalışma Gurubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Kaymakamlık Makamı, Belediye Başkanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanlıkları, Rehberler Odası Başkanlığı, Türkiye Seyahat Acenteleri Bölge Başkanlığı, Otelciler Birliği Başkanlığı, Akademisyenler (Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Turizmi Bölümü), Özel Hastaneler, Diş Poliklinikleri, Estetisyen ve A

Grubu Sağlık Seyahat Acenteleri (İşletme Sahipleri) olmak üzere toplam 22 kişi oluşturmuştur.

Bu çalışmada katılımcılara 9 adet soru sorulmuş bu soruların cevapları video çekimleri yapılarak kayıt altına alınmıştır. Nisan 2022 – Kasım 2022 tarihleri arasında yapılan çekimler 20 dakikayla, 35 dakika arasında bir süreyi içermektedir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu oluştururken göz önüne alınan ölçütler şu şekilde belirlenmiştir.

Sağlık turizmiyle ilgili işi doğrudan yapıyor olmanın yanında, bu alanda ilgili kurumlarla dolaylı yollardan ilişkili olmak.

Aydın İlinde sağlık turizminin gelişmesine yönelik fikir beyanında bulunabilecek deneyim ve bilgiye sahip olmak.

Tablo 2. Araştırmanın örneklemini oluşturan kişi ve kuruluşlar

Katılımcılar	Katılımcı Sayısı
Kaymakamlık Makamı	1
Belediye Başkanlığı	1
Ticaret ve Sanayi Odaları Başkanlığı	2
Rehberler Odası Başkanlığı	1
Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Bölge Başkanlığı	1
Otelciler Birliği Başkanlığı	1
Akademisyenler (Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Turizmi Bölümü)	5
Özel Hastaneler	2
Diş Poliklinikleri	2
Estetiysen	1
A Grubu Seyahat Acenteleri (İşletme Sahipleri)	5
Toplam	22

3.3 Veri Toplama Ve Analizi

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veri toplanmıştır. Görüşme formu alan uzmanlarının görüşleri alınarak ve literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. Uygulama aşamasında görüşülecek kişilere tez konusu hakkında önceden bilgilendirerek görüşleri alınmak üzere randevu talep edilmiştir. Görüşmelerde önceden belirlenen sorular sorularak kamerayla kayıt altına alınmış ve sonrasında kamera kayıtları yazıya dökülerek tablolaştırılmıştır.

Toplanan veri içerik analiziyle analiz edilmiş ve özetlenmiş, SWOT analizi tablosunda yerleştirilip, yorumlanmıştır.

Bu çalışmada, katılımcılara sorulan mülakat soruları şu şekildedir:

1. Soru sağlık turizmi size ne ifade etmektedir?
2. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Soru sağlık turizmi bakımından bölgemizde hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz?
4. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?
6. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından tehditleri nelerdir?
7. Soru Aydın ilinin sağlık turizmi açısından fırsatları nelerdir?
8. Soru Aydın ili sağlık turizmi tanıtımı ne şekilde yapılmalıdır? Sizce yeterli midir?
9. Soru eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır bu konu ile ilgili?

4. BULGULAR

Bu bölümde görüşmecilere sorulan soruların cevapları kamera kayıtlarından derlenerek sunulmuştur.

Tablo 3. Sağlık turizmi size ne ifade etmektedir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Tabi bu konuyu Kuşadası bazında konuşmak gerekiyor. Kuşadası ülkemizin turizme açılan ilk ve en önemli kapısı penceresidir. Belki de ekonomik olarak bütün beklentilerini bu yöne veren bir ilçemizden, kentimizden bahsediyoruz. Turizmin bileşenlerinden bir tanesi de sağlıktır. Hal böyle olunca insanlar zaten turizme açıkçası doğrudan değilse bile dolaylı olarak sağlıkları için gelirler. Kuşadası'nda iki türlü sağlık turizminden bahsedilebilir. İlk olarak; Kuşadası Adnan Menderes Havalimanı'na 66 kilometre uzaklıktadır. Dolayısıyla, gerek yurtiçinden gerek yurtdışından birçok vatandaş sağlık turizmi için Kuşadası'na gelmektedir. Tabii ki sadece ulaşım ile bitmiyor. Sağlık turizminin gelişmesi açısından diğer bileşenleri de incelememiz gerekiyor. Aydın'da ve Kuşadası'nda 5 yıldızlı otel konforunda yaklaşık 200 yataklı devlet hastaneleri ve özel hastaneler bulunmaktadır. Diş hastaneleri de gittikçe gelişmektedir. Doktor, hemşire, sağlık çalışanı sayısı yeterli olup sağlık turizminin ülkemize katkısı açısından fevkalade bir konumdadır. İkinci olarak; Termal tesisler. Kentimizde birçok termal tesis bulunmaktadır. Bunlar geliştirilerek ülkemizdeki sağlık turizminin gelişmesine katkıda bulunulması sağlanabilir.
K2	Turizm'in birçok çeşidi vardır. Çok basit bir cümleyle ifade etmek gerekirse; sağlık amacıyla yapılan seyahatlerdir. Bunun saç ekimi, diş yapımı, yaşlıların tedavi amacıyla kür merkezlerine gelmesi gibi birçok nedeni olabilir. Turistlerin sağlık turizmi için

	gidecekleri ülke seçiminde gidilen ülkenin fiziksel koşulları veya fiyatları gibi nedenler etkileyebilir. Kuşadası birçok konuda sağlık turizmine ev sahipliği yapmaktadır. Bizler de örneğin Davutlar Bölgesi'ndeki termal suyumuzu da doğru değerlendirerek sağlık turizmini geliştirmeyi amaçlamaktayız.
1.Soru Fikir Özeti	Kuşadası'nın konum olarak ulaşım kolaylığına sahip olması. Yeterli devlet hastanesi, özel hastane, yeterli sağlık çalışanı sayısına sahip olması ve termal tesis açısından zengin olması Kuşadası'nın sağlık turizmindeki avantajları olarak öne çıkmaktadır. Davutlar bölgesindeki termal suyun da sağlık turizmini geliştirici olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Sağlık turizmi çok şey ifade ediyor, çünkü bizde yapılmayan bir destinasyon ve 12 ay hizmet veren bir destinasyon. Biz Aydın olarak aslında bir çok dalını açarız, bir çok dalına hazırız. Ama incoming ve cruise ile beslenen bir bölge olmamızdan dolayı biraz bu anlamda geri kalmışız. Bölgemizde yaklaşık olarak 300 tane acenta var diyelim sağlık turizmi de ülkemizde yeni yeni özellikle bu pandemiden sonra incoming çok fazla olduğu için çok fazla rağbet görmüyordu ne zaman ki okullar kapandı ne zaman ki bu ülkeye turist gelmemeye başladı ki sağlık her zaman devam ediyor o şartta da devam ediyor ve her türlü şartta devam ediyor ee tabii ki üyelerimiz de haklı olarak sağlık turizmine doğru bir yönelme oldu. Buda tabi çok iyi oldu bugün kendi bölgemizde Aydın ili olarak toplam altı adet sağlık turizm belgesine sahip olan seyahat acentamız var ama halen şu anda başvurusuna yapmış olan belge bekleyen acentalarımız da mevcut veya da almayı planlayan birçok acentamız da bulunmaktadır. İnşallah bu sayıyı artıracacağız bu sayıyı artırıncı bu sefer eksiklerimizde tamamlanacaktır. Bu şekilde sağlık turizmini Aydında hareketlendireceğiz diye umut ediyoruz.
S2	Sağlık turizmi bana insanların Türkiye'ye sadece Türkiye'yi gezip görmek amacıyla değil kendi salığıyla ilgili fayda sağlamak için

	geldiğini anlatıyor. Bu saç ekimi olabilir, kendi sağlığıyla ilgili başka bir problemi vardır. Türkiye’de daha iyi tedavisi mümkündür veya daha iyi bir doktor veya bir hastane vardır. Onlar ile iletişime geçip sadece ülkenin kendisini görmek değil ayrıca kendi sağlığı ile ilgili problemleri gidermek için gelmesi durumunu anlatıyor bana
S3	Aslında bakarsanız sağlık turizmi kelimesi son dönemlerde öne geçti. Sağlık her yerde sağlıktır ama tabi ki. Yurtdışında ya da başka yerlerde/bölgelerde yaşayan insanların sorunu çözebileceği bölgelere olan hareketliliğidir sağlık turizmi. Bu bağlamda Türkiye’deki ekonomik şartlar daha iyi olduğu için özellikle de yurt dışından olan talep ciddi oranda yüksek diyebiliriz.
S4	Yıllarca insanlar sağlıklarını korumak için bir yerden bir yere seyahat etmişler. Artık 21. Yüzyıla gelindiğinde, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ve turizmde ulaşımın kolaylaşmasıyla insanlar sağlıkları için tedavi yöntemlerini aradıkları, nerede daha iyi imkanlarla tedavi olacaklarını düşündükleri yerlere gidip hem turizm hem de sağlıkları için yaptıkları seyahatler diyebilirim.
S5	Planlamanın olmadığı sadece temenniyle ve enerjiyle yola çıkılan birçok süreç yine de tıkanabilir. Planlama çok önemlidir, bilimsel veriler de bu noktada önemlidir.
1.Soru Fikir Özeti	Katılımcılara göre sağlık turizmi, sağlık amacıyla gerçekleştirilen seyahatler ve turistik aktiviteler olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de sağlık hizmetlerinin ekonomik anlamda daha iyi olması önemli bir konu olarak göze çarpmaktadır. Bununla beraber Kuşadası’nda sağlık turizm belgesine sahip olan 6 adet seyahat acentasının bulunması, sağlık turizmi belgesine başvuru yapmış olan ve sağlık turizmi belgesi almayı planlayan seyahat acentalarının bulunması bölgedeki sağlık turizmi açısından önem arz etmektedir.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Sağlık Turizm tabii bir ekonomik olgu, işin maddi boyutu var daha da önemlisi insani boyutu olan bir kavram insanları sağlığına

	kavuşturmak için verilen bir hizmet. Bu eğer yabancıları yönelik verilirse adı turizm olabilir turizmi boyutu girer işin içine.
Ö2	Sağlık turizmine girmeden önce şunu söylemek lazım; Türkiye'deki ve hatta dünyadaki turizm çeşitlerinden sadece bir tanesi sağlık turizmidir. Tanımı yapılmış dünyada toplam 88 tane turizm çeşidi bulunmaktadır. Sağlık turizmi de bunlardan bir tanesidir. Sağlık turizmi deyince benim aklıma para geliyor, kişi başına düşen milli gelir anlamında en çok kazandıran turizm çeşitlerinden bir tanesidir. Bizim ülkemiz için bu miktar 2 bin dolar seviyesine kadar çıkıyor. Son yıllarda yaşananlardan sonra turizmde de kişi başına düşen milli gelir miktarı dolar bazında düştü. Daha önce bu miktar 850 dolarken bin dolarlara çıkması bekleniyordu. Ancak son yaşanan olaylardan sonra 650 dolara kadar düştü. Bu verileri TÜİK hazırlıyor, TÜİK verileri yurt dışından gelenlerle ve çıkış kapılarında yaptığı anketlerle sağlıyor. Sağlık turizmi önemli bir turizm çeşidi. Biliyorsunuz ki insanlar turistik faaliyetler nedeniyle ülkeler arası ya da ülke içinde yer değiştirme hareketinde bulunuyorlar ve en az bir gece kalmaları gerekiyor. Sağlık turizminde de amaç deniz-kum-güneş değil, amaç sağlığa kavuşmak. İnsanlar daha ucuz ülkeleri de tercih ediyorlar. Örneğin saç ektirme için İstanbul bu konuda bir marka oldu. Tabii çeşitli kritik ameliyatlar yapan ülkeler de var mesela İsrail onkolojide gayet gelişmiş bir ülkedir. Bunların dışında estetik cerrahi de önemlidir, diş tedavisi, kür merkezleri vb. Yani genel manada sağlık turizmi insanların sağlıklarına kavuşmak için yaptıkları yer değiştirme hareketidir. İnsanlar bu sayede hem bölgedeki turistik yerleri ziyaret ediyorlar hem de sağlıklarına kavuşmuş oluyorlar. Gelecek vadeden bir turizm çeşidi. Turizmden en az giderle ve en çok girdiyi sağlayan turizm çeşitlerinden bir tanesidir sağlık turizmi.
Ö3	Herhangi bir destinasyona, orada yaşamayan bir insanın sağlık tedavisi amacıyla farklı bir destinasyona sağlık hizmeti yanın da

	diğer turizm hizmetlerini almak için gidip tedavi olması.
Ö4	Sağlık turizmi denildiğinde bireyin doğrudan buraya getirilmesi ve tedavi sürecinde burada konaklaması, gerekirse turlara katılması ve tedavisini tamamlayarak ülkemizden ayrılması şeklinde. Ama şu anda sağlık turizmi yapıyoruz diyenlerin çoğunluğu gelen turistlerin sağlığıyla ilgileniyorlar bunun ayrımının kesin ve net bir biçimde anlaşılması gerektiği yönünde.
Ö5	Sağlık turizmi turizm endüstrisi içerisinde önemi giderek artan ve katma değer potansiyeli geleneksel kitle turizmiyle kıyaslarsak oldukça yüksek olan, ülke olarak bizim son on beş yılda fark ettiğimiz ciddi girişimler yapmaya başladığımız bir turizm türü. Bu anlamda bizim Türkiye'nin sağlık sisteminin son derece oturduğu ve kişisel sağlık hizmetlerinin sosyal devlet anlayışıyla karşılandığı bir ülke de böyle bir alt yapıya sahip olmuş olmamız, uluslararası sağlık turistlerinin de bu potansiyelden yararlanmasına olanak sağlıyor. Devlet politikalarının da bu anlamda yeri olduğunu biliyoruz. Hedeflerimizde var. pandemi nedeniyle bu biraz sekteye uğrayabiliyor ama buna rağmen özel sektöründe elini taşın altına koyduğunu milyar dolarlık tesislere sahip olduğunu biliyoruz. Uzun vadede bize katkı sağlayacağından bir kuşku duymuyorum. Uluslararası anlamında baktığımızda rekabeti de yüksek ama rakiplerimizde baktığımızda bu alt yapıya baktığımızda bazı avantajlarımız var; fiyat gibi ama biz kaliteli hizmet sunmak yönümüzü ön plana çıkartmalıyız.
1.Soru Fikir Özeti	Katılımcılardan birine göre sağlık turizmi, sağlık hizmetlerinin yabancılara verilmesi olarak algılanmaktadır. Diğerine göre ise sağlık turizmi sadece turistin sağlığını içermeyen aynı zamanda diğer turistik aktiviteleri de içine alan bir turizm türü olarak algılanmalıdır. Sağlık turizminde tüketiciler daha ucuz ülkeleri tercih etmektedir. Böylece ekonomik açıdan kur avantajına sahip oldukları ve kaliteli hizmeti ucuza aldıkları için Türkiye sağlık turizminde ön plana çıkmaktadır.

POLİKLİNİKLER	
P1	Sağlık turizmi sağlık turistlerine, doğru ve etik davranıldığı sürece sürdürülebilir turizm çeşidi ve döviz kazandırıcı bir hizmettir.
P2	Sağlık turizmi kendi ülkelerine göre daha uygun fiyatlı, kaliteli hizmet almak isteyen bireylerin koruyucu, tedavi edici, rehabilite edici hem de sağlığı geliştirici hizmetleri almak amacı ile ülkemizi ziyaret etmeleridir.
P3	Sağlık turizmi daha fazla yabancı uyruklu kişinin ülkemizin tanıtımında büyük rol oynamaktadır
P4	Sağlık Turizmi; Tedavi görmek amacıyla kendi ülkesi dışında başka bir ülkeye giderek sağlık hizmeti alması diye tanımlıyorum.
P5	Yurt dışında ikamet eden kişilerin estetik, diş, termal kaynaklardan yararlanmak için kendi ülkeleri dışında başka ülkelere giderek tedavi olmaları bu tedaviler esnasında turizmin olanaklarından da yararlanmaları diye düşünüyorum.
1.Soru Fikir Özeti	Katılımcılardan birine göre sağlık turizmi, sağlık amacıyla ülkemize gelen turistlerin sağlık hizmetlerini uygun fiyata alarak döviz kazandırdığı bir hizmet türüdür. Diğer iki katılımcı ise sağlık hizmeti almak için ülkemize gelen turistlerin diğer turistik aktivitelere de katılmaları sağlık turizmi olarak algılanmaktadır. Sağlık turizmi ülke tanıtımında büyük bir rol oynamaktadır.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Ben bu işi başlamadan önce çevremdeki acenta belgesi almış arkadaşlara sordum, TÜRSAB dan bilgi aldım. Yurt dışından hastaları getirip ameliyat yaptırdıklarını söylediler ben bir yabancı ve Türk ile evlenmiş bir kadın olarak ve 25 yıldır Türkiye’deyim ben kendi memleketimin insanı bana daha güvenecektir dedim. Ben bu işi yapabilirim diyerek başladım. Biz yurtdışından hasta buluyoruz ve kaydediyoruz. Sonra birkaç yıl sonra belge almamız

	gerektiği yani turizm seyahat acentası belgesi konuşulmaya başlandı ve sonra TÜRSAB belgesi aldık ama bu çok uzun sürdü pandemi olduğu için çok yavaş gitti. Biz altı ay önce belgemizi aldık. Biz şu anda Kuşadası'na üç yüz kişi getiriyoruz. Özellikle %90 Türk milletlerinden getiriyoruz, üç tane hastaneyle çalışıyoruz Gözde hastanesi Kuşadası, Özel sağlık hastanesi İzmir ve Ekol hastanesi İzmir. Tabii ki dişçiler var ve saç ekimi var, plastik cerrahi de var. Genel olarak bizim obezite için geliyorlar. Ama onlar kısa süre için kalıyor Kuşadası'nda yani bir gece otelde konaklıyorlar, geziyorlar, restaurantlarda yemek yiyorlar. Hastanede yatarken refakatçi gidiyor geziyor para harcıyor. Turizm için tabi ki iyi bir şey. Çok önemli bir şey daha bunlar daha önce hiç Türkiye'ye gelmemiş kişiler de olabiliyor. Onun için biz Kuşadası'nı da tanıtmış oluyoruz Kuşadası çok güzel bir yer. Özel sağlık hastanesi çok lüks bir hastane olmasına rağmen Kuşadası'nı tercih ediyorlar çünkü burada kum var deniz var güneş var. Kuşadası şu anda yeterli mi? Değil bu işi daha profesyonelce yapmak gerekiyor. Burada herkes her işi yapmaya çalışıyor garson bile. Sağlık turizmi hem doktor hem hastane hem esnaf için çok güzel bir şey.
A2	2016 yılında acentemi açtım ondan öncede başka bir işletmede hizmet veriyordum, kapanınca kendi işletmemi açtım. Turizm alanında her konuda hizmet vermeyi çalışıyoruz şimdi artık bu yelpaze bittiği için bu sektörde sağlık turizmine geçiş yaptık çok da talep var bu anlamda biz de İzmir'de anlaşma yaptık. Belge almamız biraz uzun sürdü bürokrasi anlamında oradaki memur ayrıldı, pandemi girdi araya normal sayıdan daha fazla zaman aldı. Ticaret Odasında Adü işbirliği ile sağlık turizm eğitimi planladık. Ben herkesin pastadan payını almasını istediğim için. Sağlık turizminde hem hava yolundan biletini satabiliyorsun hem otelini verebiliyorsun hem sağlık hizmeti veriyorsun, araç kiralamasını yapıyorsun, gezdiriyorsun tatilini yaptırıyorsun yani yalnızca sağlık için değil. Tedavisini olup giden hasta sayısı az tabii ki on günlük

	bir süreç olduğu için herkese Turizm adına bir katkısı oluyor tabii ki. Yalnızca acenta olarak bize değil herkese katkısı oluyor. İlk gelenler tek kişi gelmiyor iki kişi oluyor çoğunlukla.
A3	Acenta kuruluşunu bir yıl öncesinde yaptım, pandemi nedeniyle biraz aksaklıklar oldu. Bundan on beş gün öncede belgemizi sağlık müdürlüğünden aldık. Ben sağlık turizmi deyince yurtdışındaki misafirlerin tedavi olmak amacıyla acente kanalıyla Türkiye'ye getirilmesini sonrasında da sağlık tesisinde tedavi edilmesini anlıyorum. Hatta şöyle bir şeyde var tedavi süresini uzatsak da Türkiye'nin güzelliklerini, Kapadokya'yı, doğuyu, bu tarafları gezdirebilsek diye düşünüyorum. Ben: Aslında amacı da bu değil mi sağlık turizmi denilince? Evet aslında bu yani bakanlığın da bu konuda destekleri de var.
A4	Özellikle pandemiyle birlikte sağlığın daha da önem kazandığını görüyorum Sağlık Turizmi denildiğinde başka ülkelerdeki sağlık turistlerinin hem ülkenin sağlık kaynaklarından hem de turizm kaynaklardan faydalanmak için bir yerden bir yere giderek tedavi olmaları sağlıklarına kavuşmaları aklıma geliyor.
A5	Pandemi ile birlikte Ülkemizin sağlık alanında ne kadar güvenilir ve güçlü olduğunu dünya daha iyi görmüş oldu. Sağlık konusunda dünya ülkelerinden bir adım daha öndeyiz. Sağlık ve turizmin ayrı ayrı değerlendirilerek birlikte yeni bir sektör ve ülkemiz için hatırı sayılır bir gelir kaynağı olacağını düşünüyorum.
1.Soru Fikir Özeti	Sağlık hizmeti almak amacıyla gelen turistler genellikle yalnız gelmemekte ve bir refakatçi ile gelmektedir. Böylece gelen turist miktarı ve turistin yaptığı harcama artmaktadır. Uçak bileti, konaklama, araç kiralama gibi diğer harcama kalemleri de işin içine girince turizmdeki tüm paydaşlar ekonomik olarak sağlık turizminden yarar görmektedir. Sağlık turizmi amacıyla gelen turist aynı zamanda ülkemizin tarihi ve kültürel yerlerini de gezebilmektedir.

Tablo 4. Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu düşünüyor musunuz?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Evet altyapımız var. Tabi konu hakkında çalışmaların devam etmesi gerekmektedir. Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyelinin yüksek olduğunu düşünüyorum ve bu potansiyelin günlük yaşama dönüştürülebilmesi gerekir. İşte bu noktada zayıflıklarımız olabilir. Bu konu için dünyada bu konunun önde gelen ülkelerinin faaliyetleri incelenmelidir. Konu hakkındaki turizm acentalarının yaptıkları, tanıtım faaliyetleri incelenmelidir.
K2	Kesinlikle evet ve hatta Türkiye'de bu potansiyele sahip illerimizin arasında birinci sırada olduğunu düşünüyorum çünkü hem yeraltı kaynakları bakımından hem iklim hem doğa hem de Anadolu'nun en ulaşılabilir, ulaşımı en kolay bölgesi olması bakımından avantajlı bir ilçedeyiz. Dünyanın herhangi bir ülkesinden ulaşım bir saatlik mesafenin ardından yapılan uçuş ile sağlanabilmektedir. Bunlar da bence çok ciddi bir potansiyeli temsil ediyor. Hatta bence Aydın ilimiz sadece Türkiye'de değil dünyada da bir ciddi bir potansiyeli barındırmaktadır.
2.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcılara göre Aydın ilinin sağlık turizmi altyapısı mevcuttur. Aydın'ın ulaşım kolaylığı sağlık turizminin gerçekleştirilmesi açısından avantaj sağlamaktadır. Ancak sağlık turizmi potansiyelinin uygulamaya dönüştürülmesinde zayıflıklar bulunmaktadır. Bunu gidermek için çalışmalar yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Tam olarak değil bu konuda Aydın ilinin çok eksikleri var. Aydın bu konuda atılımını yapmadı. Turizm Aydın için çok önemli en büyük geçim kaynağı turizm daha önce belirttiğim gibi incoming, gemi, Anadolu turları yapılyordu bu eksiklerin şimdi bizim seyahat acentelerimizin pazarlama yöntemiyle çok çabuk kapanacağını ben inanıyorum. Sağlık turizmi dediğimiz zaman eksik olan yönlerimiz var nedir? hastane kapasitelerimiz yeterli değil, bazı hastanelerde

	bazı bölümlerimiz eksik. Sağlık turizmi dediğimiz zaman yalnızca botoks güzellik dış bunlar değil sağlık turizminde her tür ameliyatları kapsayan bir sektör bu. Bazı doktorlarımızın eksik olduğunu, bazı hastanelerimizin eksiklerinin olduğunu bunu Aydınlılar olarak biz biliyoruz. Onun dışında sağlık turizmi yalnızca hastanelik bir durum da değil mesela 65 yaş 80 yaş üçüncü yaş yani bizim Güzelçamlı'mız var çam ağaçlarımızın olduğu alanlar var. Trekking yapılacak onun parkurlarının oluşturduğu alanlar var. Köylerimiz var çok güzel Kirazlı Köyü, Caferli, Yayla köy gibi buralarda da sağlık turizminde üçüncü yaş guruba yönelik bir şeylerde yapabiliriz. Termal kaynaklarımız yine ilimiz içerisinde yatak kapasitesine giriyor ki yok yani Güzelçamlı'da var ama çok yetersiz, istiyoruz ki oradaki yatak kapasitemiz artsın. İl geneline baktığımızda yine yeterli yatak kapasitemiz yok başka bir ile Denizli'ye kaymamamız gerekiyor. Ama şu da var hangi amaçla gelirlerse gelsinler ister beden ister ruh sağlığı açısından ülkemizde hizmet alabilecekleri noktayı biliyorlar. Tabii ki gönlümüz Kuşadası'nda Aydın olarak gerçekleşebilsin. İl olarak eksiklerimizin çok olduğunu düşünüyorum ama bu işi birebir yapan acentaların daha iyi anlatacağını düşünüyorum. İl olarak çok güzel bir özelliğimiz var iki tane hava limanının tam ortasındayız.
S2	Kesinlikle düşünüyorum, bir kere Davutlar'da kaplıcalarımız var sonuçta kaplıca Türkiye'ye gelmek Kuşadası'na gelmek için bir sebeptir ve sürekli bir sebeptir eğer beğenirse ve memnun kalırsa sağlığı ile ilgili iyi sonuçlar elde ettiğini düşünürse gelmeye devam edecektir. Bunun dışında da Aydın'ın farklı yerlerinde farklı kaplıcalar da var her ne kadar Davutlar kadar turistik olmasa veya Davutlar kadar turistik işletmelere sahip olmasalar da zaten sıcak sudan elektrik üretebildiğimize göre demek ki farklı yerlere de farklı kaplıca hizmetleri de sunabiliriz anlamına geliyor bence.
S3	Kesinlikle düşünüyorum çünkü hem Aydın hem Kuşadası olarak konuştuğumuz zaman yapılan hastane yatırımları sağlık yatırımları ciddi anlamda var. Ayrıca prim olarak da çok iyi bir bölgedir burası,

	hem havası da güzel. Konaklama tesisleri imkânları fazla, termal tesisleri var. O yüzden sağlık turizmi için Türkiye’de ilk üçe girebilecek bir bölgedir Kuşadası ve Aydın bölgesi.
S4	Aydın ilinin sağlık turizm potansiyeli kesinlikle var. Ulaşım ayağında İzmir Havalimanı’na çok yakınız, bir-bir buçuk saat içerisinde Aydın’ın herhangi bir yerinde olabiliyorsunuz. Bölgemizde özel hastanelerimiz ve devlet hastanelerimiz var, bunların düzgün alt yapısıyla hizmet vermeleri çok önemli. Onun için Aydın bu iş için çok uygun.
S5	Evet, fazlasıyla sahip olduğunu düşünüyorum. Zaten biz bir turizm bölgesiyiz. Aynı zamanda çok ciddi miktarlarda kliniklerimiz, hastanelerimiz mevcut. Birçoğu Türkiye sıralamasında önemli konumdadırlar. Bir de jeotermal kaynaklı termal sağlık potansiyeli çok fazla. Bu potansiyel, henüz kinetik enerjiye dönüşmedi.
2.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcılara göre Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeli yüksektir. Aydın ilinde hastane kapasitesinin yetersiz oluşu, hastanelerde bazı bölümlerin eksik oluşu ve bazı uzman doktorların eksik oluşu dezavantajlar olarak görülmektedir. Ancak hastanelere yönelik yatırımların devam ediyor olması bir avantaj olarak göze çarpmaktadır. Davutlar, Güzelçamlı, Kirazlı, Caferli gibi köylerde kaplıcaların ve termal tesislerin bulunması ise bir çekim unsuru olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin güzel bir iklime sahip olması, konumunun iyi olması, konaklama ve termal tesislerinin bulunması ise sağlık turizmi açısından önem arz eden unsurlar olarak görülmektedir.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Kesinlikle, bunu bence tartışmaya kapalı olarak görüyorum. Birincisi zaten Aydın İli sağlık hizmeti açısından girişken bir üniversitenin varlığı tıp fakültesinin varlığı bunun yanında özellikle

	Kuşadası ve Didim'in turistik merkez olarak turistlere yönelik sağlık hizmeti veren özel kurumlara da sahip dolayısıyla yabancı hastalara da hizmet verme konusunda belli bir deneyimi var tabii üniversitenin varlığı da burada çok önemli çünkü üniversitemizde çok kaliteli hocalarımız var değişik alanlarda dünyaca tanınan hocalarımız var, o nedenle Aydın'ın tıp anlamında sağlık turizmine daha çok yatkın olduğunu düşünüyorum. Bir de tabii bizim kendi farklı doğal potansiyellerimiz de var iklim özelliği başta olmak üzere sahip olduğu jeotermal kaynaklar hatta bitki örtüsü yine sağlıkla ilgili boyutları olan kaynaklar bunların değerlendirilmesi ve planlaması gerekiyor.
Ö2	Kesinlikle düşünüyorum. Potansiyel derken aslında iki türlü potansiyel var: altyapı ve üstyapı (infrastructure and superstructure). Altyapı derken doğal güzellikler, termal tesisler, sağlık için kullanılabilecek ekipman ve diğer unsurlar; üstyapı dediğimiz zamanda insan yani iş gücü. Sizin iyi doktorlarınızın olması, iyi acentaların olması ve bu konuda devlet tarafından belirlenen yasal düzenlemeler ile destekleniyor olmanız önemli. Potansiyel var evet ama potansiyeli iyi kullanabiliyor musunuz diye soracak olursanız "hayır kullanamıyoruz". Çünkü bazı şeyleri ilk yapan olmak lazım yani bir şey yapıyorsanız ilk başta yapmamız lazım. Bir deyim vardır. Yani pazarın kaymağını almak istiyorsanız ilk giren olmalısınız. En karlı olduğunuz dönemdir orası. Biz tabii şu an bu dönemde değiliz ama tabii hiçbir şey için geç değil Aydın'ın bu konuda potansiyeli var. Bir kere turist getirme özelliği var. Onun dışında da özellikle termal yapıya sahip bir bölge, deniz-kum-güneş zaten var, iyi de bir insan gücü, iyi dış hekimleri iyi operatör doktorlar vb. Hastaneler yeterli değil, Zaten şöyle söylemek lazım bir kamuya açılmış olan hastaneler olmalı bir de bu iş için ayrıca uzmanlaşmış hastaneler olmalı. Çünkü şuna karşıyım, bizim tedavi olmak için sıra beklediğimiz bir hastaneye turizm hastaları da gelecek olursa bize

	sıra gelmeyecektir. O yüzden bu iş ayrıca yapılmalıdır.
Ö3	Aydın İlinin sağlık turizm potansiyeline sahip olduğunu düşünüyorum ama bu potansiyeli iyi kullanmadığını düşünüyorum örneğin termal otellerimiz var Kuşadası ve Germencik civarında aktif olarak işletiliyor mu? Hayır işletilmiyor. Alt yapı var bununla ilgili yatırımlar var ama birçok insanı sorarsanız Aydın'da yaşayan insanlar bile bundan haberi yok. Ayrıca bu bölgede çok iyi hekimler var özellikle Aydın Üniversite hastanemiz de, alt yapı var ama eksik olan marka, tanıtım konularında yeterli değiliz. Özellikle paydaşlar arasındaki koordinasyon eksikliklerimizde potansiyelimizi kullanmada yeterli değil. Didim'i ele alacak olursak üçüncü yaş turistler için ideal bir yer. Hem mevsimsel olarak daha uzun hem de havası bakımından çok değerli. Ayrıca Kuşadası'nda birçok sağlık turizm işletmesi var bu anlamda potansiyel olduğunu düşünüyorum.
Ö4	Aydın sağlık turizm açısından bana göre bir numara ama bana göre bu ne kadar doğrudur bilemem. Biz burada birçok şeye sahibiz gerek Kuşadası gerek Aydın, Didim, gerek Germencik hiç fark etmez Aydın'da doğum hastanemiz olmak üzere büyük bir potansiyele sahibiz bunun kullanılması konusunda maalesef bazı sıkıntılar var. Bana göre Kuşadası ve Didim gerçekten kullanılması gereken potansiyeller.
Ö5	Özel turizmle kendini kanıtlamış olan Aydın ilinin Kuşadası ve Didim gibi bilinirliği olması büyük avantajdır. Hatta Kuşadası devlet hastanesi ve Aydın kadın sağlığı doğum hastanelerinin sağlık turizm belgesi almış olması kamu yönünde önemli girişimlerin olduğunu işaretidir. Aydın merkezde büyük bir hastanenin temelleri atıldı ayrıca ADÜ Üniversite hastanesi ve devlet hastaneleride bu ihtiyacı karşılayabilme potansiyeline sahip. Bakıldığında Kuşadası ve Didim ilçelerinde büyük olmamakla beraber orta ve küçük ölçekli sağlık turizm yapan işletmelerinde olduğunu görüyoruz (diş ve estetik gibi). Bunların varlığı orta ve uzun vadede sağlık turizminin Aydın'a yönelebilmesi için son

	derece önemli. Arz yoksa talepte yok dolayısıyla siz arzı yaratmak zorundasınız. Ben çok iyimserim bunun uzun vadede daha iyi yerlere geleceğini inanıyorum.
2.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcılara göre Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeli yüksektir, ancak bu potansiyel tam olarak değerlendirilememektedir. Markalaşma ve tanıtım konusunda Aydın'ın eksikleri olduğu düşünülmektedir. Aydın ilinin girişken bir üniversiteye sahip olması ve alanında uzman nitelikli doktorlara sahip olması sağlık turizmi açısından Aydın ilinin güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda Kuşadası ve Didim'de sağlık turizmi alanında hizmet veren özel tesislerin bulunması ve bölgenin bu alanda deneyimli olması da önemli bir konudur. Devletin yasal düzenlemelerle sağlık turizmini desteklemesi de avantaj olarak görülmektedir. Ancak hastane sayısının yetersiz olduğu düşünülmektedir.
POLİKLİNİKLER	
P1	Elbette. Aydın ili için değerlendirilmesi mümkün farklı bir turizm çeşididir.
P2	Aydın ili sağlık turizmi açısından potansiyele sahiptir. Liman kenti olan Kuşadası'na 2023 yılında 900 gemi gelmesi beklenmektedir. Efes, Meryem Ana gibi tarihi öneme sahip olan bir bölgedir. Termal su otelleri bulunmaktadır. Hastaneler, Diş Klinikleri ve Estetik Klinikleri sağlık turizmi için yabancı dil bilen elemanlar istihdam etmektedir. Yurtdışından gelen hastalar için uçak bileti, konaklama ve tedavinin toplam ücreti, yurt dışındaki tedavi ücretine göre uygun fiyatlı ve daha hızlı olmaktadır.
P3	Aydın ili elbette potansiyeli yüksek bir ilimizdir.
P4	Aydın İlinin sağlık turizm potansiyeli olduğunu düşünüyorum. Öncelikle deniz, kum, güneş gibi yıllarca turizmin yapıldığı Dünyaca tanınan Kuşadası ve Didim gibi ilçeleri var.
P5	Düşünüyorum çünkü yurt dışında yaşayıp bize gelen Türklerden biliyorum. Özellikle Avrupa'da yaşayanların estetik yaptırmak için

		bizdeki fiyatların neredeyse altı kat fazlasını ödemek zorunda olduklarını söylemeleri ve Kuşadası tercih ediyor olmaları bu potansiyelin ne kadar büyük olduğunu gösteriyor.
2.Soru	Fikir Özeti	Katılımcılar Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu belirtmektedir. Estetik, Diş ve diğer sağlık hizmetleri için talep bulunmaktadır. Ülkemizde sağlık hizmetlerinin uygun fiyatlı olması, Aydın ilinin Kuşadası ve Didim gibi turistik bölgelere sahip olması ve Efes, Meryem Ana gibi önemli tarihsel bölgelere yakın olması nedeniyle avantaj sahibi olduğu düşünülmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI		
A1		Potansiyeli olduğunu düşünüyorum ama eksikliklerimiz var. Hasta hekim beş günlüğüne gelip gidebilir ama ciddi bir hastane sıkıntısı olduğunu düşünüyorum Kuşadası'nda Gözde, Söke'de Egemed var yeterli değil. Dışarıdan gelen yabancı hastaların daha çok konforlu özel hastaneleri tercih etmektedir. Görüntü çok önemli o nedenle devlet hastanelerini sıcak bakmıyoruz. Hastalarının özellikle Kuşadası'nı istediğini ne İzmir, ne de Söke'de tedavi olmak istemediklerini söyleyebilirim. Hastalarının %80'inin Kuşadası'nı talep ettiklerini belirtti. Burada doktor eksiğinin var, doktorlar daha fazla kazanacakları büyük şehirleri tercih etmekte ve burada fazla kalamamaktadır. Aslında sağlık turizmi için aydın ilinin özellikle de Kuşadası'nın potansiyeli vardır.
A2		Potansiyele sahip olduğunu düşünüyorum tüm acenteci arkadaşlarımın hem fikir olduğu gibi doktorlar yetersiz. Biz bütün operasyonlarımızı İzmir ilinde yaptırıyoruz. Maalesef Kuşadası'nda bizim çalıştığımız bir hastane yok. Can hastanesinde her şeyi yapıyorlar. Burada Gözde ve Egemed hastaneleri var ama yetersiz. Saç ve diş evet ama estetikle ilgili yetersiz belki ilerleyen dönemlerde olabilir. Devlet hastanemizin belge aldığını biliyoruz bu konuda çalışmalar yapıyorlar bekliyoruz. Aslında Kuşadası devlet hastanesinin tesisi çok güzel manzara açısından ve konum açısından bayağı iyi.

A3	Aydın ilinin sağlık turizm potansiyelinin olduğunu düşünüyorum yalnızca sağlık tesislerinin sayısının artırılması gerekiyor. Bir ya da iki tane A grubu Hastaneye ihtiyacı var, biz şu an Söke'deki hastaneye kullanıyoruz ama isteriz ki bu hastane Kuşadası'nda olsun gidip gelmek her ne kadar kısa mesafe olsa da hasta gidip gelmekten hoşlanmıyor. Onun dışında çok eksik göremiyorum.
A4	Aydın ilinin sağlık turizm potansiyeline sahip olduğunu düşünüyorum. Neden diyecek olursanız? Hem tarih ve kültürel açıdan, deniz, kum, güneş yanında Termal kaynaklarının olması, hem de özel ve kamu hastanelerinin sağlık turizmini yapmaya elverişli olması bu konuda benim umudumu artırıyor.
A5	Turizmin halihazırda yapıldığı bölgeler aynı zamanda sağlık turizmi için de uygundur. Aydın ilimiz de Kuşadası ve Didim ilçeleriyle zaten turizm alanında iddialı. Ulaşım konusunda da hem Bodrum hem İzmir havaalanlarına yakın olmamız nedeniyle daha talep edilebilir durumdayız. Bunu donatılmış hastanelerimizle destekleyerek sağlık turizmi konusunda daha başarılı olabiliriz.
2.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcıların Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu düşündükleri görülmektedir. Tarihsel kaynaklara olan yakınlık, termal sulara sahip bölgelere yakınlık bir avantaj olarak görülmektedir. Havaalanına yakın olmaktan kaynaklanan ulaşım kolaylığı da bir diğer avantaj olarak değerlendirilmektedir. Hastaların genellikle Kuşadası'nı talep ettikleri görülmektedir. Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyelini büyük oranda Kuşadası'nın oluşturduğu söylenebilmektedir. Ancak hastane sayısının yetersiz oluşu dezavantaj olarak görülmektedir.

Tablo 5. Sağlık turizmi bakımından bölgemizde hangi hizmetlerin sunulabileceğini düşünüyorsunuz?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Aydın'ın potansiyeli genel sağlıktan dış sağlığına kadar uzanabilmektedir Ayrıca Termal sağlık potansiyeli de yüksektir. Bu konu üzerinde çalışmamız gerekir.
K2	Bunların hepsini aslında potansiyel olarak barındırıyor. Özellikle spa-wellness turizminde tesis önemli bir konuyu teşkil ediyor. Ama onun dışında bugün biz medikal amaçlı da birçok turist alıyoruz. Özellikle son zamanlarda diş ve saç ekimi konusunda çok ciddi bir yer değişimi var. Yine iklim ve termal su işlerini yapan özellikle bizim dönemimizdeki yaptırımlarla beraber ben kısa sürede ileri yaşıta olan misafirlerimizin Kuşadası'nı, Aydın'ı tercih edeceklerini düşünüyorum. Çünkü çok ciddi yatırımlar devam ediyor. Baktığımız zaman tüm başlıklar da bir potansiyele sahibiz. Tabii spa da büyük tesisler devreye giriyor Örneğin Macaristan bu konuda daha gelişmiştir. Geçmişten bugüne çok iyi yatırımlar yapmıştır, havuzları, kapalı tesisleri, vb. Bizde bu yatırımlar daha ziyade otel konaklamaları içinde yer almış. Ama bizim bir avantajımız da şudur ki bu tesislerin çok rahat inşa edilebileceği alanlara sahibiz ve suyumuz da 52 derecede dünyanın en şifalı sularından biridir. Bu yıl için geçerli olan verilere göre en az 4 turistik tesise su verme taahhüdünde bulunduk, onlar da tesis yapımına başladılar. Son 3 yılda pandemiye rağmen 4 tane turistik tesisin yapımı bizim için çok kıymetli. Kür merkezlerini teşvik ediyorum, hem küçük hem orta hem büyük kür merkezlerine olabildiğince teşvik etmeye çalışıyoruz. Ayrıca suyumuzun gücü çevremizdeki konut ve tesisleri de ısıtabilecek güçte teknoloji ilerlediği için. Aslında bu teknoloji ile çevredeki tüm otel ve tesislerin ısınmasının suyla sağlanabilmesi için projeler yapılandırmanız gerekiyor.

3.Soru	Fikir Özeti	Genel sağlık hizmetlerinden, dış sağlığına ve termal sağlık hizmetlerine kadar Aydın'da sağlık turizmi potansiyeli bulunmaktadır. Son zamanlarda dış sağlığı ve saç ekimi konusunda hareketlilik olduğu belirtilmektedir. İleri yaş turistlerin termal sulara sahip Kuşadası bölgesini ziyaret edebilecekleri vurgulanmaktadır. Bunun için gerekli projelerin gerçekleştirildiği belirtilmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ		
S1		Aydın ili olarak gerek Didim gerek Kuşadası her tür sağlık turizmini yapabilecek kapasitedeyiz aslında il olarak. Bizim bazı branşlarda bazı doktor eksikimiz dışında bir eksikimiz yok zaten. Hastane olarak da bugün iki ise bunu tabî ki dörde çıkarmak mümkün. Çok bilinen branşlarda doktor eksikimiz yok ama daha az tercih edilen branşlarda zorlanma yaşıyoruz. Onlarda tamamlandıktan sonra sağlık turizmiyle ilgili bir sıkıntı olacağını zannetmiyorum.
S2		Bir kere Aydın'da Adnan Menderes Üniversitemiz var ve bu üniversitenin de tıp fakültesi var. Bu çok büyük bir kazanç tıp fakültesinin de burada olması, tıp fakültesinden yetişmiş veya çalışmakta olan bir çok sağlık görevlisi var, ayrıca hatırı sayılır derecede de Kuşadası ve Didim'de olmak üzere özel hastaneler var, bu özel hastanelerin çalıştığı doktorlar bu konularda yardımcı olabilirler, bunun dışında kaplıcaların içindeki çalışanlar bu konuda yardımcı olabilir, Sağlık turizmi açısından, belki Balçova Türkiye'deki en iyi markalardan bir tanesi olabilir veya Balçova'daki tesisler ama Aydın'ın da bundan kalır yanı olduğunu düşünmüyorum sonuçta sismik aktivite buralarda var olduğu sürece kaplıcalar da var olacaktır. Çok da büyük bir turist potansiyeli var Kuşadası'nın bunu sadece kruvaziyer olarak düşünmemek gerekiyor insanlar deniz güneş kum için de geliyorlar buraya veyahut Yunan adalarından Türkiye'ye gelenler var veyahut kültürel turlar ile Kuşadası'ndan geçen çok büyük bir turist potansiyeli var aslında Aydın'ın içinden geçen fakat Aydın'ın pek faydalanamadığı çok büyük bir turist potansiyeli var olarak düşünüyorum.

S3	Sağlık turizmiyle alakalı olarak özellikle termallerle ilgili zaten uzun yıllardan beri bu işi yapan üyelerimiz var. Son dönemlerde de özel hastanelerimiz özellikle dış başta olmak üzere aklınıza gelebilecek bütün operasyon/ameliyatları burada yapıyorlar. Yani bunun potansiyeli bana göre sınırsız.
S4	Şu anda en popüler olanı estetik, diş (estetiğin içinde olanı detoks, botoks vb.) bir de saç ektirme var. Bunun dışında ileri hastalıklar için sanıyorum kanser, zayıflamak için mide küçültme ameliyatları gibi bunların hepsi burada yapılabiliyor.
S5	Tıbbi anlamda tüm imkanlar fazlasıyla mevcut. Özellikle medikal turizm ve diş konusunda çok ciddi uzmanlarımız var. Sağlık turizmi, termal ile birleştiğinde termal sağlık turizmi başlığı altında da Aydın ili Dünya genelinde önemli bir konuma sahip.
3.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcılardan birine göre hastane sayısının yetersiz oluşu ve az bilinen branşlarda doktor eksikliği olduğu belirtilmektedir. Diğer iki katılımcı ise tıbbi anlamda tüm imkanların fazlasıyla mevcut olduğunu, her türlü tıbbi operasyonun bu bölgede yapılabildiğini ifade etmektedir. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin olması ve uzman doktorların olması avantaj olarak görülmektedir. Kuşadası ve Didim'de özel hastanelerin bulunması da sağlık turizmi açısından avantaj olarak değerlendirilmektedir. Kaplıcaların ve termal tesislerin olması da sürekli turist gelen Aydın ilinde sağlık turizmi açısından önem arz etmektedir.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Hali hazırda zaten diş tedavisi çok rağbette olan bir alan, yurt dışından çok sayıda hasta geliyor Didim'e. Göz yine tercih edilen alanlardan bir tanesi ama tabi girişte verilecek başka alanlar da var mesela dünyada ve Türkiye'de saç ekimi çok yaygın Kuşadası bu konuda da adımlar atabilir estetik alanda dolayısıyla cerrahisiyle ilgili ciddi bir altyapı var ilde bu konuda talepler de var bildiğimiz. Tabi tıbbın değişik alanları; buna kalp cerrahisi de dahil yani riskli birtakım hastalıkların tedavisi anlamında Aydın'ın bir potansiyeli

	olduğunu biliyorum. Bunun yanında tabii yaşlı bakımı bu kapsamda düşünülebilir. Burada özellikle iklim çok önemli bir rol oynuyor. Milli park zaten başlı başına bir doğal zenginlik milli parkı kapsayan birtakım programlar da hali hazırda var. Çok boyutlu yani bir çok kişinin farklı bakış açısıyla değişik hizmet türleri geliştirilebilir Aydın ili kapsamında.
Ö2	Biraz önce konuştuk aslında ama yine konuşalım. Birinci sırada termal tesisler; Davutlar tarafında özellikle biliyorsunuz termal sular var. Bunlar iyi değerlendirilebilir. İyi oteller de var ama yeterli elemanları yok, yeterli bilgileri yok. Bu konuda eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum. Onun dışında diş tedavisi burada öne çıkabilir, saç ekimi de olabilir ama saç ekimi konusunda İstanbul zaten ön planda İzmir'de de var Aydın'da da neden olmasın estetik cerrahi olabilir mide ameliyatı, göz tedavisi daha büyük operasyonlar için, mesela onkoloji gibi, buraların çok uygun olduğunu düşünmüyorum. Bunları daha büyük şehirlerde yapabilirsiniz, operatör doktorların burada yaşamaları zor. Kur farkı bizim için dezavantaj ama sağlık turizmi için acentalar için bir avantaj. TL'nin değer kaybetmesi turistler için bir avantaj zaten İngilizler de muhtemelen bu yüzden burayı tercih ediyorlar.
Ö3	Bölgemiz de dental turizmin öne çıkması gerektiğini düşünüyorum. Nedenini de söyleyeyim; hekimlerimiz çok iyi, teknoloji alt yapımız çok iyi bir de fiyatlarımız çok iyi rakiplerimize ve Avrupa ülkelerine göre örneğin İngiltere de bir diş kliniğinin hastaya verdiği bekleme süresi üç yıl. Bu da bizim Aydında bekleme diye bir şey yok hemen tedavi olma olanağınız var bu da potansiyel olarak sağlık turizmi için Aydın'ın ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor. Bu nedenle medikal turizmin yani medikal estetiği ön planda tutulması gerektiğine inanıyorum. Bir de termal kaynaklarımız açısından zenginiz ama tesislerimizi iyileştirmemiz gerek bu potansiyelimizi kullanmamız gerektiğini düşünüyorum. Özet olarak bölgemizde önce medikal turizm ikinci olarak ta termal turizmi öne çıkarmamız

	gerekiyor.
Ö4	Dental turizm en yapılması gereken ve yapılıyor da, Termal turizm mutlaka yapılıyor. Didim bölgesi özellikle havası itibarıyla yaşlılar için çok uygun bir bölge. Bunun dışında Aydın Bölgesi merkezde dahil olmak üzere birçok sağlık hizmeti veriliyor. Bunun dışındaki birçok sağlık turizm türleri harekete geçirilebilir ancak şu andaki potansiyelle dental ve termal turizm diyorum.
Ö5	Bölgemizde diş ile ilgili öne çıktığını düşünüyorum. Bu alanda Kuşadası ve Didim’de önemli örnekler var. Estetik cerrahi bir o kadar önemli ve katma değeri yüksek olan dallardan biri. Göz açısından da önemli bu dalda niş pazar gibi düşünüyorum. Termal anlamında Radon ve Buharkent bölgesindeki tesislerimiz var tabii bunlarında biraz daha düzenlenip değiştirilmesine ihtiyaç var diye düşünüyorum. Benim belirlediğim 5 tane sağlık turizm çeşidi bölgemizde yapılabilir.
3.Soru Fikir Özeti	Potansiyel olarak sağlık turizmi açısından Aydın ilinde geliştirilebilir alanlar (saç ekimi, diş, yaşlı bakımı vb.) bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu Aydın’da dental turizmin önemini vurgulamaktadır. Diş hekimlerinin çok iyi olması, teknolojik altyapının yeterli olması, bekleme süresinin kısa olması, fiyatların uygun olması vb. Aydın’ın dental turizmde güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Aydın’ın iyi bir iklime sahip olması, termal tesislere sahip olması diğer avantajlar olarak görülmektedir. Son olarak kur farkı sağlık turistleri için ekonomik bir çekim unsuru oluşturmaktadır.
POLİKLİNİKLER	
P1	Sağlık turizmini sunulabilecek hizmetler açısından ele aldığımızda sunulacak olan işlemin seçimi bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Ayaktan tedavilerde hastaların daha fazla harcama yaptığı literatürde vurgulanmaktadır. Öte yandan girişimsel olmayan ayaktan tedavilerde daha az komplikasyon ile karşılaşılmaktadır. Bu sebeple ayaktan tedavilerin tercih edilmesi gerektiğini

	düşünüyorum.
P2	Obezite cerrahisi, Diş tedavileri, Estetik, Termal otellerde fizik tedavi ve arınma.
P3	Sağlık turizmi bakımından post-op hasta takipleri otelde yapılabilir. Hastalar sağlıkları elverdiği sürece tarihi geziler ve deniz üstü seyahatlerle geziler planlanabilir
P4	Aydın İlinde sağlık turizmi için sunulabilecek hizmetlerin başında diş gelmektedir. Hem Kuşadası'nda hem de Didim ilçelerinde çok başarılı diş poliklinikleri bulunmakta, bunun dışında estetik konusunda da başarılı tedavilerin yapıldığını biliyoruz.
P5	Ben kendi açımdan söylemek isterim ki yaptığımız estetik müdahalelerden çok memnun kalıyorlar ve tavsiye üzerine daha çok müşteri geliyor. Diş yaptırmak isteyenlerinde Kuşadası'nı tercih ettiklerini biliyorum. Bir de obezite ile ilgili mide ameliyatlarının gayet başarılı sonuçlar verdiğini duyuyorum bence bu üç dal konusunda tanıtım yapabiliriz.
3.Soru	Fikir Özeti
	POLİKLİNİKLER Katılımcılardan birine göre ayaktan hastaların tercih edilmesi sağlık turizmi için daha uygundur. Obezite cerrahisi, diş, estetik ve termal tesislerde fizik tedavi Aydın ilinde ön plana çıkan sağlık turizmi aktiviteleridir.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Bizim açımızdan medikal turizm zaten yaptığımız yapılabileceğini gördüğümüz bir bölüm. Bunun dışında Dental ve Termal turizm konularında da çok başarılı olacağımıza inanıyorum.
A2	Zaten her şey aynı yani sadece tabii estetik olarak da değil, saç, diş olarak da değil saç ekimi ve üçüncü yaş, engelli turizmi de yapılabilir. Evet, sağlık doktor alanında bir şeyler yetersiz ama onlar tamamlanana kadar burada farklı tarzda sağlık turizmi de yapılabilir. Hükümet zaten, ilk termalle ilgili çalışmaları başlattı. Belgeli olan acentelerle komite oluşturup farklı tarzda sağlık turizmi yapabiliriz. Hükümetin de zaten ilk başlarda yaptığı çalışmalar

	termal turizm gibi.
A3	Bunlara ilave söyleyeceğim bir şey yok. Çok bilinen branşlarda doktor eksikimiz yok ama daha az tercih edilen branşlarda zorlanma yaşıyoruz, onlar da tamamlandıktan sonra sağlık turizmi ile ilgili bir sorun yaşamayacağımıza katılıyorum.
A4	Şu an için Aydın İlinde yapılabilir en iyi sağlık turizm hizmetlerinin Diş, saç ekimi, estetik olarak görüyorum.
A5	Sınırsız. Dünya ülkelerinin ihtiyaçlarını tespit ederek ileri tıp teknolojileriyle her alanda başarılı olabileceğimizi düşünüyorum.
3.Soru	Fikir
Özeti	Katılımcılara göre Aydın ilinde yapılabilir en iyi sağlık turizmi hizmetleri diş, saç ve estetik olarak öne çıkmaktadır. Farklı sağlık turizmi alanlarına yönelik de Aydın'da potansiyel bulunmaktadır (üçüncü yaş turizmi, engelli turizmi, saç ve diş sağlığı vb.). Çok bilinen branşlarda yeterli doktor mevcut ancak az bilinen branşlarda doktor eksikliği bulunmaktadır.

Tablo 6. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Avrupa'nın en güvenli limanı seçilmiş bir limanımız bulunmaktadır. Öte yandan uluslararası bir havalimanı sadece 66 kilometre uzağımızdadır. Çoğu illere nazaran daha fazla otobanımız bulunmaktadır. Kuşadası coğrafi konumu açısından çok güçlüdür. İzmir, Manisa, Denizli, Balıkesir gibi ülkemizin bykşehirlerinin arasındadır. Gnbirlik bile çok rahat ulaşılabılır konumdadır Aydın. Ayrıca Kuşadası lkemizde turizmin başıladığı ilk bölgelerden.
K2	En başıta iklimdir. İkincisi sahip olduğu, sağlık turizmine kaynak oluşıturabilecek yeraltı zenginlikleri; su gibi. Bu bölgede Adnan Menderes niversitesi var, Ege niversitesi var, İzmir bize çok yakın. En önemli şey uçak, uçak olmazsa seyahat olmaz. Aydın'a havalimanının yapılması çok büyük bir avantaj olacaktır. Ulaşım modlarının eşıitliği yönünden de Aydın avantajlı bir durumdadır. Dolayısıyla artı yanları eksi yanlarından çok daha fazla.
4.Soru	Fikir zeti
	Aydın'ın ulaşım kolaylığına sahip bir konumda yer alması sağlık turizmi açısından bir avantaj olarak görülmektedir. Aynı zamanda turistik gemişı sağlam olan Kuşadası'na sahip olması da önem arz etmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Daha önce de belirttiğim gibi iki tane uluslararası havalimanının arasında olmamız gerçekten önemli. Bodrum havalimanının İzmir havalimanının ortasında olmamız dünyanın her yerinden ulaşımı kolaylaşıtırıyor. ikinci en önemli nedeni biz mevsimsel olarak çok iyi bir yerdeyiz. Burada mevsimsel olarak çok rahatız. Ulaşım olarak da çok rahatız. Onun haricinde yine belli bir yaşı üstü olan o doğal köylerimizin güzelliği, plajlarımızın güzelliği yüzme alanlarımız, hepsi aydın ilini sağlık turizminde en st sıralara taşıyacak

	sebeplerden bazıları.
S2	Kaplıcalar, üniversitede daha doğrusu tıp fakültesi diyelim ve yoğun turist trafiği. E tabi yani bu bizim sunacaklarımızın yanında fazlası olacaktır. Bunlar bir paket halinde sunulabilirse aracı kurumlar tarafından ama bunlar için kaplıcaların ve üniversitenin, üniversitedeki hocaların belki de eğitilmesi gerekiyor sağlık turizmi ile ilgili veya bu kapasitedeki insanların sağlık turizmine yönlendirilmesi gerekiyor veya üniversitenin bu konuda bir yatırım yapması gerekiyor mesela; turizm fakültesinin hemen yanına bir dış polikliniğini yapılmıştı fakat sonradan kapandı duyduğum kadarıyla tekrar açılıyormuş bu güzel bir gelişme bunun gibi farklı poliklinikler turizme hizmet verebilecek yabancı dili olan insanlarla bu tür şeyler yapılabilir çünkü eğitilmiş insan var sadece belki dil problemi ve hizmet eksiği var ne konuda hizmet vereceğimizi bilmiyoruz.
S3	Bunu ilk soruda da söylemiştik aslında. İklim açısından en başta burası uygun bir yer; havası güzel... Coğrafi olarak da Aydın avantajlı bir yer; ulaşım çok kolay, yol bağlantıları gelişmiş, havalimanına 40 dk. mesafede, İzmir'e yakın.
S4	Birincisi ulaşım çok kolay, ikincisi iklim çok müsait Sağlık için geldiğinde bölgemiz aynı zamanda turizm destinasyonu olduğu için tatilinizi de beraberinde yapabilirsiniz. Konaklama imkanları çok iyi rahatlıkla istediği konaklama tesisinde, istediğiniz standartta otelde kalabilir. Hastane imkanlarımız doktorlarımız iyi bunların yeterli olduğunu düşünüyorum.
S5	Turizm merkezi olmamız güçlü yönümüzdür. 23 tane ören yerimiz olması güçlü yönlerimizden bir tanesidir, bunlardan bir tanesi UNESCO'da tescilli. Ayrıca Efes'e, Meryem Ana'ya İzmir'den daha yakınız. Pamukkale'ye yakınız. Coğrafi konum açısından avantajlıyız. Termal kaynaklara sahip olmamız açısından avantajlı konumdayız. Aydın'ın havalimanı yolcu trafiğine açık olmaması büyük bir

		haksızlıktır.
4.Soru	Fikir Özeti	Aydın ilinin iklim ve konum (havalimanına yakınlık, Efes ve Meryem Ana gibi tarihsel kaynaklara yakınlık) açısından avantajlara sahip olması, tıp fakültesine ve üniversitede öğretim elemanlarına sahip olması fırsat olarak görülmektedir. Ancak bu alanda öğretim elemanlarının da eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir.
ÖĞRETİM ÜYELERİ		
	Ö1	Güçlü yönleri bir defa sağlık personeli alanında avantajlı olduğunu düşünüyorum ama yardımcı sağlık hizmetleri anlamında personel kalitesi iyi olsa bile nitelik konusunda sıkıntılar yaşanabiliyor o nedenle dil açısında personelin desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekiyor. Tabi bir de kamunun bu alana daha sıcak yaklaşması daha fazla teşvik etmesi gerekiyor. Sektörün bu alanda bilincinin artması lazım. - Yani turizmi boyutuyla öyle ama tabi burada esas olan sağlık hizmetinin kalitesi o yönden avantajlı olduğumuzu düşünüyorum zaten Kuşadası sizin de dediğiniz gibi turizm alanında çok uzun yıllardır deneyim sahibi, dünyada bilinirliği var, ulaşım bağlantıları çok kuvvetli doğası daha önce de söylediğim gibi doğası da çok uygun avantajlarını bu şekilde düşünebiliriz.
	Ö2	Biz Türk'üz, Türkler her şeye iyi başlar. Hatta bir atasözü var Türk gibi başla İngiliz gibi bitir. Motivasyon var ama devamını getirme konusunda zorlanabiliyoruz. Gözümüz kapalı girebiliyoruz her şeye, cesaretliyiz. Bu bir avantaj. Bir miktar insan gücümüz var, bu da ateşleme görevi yapacaktır. Aydın'ın havası güzel, ılıman bir iklime sahibiz. Sağlık turizmi için bunlar gerekli. Çünkü sert bir iklimin riski var; mesela Moskova'da ameliyat olduğunuzu düşünün, dışarı çıkınca felç geçirirsiniz. Şu anda en soğuk zamanlardayız ama yine de soğuk değil. Hastane sürecinden sonra ayakta tedavi imkanı var ise kişi şehirde vakit geçirmek ister. Aydın'ın ikliminin bir avantajı da budur. Ek olarak; iklimimiz sayesinde sürdürülebilir bir turizme

	sahibiz, 12 ay boyunca şehirde turizm yapılabililiyor. Ayrıca yakınındaki illerde de, İzmir gibi, turizm olanakları gelişmiştir. Havalimanına yakın olması da ulaşılabilirlik konusunda bir avantajdır. Buradan havalimanına maksimum bir saat sürer. Termal suyumuz hazır, denizimiz hazır, oksijenimiz bolca var, yeme-içme çeşitliliği fazla, milli parkımız var, rekreasyon faaliyetleri yapılabilecek alanlarımız var. Uygun da bir yer ve aslında en büyük motivasyon parasal anlamda uygun olması diyebiliriz.
Ö3	En büyük güçlü yönü Havalimanı yani ulaşım kolaylığı var. İzmir havalimanında gelen turistin Aydın bölgesine ulaşma kolaylığı var. İkinci güçlü yönü iklimin güzel olması, sağlık turizmi için kış döneminde bile gelse Aydın bölgesinde çok rahatlıkla gezip görebilir. Üçüncü güçlü yönümüz pandemide ortaya çıkartılan insanların İstanbul gibi Büyük şehirlerde hizmet almak yerine daha küçük destinasyonlarda o karışıklık olmasın diye çünkü bulaşıcı hastalıkta gördük ki hastalık yayılması küçük şehirlerde daha yavaş. Dördüncüsü fiyat avantajı var. sağlık turizmi açısından da diğer illere göre fiyat avantajımız daha iyi. Ören yerlerinin, Efes, Pamukkale gibi gezilebilen yerlerimizin olması da güçlü yönlerimiz.
Ö4	Aydın olarak bakmayalım genel olarak yabancı turist açısından bakalım biz bir kere fiyat olarak çok uygunuz diğer ülkelere kıyasla kalite olarak gerçekten çok iyiyiz. Aydında olarak çok iyi doktorlarımız var. Öncelikle bir kere Üniversiteye sahibiz Kuşadası'nda bir bölümü de var çok önemli bir fırsat
Ö5	Lokasyon son derece önemli belli bir alt yapının olması Şehir hastanesinin devreye girmesiyle bu daha da artacak, yetenekli hekimlerimizin ve sağlık personelimizin burada olması son derece

	önemli. Kuşadası ve Didim Dünya çapında bilinen destinasyonlar olduğundan dolayı talepler ve pazarlama yöntemleriyle bir artış sağlayacak. Aydın ilinde yaklaşık 20-25 tane ören yerine sahip olmamız ve deniz turizminin olduğu yerlerde aslında birlikte düşünüldüğünde turistik yönü var o yön bize pek çok şey sağlıyor. Hava limanlarına yakınlığımız her tür ulaşımın kolay sağlanıyor olması bizim güçlü yönlerimiz diye düşünüyorum.
4.Soru Fikir Özeti	Aydın ili sağlık personeli alanında avantajlı ancak yardımcı sağlık hizmetleri anlamında nitelik sorunları yaşamaktadır. Yabancı dil açısından personelin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kuşadası'nın turizm alanında çok uzun yıllardır deneyim sahibi olması dünyada bilinirliğinin olması, ulaşım bağlantılarının ve doğasının çok uygun olması avantajlar olarak öne çıkmaktadır. Konum olarak Aydın'ın avantajlı olması, Efes, Pamukkale vb. 20-25 ören yerine yakın olması Kuşadası ve Didim'in tanınan destinasyonlar olması Aydın'ın sağlık turizmi açısından güçlü yönlerini oluşturmaktadır.
POLİKLİNİKLER	
P1	Türkiye'de döviz kurundan kaynaklı olarak diğer ülkelere göre daha uygun fiyatlı hizmet verebilmemiz. Özellikle Meryem Ana, Efes ve Pamukkale gibi dünyada eşi benzeri olmayan ören yerlerine, havaalanına yakınlığı, diğer bölgelere göre ve güneşli gün sayısının daha fazla olması coğrafi olarak önemli bir faktördür. Özellikle kıyı kesimlerindeki yerleşik halk turizme sıcak bakmaktadır.
P2	9 ay boyunca hava koşullarının turistler için elverişli olması. Ulaşım ağı. Havalimanına ve limana yakınlığı. Konaklamanın diğer turistik bölgeler olan Antalya Bodrum İstanbul gibi yerlere göre daha uygun olması. Temiz hava, organik tarım ürünleri. Kullanılan cihaz ve malzemeler için yeterli teknik ve teknolojik altyapının bulunması

P3	Güçlü yönleri sahil şeridinde otellerin olması, Bodrum ve İzmir havalimanına çok uzak olmaması, ucuz olması, eğlenerek tatil yapma fırsatlarının olması
P4	Güçlü yönleri başta ulaşım İzmir Adnan Menderes havalimanının yakınlığı, Kuşadası'nda büyük gemilerin barındığı Limanın olmasını sayabilirim. Daha da önemlisi turistik bir il olmamız ören yerlerinin varlığı da güçlü yönlerimizdir diye düşünüyorum.
P5	Aydın İlinin sağlık turizm açısından güçlü yönleri Avrupa ülkelerine göre fiyat açısından oldukça uygunuz birincisi bu, aklıma gelen ikincisi de hastayı bekletmiyoruz randevucu hemen verebiliyoruz. Birde turizm açısından Aydında gezip görülecek çok yerler var bunlarda çok önemli diye düşünüyorum
4.Soru	Fikir
Özeti	Aydın'ın havalimanına yakın olması katılımcılar tarafından önemli bir avantaj olarak görülmektedir. Bununla beraber döviz kurundan kaynaklı olarak diğer ülkelere göre daha uygun fiyatlı hizmet verebilmemiz, özellikle Meryem Ana, Efes ve Pamukkale gibi önemli ören yerlerine yakınlığı, diğer bölgelere göre ve güneşli gün sayısının daha fazla olması coğrafi olarak önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kıyı kesimlerindeki yerleşik halkın turizme sıcak bakması da bir avantaj olarak vurgulanmaktadır. Aydın'ın rakip bölgeleri olan Antalya, Bodrum, İstanbul vb. yerlere göre fiyatlarının daha uygun olması, temiz havaya sahip olması, organik ürünlere sahip olması, kullanılan cihazlar için yeterli teknolojik altyapıya sahip olması diğer avantajlar olarak ifade edilmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Burası cennet gibi yaşıyoruz şu an tabii turist gelince o da genel olarak aynı fikirde. Tabi hem sağlık turizminden hem de turizmin kendisinden yararlanma fırsatları olduğu için onlar için de cennet gibi burası ulaşım da kolay. Destinasyon olarak turizmin ilk kenti

	olmasından dolayı da avantajlıyız sanırım.
A2	Dilek yarımadası, Güzelçamlı gibi yerlerimize ziyaretlerinden hem köy hem de deniz havasını da görüyorlar bu da onların avantajı.
A3	Bir kere Kuşadası'nın havası muhteşem, destinasyon küçük olduğu için yani hiçbir trafik sıkıntısı yaşamıyorlar böyle de bir avantajı var. Beşerî olarak insanlar çok sıcak ve samimi olduğu için her alanda yardımcı oluyorlar böyle de bir avantajları da var.
A4	Öncelikle Aydın İlini Hava, Kara ve Deniz yoluyla ulaşımın kolay olması İzmir ve Bodrum Havalimanlarının yakınlığı, Hava şartlarının uygunluğu, turizmde kendini kanıtlamış destinasyonların olması (Kuşadası ve Didim v.b.), termal kaynakların ve de sağlık turizm belgeli hastane ve özel kliniklerin olması güçlü yönlerimizdir.
A5	Ulaşım konusunda da hem Bodrum hem İzmir hava alanlarına yakın olmamız nedeniyle daha talep edilebilir durumdayız. Üniversite hastanesinin bulunması da büyük bir artıdır.
4.Soru Fikir Özeti	Katılımcılara göre Aydın'ın havalimanlarına yakın olması ve ulaşım kolaylığına sahip olması, destinasyonların küçük ve trafik sıkıntısı olmaması, turistik anlamda deneyimli destinasyonlara sahip olması, hava şartlarının uygun olması, Kuşadası'nın iklim ve konum avantajları sağlık turizmi açısından avantaj olarak görülmektedir.

Tablo 7. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından zayıf yönleri nelerdir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Bizim altyapı, özellikle kentleşme konusunda desteğe ihtiyacımız var. Su ve kanalizasyon dahil olmak üzere birçok altyapı çalışmasının tekrar gözden geçirilmesi lazım. Turizm yerlerinde turizm beldelerinde her şey her yerde olmaz. İlçemiz çok büyük bir ilçe değil, 55 km'nin 55'i de dolu. İmar yetkisi belediye verilmiştir. Belediye ve halk bu konuda duyarlı olmalıdır. insanlar/müşteriler nerede gezeceğini, nerede yemek yiyeceğini, nerede eğleneceğini bilmek ister. Aksi takdirde sektörde birinin talebi diğerinin şikayeti haline gelir ve bu da müşteri memnuniyetsizliğine yol açabilir. Turistlerin bunları doğrudan söylememesi farkında olmadıkları anlamına gelmez. Dolayısıyla bizim hem güçlü hem de zayıf yanlarımızı özgüvenli bir şekilde ortaya koymamız gerekir.
K2	Sağlık turizmi hedef alınarak bir tesis yatırımı yapılmamıştır bugüne kadar. Yani bunu teşvik etmemiz ve önünü açmamız lazım. Sırf deniz-kum-güneş hedeflenmiş, geri kalan aylarda oteller kapatılmış ve sağlık turizmine yönelme olmamıştır. Sağlık turizmini hedefleyen tesisler de yapılmalı; spası güçlü, içinde sağlık tesisleri ve kür merkezleri barındırabilecek tesis yatırımı ne kadar çok olursa o kadar çok bu alandaki gücümüz artacaktır. O yüzden kesinlikle tesis eksikliğimizin zayıf yönümüz olduğunu düşünüyorum. Birkaç hafta önce Almanya'ya gittim böyle bir projeyi incelemeye. İleri yaşta olan kitlelere ev sahipliği yapan bir tesis idi. Bütün tesis, otele girdikleri andan çıkacak oldukları ana kadar engelli ve yaşlılara uygun düzenlenmiş. Bizim de tesisleri bu şekilde hazırlamamız lazım. Biz kentte bunun önlemini alıyoruz, engelli plajlarının sayısını işe başladığımız ilk günden itibaren artırmaya başladık, engellilerin ulaşımını kolaylaştırmaya yönelik uygulamalarımız var. Bir de işin enteresan yanı Kuşadası emekli göçü alıyor çünkü burası yaşanılabilir bir bölge. Burada yaşamayı, bu bölgede emekliliklerini geçirmeyi tercih ediyorlar Örneğin 15 Ekim'de başlayacak olan bir

	engelsiz yaşam projemiz var. Orada da Engelli ve Yaşlı vatandaşlarımıza tamamıyla günlerini geçirebilecekleri, kentin kültürel-sosyal yaşantısına katkıda bulunabilecekleri alanlar hazırlıyoruz. Artık bizim plan ve projelerimiz kesinlikle buna dönük olmalı.
5.Soru	Fikir Özeti
	Kentsel altyapının yetersiz olması ve kentleşmenin fazla olması zayıflık olarak görülmektedir. Sağlık turizmini hedefleyen tesislerin eksikliğinin olması Aydın'ın zayıf yönü olarak değerlendirilmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Esasında hepimiz aynı şeyi söylüyoruz biz sağlık turizmine geç başlayan bir bölgeyiz, aslında ilk Bursa, Antalya gibi bölgeler başladı, daha sonrasında biz başladık. Ülkemizde geç başladı. Biz daha bunun burasında sağlık turizmine 3.5 sene ki 3 sene ilk başlangıçları toplasanız Aydın için 2.5 yani yeni o yüzden eksiklerimiz bazı sağlık turizmi ile ilgili sıkıntılarımızı siz biliyorsunuz ilk belgeyi alırken her dilden uygun kişi alan falan böyle bazı gereksiz şartlar var. Tabii ki bir hasta geldiyse İngilizce bilmiyorsa biz ona çevirmen tedarik edebiliriz ama Çince bilen birini sigortalı çalıştırma gibi bir şart haliyle ağır geliyor.
S2	Zayıf yönleri, organizasyon eksiklerimiz var ne yazık ki yani bizim önce sağlık turizminde yapılmış olan yatırımları tekrar değerlendirip hangi branşlarda yani tıbbın hangi branşlarında insanlar Türkiye'ye geliyor mesela; ben İstanbul'a gittiğimde saç ekimi için gelmiş olan bir sürü insanı görüyorum özellikle Arapça konuşulan ülkelerden bir sürü insan geliyor belki bu konuda girişimler yapılabilir ama tabi şöyle bir gerçek de var İstanbul bize göre daha şanslı çünkü tek bir uçakla İstanbul'a gelme şansları var ama İzmir'e geldiklerine İzmir'de de böyle bir şans var fakat Aydın'da böyle bir şansımız olmayabilir. Fakat burada da şu devreye giriyor kültürel az önce bahsettiğimiz tarihi alanlarımızı pazarlama şansımız ortaya çıkıyor belki daha ucuz fiyatlara burada yaptırıp içine bir paket şeklinde

		kültürel turizmi de dahil edip bu şekilde pazarlama şansı olabilir. Bunun için de organizasyon gerekiyor bunu tabii Turizm Bakanlığı mı yapar İl Turizm Müdürlüğü mü yapar veya İl Turizm Müdürlüğü paydaşlar ile birlikte mi hareket eder onu ben bilemem ama bir organizasyon gerekiyor bir altyapı hazırlamak gerekiyor, acentacıların otelcilerin rehberlerin il turizm müdürlüğünün birlikte hareket edip birlikte paketler sunmaları gerekiyor.
S3		Zayıf yönü bilinirliktir bence. Yani bu konuda daha çok yol almamız gerekiyor. Bu konuyla ilgilenen bu işi yapan üyelerimizin çok olduğu kadar konudan bihaber olan insanlar da mevcut. Özellikle seyahat acentaları turizmin ana türlerinin bu konuda bilinçlendirilmesi konunun gelişmesine yardımcı olacaktır. Zaten hastaneler bu konuda bilinçli.
S4		Şöyle düşünüyorum açıkçası zayıf yönlerini göremiyorum. Türkiye de ki herhangi bir yerle rekabet edebilecek durumdayız.
S5		Tanıtımda çok ciddi bir eksikliğimiz var. Bunun biraz da devlet politikaları ile ilgisi var; devlet, turizm denince ağırlıklı olarak yaz turizmi ve Antalya'ya kaydı. Turizm bakanlığının tanıtım çalışmaları ağırlıklı olarak Antalya merkezli olarak devam etmektedir. Antalya da bizim ülkemiz için çok kıymetli ancak Aydın'ın da Antalya'da eksik yönü yok. Daha da fazla avantaja sahip aslında.
5.Soru	Fikir Özeti	Aydın ilinin sağlık turizmi için geç harekete geçmesi bir zayıflık olarak görülmektedir. Sağlık turizmi yapmak isteyen firmaların belge almak için gereksiz şartlar olarak gördüğü dil bilen eleman çalıştırma zorunluluğu ise firma tarafından zorluk olarak görülmektedir. Organizasyon ve altyapı eksikliğinin bulunması da Aydın ilinin diğer zayıflığı olarak görülmektedir. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından bilinirliğinin de az olduğu düşünülmektedir.

ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Şimdi rakiplerimiz çoğunlukla kendi pazarlarına coğrafi olarak daha yakınlar öyle bir dezavantaj olabilir. Mesela Polonya Almanya pazarına daha hakim hem dil olarak hem mesafe olarak da birbirlerine yakınlar. Biz bir miktar daha uzak kalıyoruz. Ara personel olarak adlandırabileceğimiz bu personelin bu konuda yetiştirilmesi özellikle dil eksikliklerinin giderilmesi gerekiyor. Yatırımcıların veya aracı kurumların yani seyahat acentalarının bu konuyu daha fazla ciddiye almaları onların bu konuda bilinçlenmesi gerekiyor. - Marka hastaneler zaten gelirler bu hareket başladıktan sonra onlar da gelecektir mutlaka ya da kendi markalarımızı da oluşturabiliriz. Hali hazırda da yalnızca bu amaca yönelmiş birkaç kurum var
Ö2	Beşeri kaynaklarda ciddi sorunlar var çünkü bir şeyler yaparken el yordamıyla yapıyoruz, profesyonellikten biraz uzağız. Bu durum bazen esnekliği de beraberinde getirebiliyor ama yine de insan kaynağının eğitilmesi gerekiyor. Geleneksel tedavi yöntemlerini uygulayanlardan ziyade eğitimini almış, sektörde çalışmış iyi fizyoterapistler gerekiyor. Biraz da bu işi yolda hep beraber öğreniyoruz. İlk kurulduğumuz senelerdeki bilgi düzeyimizle şu anki bilgi düzeyimiz farklı. Aydın'da ilk kurulduğu senelerdeki sağlık turizmi firması sayısı ile şimdiki sayı birbirinden farklı. Bence gelişmeye açık bir alan, tek sıkıntımız bu konudaki insan kaynağı. Çünkü bu bir hizmet ve hizmetler insan kaynağıyla oluyor. İyi bir transfer, iyi bir otel, iyi empati kurabilen bir sağlık personeli, iyi bir doktor gerekiyor. Sunulan hizmetin kalitesiyle birlikte bunun ağızdan ağıza yayılmasıyla potansiyel artacaktır. İnsan kaynağını iyi yetiştirebilirsek Aydın birçok Avrupa pazarı için bir potansiyeldir. Bir zayıf yönü daha vardır. Mesela resepsiyondaki yanlış bir konuşmayı telafi edebiliriz ancak sağlık konusunda bu pek mümkün değildir. Sağım ağrıyor diyenin solunu alırsak bu ciddi bir sorunlar çıkarabilir. İşine iyi yapabilen doktorlara ihtiyacımız var.

	Oteller belli bir turizm çeşidine odaklanmış durumdalar. Örneğin benim de bir otelim olsa yoga gruplarım olur, Detoks gruplarım olur. Bu tarz konseptlerle kış döneminde de açar ona göre etkinlikler planlarım. Yazın farklı bir konseptte çekerim, Aquapark vs. ama kışın buradaki otelciler bu tarz konseptler yapmıyorlar. Buradaki otelciler genel olarak yazın oteli işletip kışın dinlenmeyi ya da otelin işlerini halletmeyi tercih ediyorlar. Aslında kışın da otele çalıştırsalar oradaki hediyelik eşyacı da bundan faydalananacak araba kiralamacı da bundan etkilenecek. Herkesin bu durumdan bir avantajı olacak. Destinasyon anlamında da zayıflıklar var, eğlence sektörü anlamında eksiklikler mevcut. Sosyal anlamda ciddi anlamda gelişmemiz lazım. İnsanları çeken bir diğer önemli özellik de bu aslında.
Ö3	Zayıf yönlerimizin ilki potansiyelimizi kullanamama tanıtım eksikliği Turizm paydaşlarının iş birliği eksikliği zayıf yönlerimizden ikincisi yani Koder, Türsab, Ticaret Odası, Belediye, Atro gibi paydaşların daha çok kenetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.
Ö4	Zayıf yönlerimiz Aydın ve Kuşadası'nda Paydaşlar bir araya gelemiyorlar. Acente ayrı düşünüyor, acente sağlık turizmini düşünüyor mu? Oda soru işareti? Otel sağlık turizmi için yaz tamam ama düşünmüyorlar. Sağlık hizmeti veren işletmeler özellikle dış konusunda çok fazla işletme var, hem de hastanemiz var bunlar dahi bir araya gelemiyor. En büyük zayıf yönlerimiz bence bu. Aslında herkes Kuşadası'nda ne var ne yok bilmiyor. Örneğin hafta sonu gezerken iki tane diş kliniğinin açıldığını gördüm. Benim kendi diş doktorum sağlık turizmi yapıyor internet üzerinden pazarlıyor işte verdiğim örnekteki gibi paydaşların haberi bile yok. Kuşadası'nda sağlık turizmi var ama toplamda ne yapıldığını bilen yok maalesef.
Ö5	Öncelikli olarak doktorların ve sağlık personellerinin sağlık turizm açısından yeterli ve hazır olmadıklarını görüyoruz. Özel

	girişimcilerin bu anlamda iyi işler yaptığını biliyoruz ve örnekleri var. Devlet hastanelesindeki doktorlarımızın kendilerini geliştirmeleri gerekiyor. Ayrıca hastanelerimizin teknolojik alt yapı olarak eksiklerinin olduğunu ve bunların giderilmesi biraz zaman alabilir. Bölgemiz henüz kendini belli bir sağlık turizm çeşitlendirmesi için konumlandırmış değil. Örneğin uluslar arası arenada Aydın ili içerisinde aklımıza ilk gelecek yer neresi dediğimizde çok net bir cevap veremiyoruz. Sağ ekimi dediğimiz zaman İstanbul evet bir numara diyebiliyoruz. Aydın ilinde henüz bu anlamda kolektif bir bilinç oluşmuş değil diye düşünüyorum. Yani tek bir sesle hareket edeceğimiz belirli alanları belirleyerek o niş alanlara pazarlayabileceğimiz bir eylem planımız henüz yok diye biliyorum belki bu sağlanırsa devletin destekleriyle ve özel sektör iş birliğiyle uluslararası pazarlarda daha fazla yer bulabilir diye düşünüyorum.
5.Soru Fikir Özeti	Türkiye'nin sağlık turizminde rakiplerinin çoğunlukla kendi pazarlarına coğrafi olarak daha yakın olmalarının bir dezavantaj olduğu söylenebilir. Personelin yabancı dil eksikliğinin olması, profesyonellikten uzak olması da önemli dezavantajlarımızdan birisidir. Kuşadası'ndaki otellerin belli bir turizm çeşidine odaklanmış olması diğer bir dezavantaj olarak göze çarpmaktadır. Aydın ilindeki turizm paydaşlarının koordinasyon eksikliği de önemli bir dezavantaj olarak görölmektedir.
POLİKLİNİKLER	
P1	Yetkisiz personel istihdamı, onam formlarındaki eksiklikler, doktorların etik davranmaması, Hasta bakıcı, hemşire veya temizlik görevlilerinin yabancı dil bilmemesi,
P2	Sağlık turizmi için dil bilen elemanların Aydın'daki düşük maaş skalası yüzünden Antalya ve İstanbul'u tercih etmesi. Sağlık personelinin temel düzeyde İngilizce bilmemesi. Yaz aylarında yerli ve yabancı turist akımı yüzünden trafik, su kesintisi, elektrik kesintisi gibi sorunlar.

P3	zayıf yön - Hala ülkemiz de yeterli eğitim almış sağlık turizmi hastasına bakabilecek karşılayacak nitelikli eleman açığı haliyle Aydın içinde zayıf noktadır
P4	Zayıf yönlerimiz yeterli marka hastanelerin olmaması. Sağlık çok önemli bir olgu aslında Aydın İli şimdiye kadar çoktan bu alanda bir numara olmalıydı. Sağlık turisti konfor istiyor tam teşkilatlı beş yıldız hastane istiyor henüz bunlara sahip değiliz.
P5	Bence en önemlisi iyi tanıtım yapamıyoruz. Halen kötü bir imajımız var kendimizi anlatamıyoruz. Merdiven altı sağlık turizm yapanlara denetim altına alamamış olmamız da zayıf yönlerimiz diye düşünüyorum.
5.Soru	Fikir Özeti
	Katılımcılara göre sağlık tesislerinde niteliksiz personel istihdamı, doktorların etik davranış eksikliği, yardımcı personelin yabancı dil bilmemesi, Aydın’da sağlık personeli maaşlarının düşük olması, turist yoğunluğu nedeniyle altyapıda meydana gelen sorunlar zayıf yönler olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda marka hastanelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Tanıtım konusundaki eksiklikler de bir diğer zayıflık olarak değerlendirilmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Evet ben bu konu hakkında güzel konuşmak istiyorum. Bizim orada Çince, Hollandaca, Rusça ve Almanca gibi diller bilen kişiler var fakat bunlar için sınav açılmıyor, hangi sınav varsa ona girmek zorunda kalıyoruz fakat Çince için bizden sigortalı personel talep ediyor veya çifte vatandaşın yabancı dil belgesini kabul etmiyor bu yüzden 40 kişilik bir çalışma ortamında bir kişi bile ayrılrsa yerine koyacağımız personeli bulmakta zorluk çekiyoruz. Şu anda Kuşadası’nda hastayı getirmek istendiği zaman Kuşadası’nda bu konuda bilgili pek kimse yoktu, özel klinik yoktu. Doktor hiç yok. Kuşadası’nda ilk gözde hastanesi ile konuştuğum zaman bomboş bir hastane olduğunu gözlemledim. Şimdi dört kat turist dolu tabi bir tane daha hastane gerekiyor şu an doktorların

	kalitesi ve kullandığı malzemeler çok iyi. Ha tabii Gözde Hastanesi eski bir hastane ama sürekli baskı yaptık ve hastanenin durumunu iyileştirdik hatta iki yıl içerisinde yeni bir hastane açma sözü e aldık. Şu anda hastanenin hiçbir eksiği yok. Obezite adına hastaneye getirilen doktor çok iyi ve çok memnun kaldık. Hiçbir sıkıntı yaşanmadı. Acentalar da buna benzer sorunlardan ötürü uğraşmak istemiyor. Her şeyi yapmaya çalışıyorsunuz istenilenleri yerine getiriyoruz ama bu konularda takılıyoruz. Biz sağlık bakanlığına başvurduk daha sonra İstanbul'da USAŞ'a devretti. Biz 3-4 ay da bu süreç için bekledik.
A2	Seyahat acenteleri olarak bizim en büyük sıkıntımız bu sağlığı bırakın seyahat olarak bile baktığımızda kültür, ulaştırma ve ticaret bakanlığına bağlıyız. Birinin yap dediğini öbürü istemiyor üçünün de birbirinden haberi yok aynı şeyin üzerine bir de sağlık bakanlığı geliyor. Uluslararası bir iş olduğu için bütün yük de acentalara kalıyor. Maalesef bunun yüzünden hep bir kaos oluyor. Allah'tan turizmciler bu konuları çözmede başarılılar yoksa bu işi yapamazdık.
A3	Seyahat acenteleri olarak bizim en büyük sıkıntımız bu sağlığı bırakın seyahat olarak bile baktığımızda kültür, ulaştırma ve ticaret bakanlığına bağlıyız. Birinin yap dediğini öbürü istemiyor üçünün de birbirinden haberi yok aynı şeyin üzerine bir de sağlık bakanlığı geliyor. Uluslararası bir iş olduğu için bütün yük de acentalara kalıyor. Maalesef bunun yüzünden hep bir kaos oluyor. Allah'tan turizmciler bu konuları çözmede başarılılar yoksa bu işi yapamazdık.
A4	Zayıf yönlerimiz şehir hastanelerinin olmaması mevcut sağlık tesislerinin yeterli kapasitede ve teknolojik donanıma sahip olmaması. Sağlık çalışanlarının yabancı dil konusunda yetersiz olması, Aydın ilinin yeterince tanıtılamaması diye düşünüyorum.
A5	Daha fazla reklam ve yurt içi ve yurt dışı fuarlarında layığı ile temsil. Sağlık turizmi acentalarının teşvik edilmesi de gereklidir.

5.Soru	Fikir Özeti	Dil bilen personelin belgelendirilmesi konusunda yaşanan bürokratik zorluklar zayıflık olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber resmi kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği de acentalar için sağlık turizmi alanında zorluk olarak öne çıkmaktadır. Şehir hastanelerinin yeterli teknolojik donanımına sahip olmadığı belirtilmektedir. Tanıtım konusunda da gerekli adımların atılması gerektiği düşünülmektedir.
---------------	------------------------	--

Tablo 8. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından tehditleri nelerdir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Ben buna çok özel girmek istemiyorum ancak ikiye ayırmamız gerekirse; yerli ve yabancı. Yerel turizm blgelerimizle ister istemez bir rekabetimiz var. Bu turizm bölgeleri Lara, Alanya gibi, bizden sonra kuruldukları için bizim eksikliklerimizi yapmamışlar. Otel, yerleşim çevresi vs. konusunda bizden daha avantajlı durumdalar. Rekabet noktasında avantajlı duruma gelebilmek için kentsel dönüşüm gibi projelerle kalkınmamız gerekir. Yabancı turizmden etkilenmemizin de başlıca sebeplerinden bazıları savaş, siyasettir. Bunlardan biz de çok kolay etkilenebilmekteyiz. Batıdaki cazip turizm merkezlerini de incelemek gerekir. Bu şehirler taşıma kapasitesine ulaşmış ve doyum noktasına ulaşmış durumdadır. Ancak bizim de zayıf noktalarımız olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Değişmeyen tek şey değişimdir. O halde bizim bu değişikliklere adapte olmamız gerekir. Yoksa bizim de şu an yeterli olduğunu düşündüğümüz tesislerimiz ilerleyen zamanlarda yetmemeye başlayacaktır. Aslında pandemi bize şunu da gösterdi; Turizm hassasiyeti yüksek, elastikiyeti düşük bir sektördür. Her olaydan kolayca etkilenebilmektedir. Bizim mutlaka bu tehditlerden uzak kalmamız lazım; kalamıyorsak da bu tehditleri fırsata çevirebilmek için B planına ihtiyacımız var. Örneğin; zeytin ve zeytinciliği tarımdan öte turizm faaliyeti olarak da düşünmemiz faydalı olabilir. Konferanslar, seminerler düzenlenebilir. Hastanelerimizin sayısı yeterli olmayabilir. Düşündüğümüz potansiyeli faaliyete geçirebilmemiz için daha fazla hastane açmamız lazım. Talep varsa talebe cevap verebilmemiz gerekiyor.
K2	Belki mevzuat engelini önce sayabilirim. Çünkü konunun içine sağlık girdiğinde çok fazla mevzuata tabi tutuluyor. Ve bu da maliyeti artırıyor. Yani burada maliyet ve gelir dengesinde çok ciddi bir sıkıntı var. Belki bu noktada yine teşvikler değerlendirilmeli. Dünyada bu konuda rekabet edemeyeceğimiz

		rakiplerimiz de var. Bunlardan bazıları Macaristan, Polonya. Bu ülkelerde çok fazla yatırım var. Ama yine de aşamayacağımız tehditler yok. Adnan Menderes Üniversitesinin varlığı bizim için çok kıymetli. Devlet hastanemizin imkanları yeterli, yine de teknik donanımı artırılabilir. Ayrıca 2 tane de özel hastanemiz mevcut. Son zamanlarda sağlık konusunda istismarlar çok fazla gündeme geldi. Bunun önüne geçilmesi gerekiyor çünkü donanımı planlayabilirsiniz ama bir doktor yetiştirmek kolay değil.
6.Soru	Fikir Özet i	Rakip destinasyonların bizden daha sonra turizme açılmış olması ve geçmiş hatalardan ders almış olması Aydın için sağlık turizmi konusunda bir tehdit olarak görülmektedir. Hastane sayısının yetersiz oluşu da bir diğer zayıf yön olarak görülmektedir. Sağlık turizmi söz konusu olduğunda çok fazla mevzuata tabi tutulmak ve bunun da maliyet artırması bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Son zamanlarda sağlık personeline yönelik istismar da bir diğer tehdit olarak ifade edilmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ		
S1		Sağlık turizmi ile ilgili çok engel olduğunu düşünmüyorum çünkü ilimizdeki sağlık müdürümüz de bunu istiyor burada bize destek olmasından dolayı ben çok hızlı bir şekilde ilerleyeceğimizi düşünüyorum, sıkıntı yaşayacağımızı düşünmüyorum. Çünkü en önemli şeyi pandemiye yaşadık ama turizmimize sekte vurmadı. O bile vurmadıysa hiçbir şey olmaz. Şimdi İstanbul için durum tartışılmaz bizim dengimiz degiller biz de onların olamayız çünkü oralarda çok büyük üniversite hastaneleri var. O kadar büyük hastaneler varken o kadar alternatif ve tercih varken önceliğin onlar olması çok normal. Antalya için rakip olabileceğini düşünmüyorum. Antalya nisan ile ekim ortası bir hastayla bir kişinin yaşayabileceği bir memleket eğer Antalya ne zaman rakip olarak karşımıza çıkabilir? Kış sezonunda. Bir tek o birkaç ayda ama biz 12 ay boyunca hizmet veremeye her açıdan açık bir iliz.

S2	Çevre kirliliği en büyük tehdit bu tabi burada benim ilk aklıma gelen jeotermal elektrik santralleri oluyor bunların havayı kirlletmesi tabi bunlar kesin sonuçlar değil kesinlikle havayı kirlletip kirlletmediklerini tam olarak bilemiyoruz ama bu bir tehdittir. Menderes havzasındaki kirlilik bu da bir tehdittir. Aydın ilindeki nüfus yoğunluğu bence bu da bir tehdit çünkü tarımsal arazilerimiz binalar tarafından şu anda işgal ediliyor nüfus yoğunlaştığından dolayı. bu da ayrı bir konu diye düşünüyorum.
S3	Pandemi bütün sektörler için tehdit. Pandemiye bu konuda bir tehdit olarak görmemek lazım. İzmir, İstanbul bize çok yakın ve oralarda da bu konuda pek çok olanak var. O yüzden bizim oradaki hastanelerde yapılabilen her şeyin buradaki hastanelerde de yapılmasını sağlamamız gerekiyor.
S4	Rekabet çoğaldıkça 3 bacak önemli hale geliyor. Hastanelerimizin ekipman ve fiziksel ihtiyaçlarının alt yapısının güçlendirilip geliştirilmesi İkincisi de doktor bu tedavilerin yapılmasını sağlayacak olan uzman hekimlerimizin yetenekli kaliteli olması. Üçüncüsü bunları yapabilecek yabancı dil bilen eğitimli personelin bulunması. Bu konuda rekabet arttıkça bizimde bunları iyileştirmemiz gerekiyor. Bunları iyileştirip geliştiremezsek biz tabii ki rekabette geri düşeriz.
S5	Bu konu tamamen lobi meselesi. Eğer bir kentin lobi yeteri kadar ağırlığını ortaya koyamazsa ve birlikteliği sağlayamazsa bu durum turizmi de ekonomiyi de hatta sporu da doğal olarak olumsuz etkiler.
6.Soru	Fikir Özet i Sağlık turizmi alanında rekabet edebilmek için hastanelerdeki ekipmanın ve altyapının güçlendirilmesi gerektiği, nitelikli uzman hekimlerin olması ve yabancı dil bilen personelin olması gerektiği vurgulanmaktadır. İstanbul ve Antalya gibi güçlü rakiplerin bulunması bir tehdit olarak görülmektedir. Diğer bir tehdit ise Aydın'da çevre kirliliğinin fazla olması olarak göze çarpmaktadır.

ÖĞRETİM ÜYELERİ

Ö1	Aydın ilinde tehditlerimiz; genelde turizmi tehdit eden neyse sağlık turizmini de tehdit eden şeyler aynıdır. Aslında bakarsanız şu anki durumda döviz kurlarının oynaklığı bizim için bir avantaj sağlıyor maalesef, pandemi tabii ki her zaman için bir risk. Sağlık turizmin pandemi döneminde yine belli bir ölçüde hareketliliğinin devam ettiğini biliyoruz ama olması gereken ölçüde olmadı dolayısıyla bu tür salgınlar ciddi riskler yaratıyor ama Aydın özelinde özellikle bir tehdit ben pek düşünmüyorum.
Ö2	Birincisi Covid. Bu bir kriz. Krizde iki türlü yaklaşım var. Birinde bu krizi fırsata dönüştürürüz ve düşmüş olan talebin tamamını kendinize çekmeye çalışırsınız. Buna krizde “Proaktif yaklaşım” diyoruz. Rakipleri de iki türlü değerlendirmemiz gerekiyor; ulusal ve uluslararası. Ulusal düzeyde örneğin Muğla, Antalya bir rakip. Spor turizmi de aslında bir sağlık turizmidir. Sporcular kamp yapmaya geliyorlar. Antalya bu bağlamda bir rakip sayılabilir. Arazileri de geniş ayrıca. İçsel sorunlar ve dışsal sorunlar var. Tüm dünya sizin rakibiniz bir simitçinin rakibi franchise bir restaurant. Bizim rakibimiz de Malezya’dır belki de. Rekabet etmeyi bilmiyoruz rekabet etmek fuarlara gitmekten ibaret değildir. Sosyal medya kullanımı çok önemli bu anlamda, influencer dediğimiz kişileri buralarda ağırlamamız diğer insanları da etkileyecektir. Birlikte hareket etme kültürümüz, sinerji yaratma kültürümüz yok ve bunun dezavantajını yaşıyoruz
Ö3	En yakınımızda sağlık turizm yapan İzmir var bu bizim için bir tehdit. Örneğin; Travel Turkey İzmir fuarında rakiplerimizin sağlık turizm tanıtımı açısından çok güzel stantlar yapmışlar, Aydın için bunu görememek beni çok üzdü. Tehditlerden biride markalaşmayı henüz yapamamış olmamız çevremizde Bodrum, Çeşme ve hatta Fethiye bile sağlık turizmi açısından markalaşmış bizden daha iyi diye düşünüyorum özellikle turizm konaklama tesisleri açısından.

	İnsanlar şunu düşünüyor hem gidip iyi bir yerde tedavi olayım hem de güzel bir yerde tatil yapayım diyor. O nedenle marka destinasyon imajının düşüklüğü de tehdit olarak algılanabilir. Eğitim eksikliğini de tehdit olarak alabiliriz.
Ö4	Tehdit olarak en yakınımızda İzmir var. İzmir gerçekten sağlık turizmini çok iyi yapıyor. Çok iyi hastaneler var bu konuyla ilgili çalışan biz oradan payımızı alamıyoruz. Bizim Kuşadası, Didim'i ön plana çıkarmamız gerekiyor biz onu yapamıyoruz. Biz sağlık turizmini nasıl yapacağımızı, sağlık turistini kendimize nasıl çekeceğimizi bilmiyoruz özellikle oteller.
Ö5	Güvenlik açısından ülkemizin olumsuz imajı varsa tabii ki öteden beri hep olmuştur ama bizim bu kötü imajı yenmemiz gerekiyor bu bir tehdit olabilir. Koronadan dolayı artması ya da olacak bir tekrar kapanma kapıların kapanması uçuşların yapılamaması bu bir tehdit olarak düşünülebilir. Çünkü sağlık hassas bir konu bir kez tedaviye başladığınızda yarıda bırakamazsınız. Örneğin implant yaptıran bir hastanın tedavi süreci uzun olabiliyor. Döviz kurlarının tl karşısındaki üstünlüğü ürünlerimizi ucuzlaştırmış gibi görünüyor genel olarak maliyet açısından avantaj gibi görünse de çok doğru bulmuyorum; hak etmesi gereken fiyatların talep edilmesi, teklif edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kitle turizminde düştüğümüz tuzağa sağlık turizmin de düşülmesini istemiyorum. Yalnızca fiyatla rekabet etme stratejisi doğru bir strateji gibi gelmiyor bana.
6.Soru Fikir Özeti	Rekabet etme konusunda yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmamak bir zayıflık olarak görülmektedir. Bununla beraber pazarlama konusunda doğru girişimlerin yapılmaması da zayıflık olarak düşünülmektedir. İzmir'in Aydın'ın komşusu olması ve sağlık turizmi gerçekleştiriyor olması bir tehdit olarak görülmektedir. Rakip destinasyonlar Çeşme, Bodrum ve Fethiye'nin markalaşma konusunda öne geçtiği ifade edilmektedir. Kuşadası ve Didim'in bu anlamda öne çıkarılması gerektiği belirtilmektedir. Sağlık turizmi konusunda eğitimli personel

	eksikliği de bir diğer tehdit olarak algılanmaktadır.
POLİKLİNİKLER	
P1	İzmir ilinin Aydın'a yakın olması, kliniklerin denetlenmemesi, yetkisiz kişiler tarafından yapılan işlemlerin kötü reklamlara sebep olması
P2	Nitelikli ve uzman doktorlarımızın yurt dışına gitme ihtimali. Bulaşıcı hastalıkların çabuk yayılması.
P3	Bu eğitimsiz insanlar sağlık turizmi için tehdit oluşturur. Bu tehdit insanları korkutur
P4	İzmir İlinin yakınıımızda olması ve hizmet kalitesi, tam teçhizatlı hastanelerin orada daha çok olması bizim için bir tehdittir.
P5	İzmir İli bize çok yakın burada sağlık tesisleri çok modern ve teknolojik anlamda çok ileriler bunu tehdit olarak görüyorum. Aydın İline göre sağlık turizmini daha önce başlamış İstanbul, Antalya gibi İller bizim için bir tehdittir diye düşünüyorum.
6.Soru	Fikir Özet i Aydın'ın İzmir'e olan yakınlığı bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bununla beraber, denetimsizlik, yetkisiz kişilerin işlem yapması, nitelikli doktorların yurtdışına gitme ihtimali ve rakip illerin güçlü olması diğer tehditler olarak görülmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Şimdi İstanbul için durum tartışılmaz bizim dengimiz değiller biz de onların olamayız çünkü oralarda çok büyük üniversite hastaneleri var. o kadar büyük hastaneler varken o kadar alternatif ve tercih varken önceliğin onlar olması çok normal. Antalya için rakip olabileceğini düşünmüyorum. Antalya nisan ile ekim ortası bir hastayla bir kişinin yaşayabileceği bir memleket değil Antalya ne zaman rakip olarak karşımıza çıkabilir? Kış sezonunda. Bir tek o birkaç ayda ama biz 12 ay boyunca hizmet veremeye her açıdan açık bir iliz.
A2	Rakiplerimizden söz etmemiz gerekirse Türkiye'de bizden önce

	başlamış olan İstanbul, İzmir, Antalya gibi sağlık turizmi yapan illerimizle kıyaslayamayız kendimizi. Özellikle İstanbul her konuda bir numara bunun en büyük sebebi de Avrupa'ya yakınlığı, Hastanelerin modern ve büyük olması, Üniversite hastanelerinin doktorlarının tanınmış uluslararası arenada adlarının duyulması bizim için bir tehdit olarak düşünebiliriz.
A3	Bunlara ilave söyleyeceğim bir şey yok. Çok bilinen branşlarda doktor eksikimiz yok ama daha az tercih edilen branşlarda zorlanma yaşıyoruz, onlar da tamamlandıktan sonra sağlık turizmi ile ilgili bir sorun yaşamayacağımıza katılıyorum.
A4	Mevzuat eksikliği, sağlık kurumlarının yeteri kadar denetlenmemesi, aracı kurumların yani sağlık seyahat acentalarının daha fazla teşviklerden yararlanamaması, prosedürlerin karmaşık ve uzun olması, İzmir ilinin daha kaliteli hastanelere ve doktorlara sahip olması bizim için bir tehdittir.
A5	Pandemi her alan ve kesim için tehdit.
6.Soru Fikir Özeti	Aydın ilinin sağlık turizminde rakipleri olan İstanbul, İzmir ve Antalya'nın çok güçlü ve deneyimli olması Aydın için bir tehdit olarak görülmektedir. Aynı zamanda mevzuat eksikliği, denetimsizlik, sağlık turizmi yapan seyahat acentalarının teşviklerden yararlanamaması, karmaşık prosedürlerin olması diğer tehditler olarak ifade edilmektedir.

Tablo 9. Aydın ilinin sağlık turizmi açısından fırsatları nelerdir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Aydın’da 23 tane tarihi kent mevcut. Hala bozulmamış bir tabiat var. Cennet gibi bir alan. O zaman meraklılara bu konuyu yeterince sunabilmemiz lazım.
K2	Turizmimizi çeşitlendirmek zorunda olduğumuz pandemi gibi bir dönemden geçtik. Pandemi bize gösterdi ki sağlık her şey ve seyahat olmuyorsa turizmde olmuyor. Şimdi biz Kuşadası’nda beş altı ay kadar turizm yapabiliriz. Onun dışında genelde tesisler kendini kapatıyor. Eğer biz sağlık turizmini hedeflersek 12 ay turizmin önü açılır. İşte bu bizim için bir fırsat. Önümüzde her türlü donanım imkan var. Sadece yatırımların teşvik edilmesi, yoğunlaştırılması lazım. Kentin sahip olduğu tüm zenginlikler aslında bizim için birer fırsattır. Türkiye’nin neredeyse hiç bir bölümünde kaplıcalar haricinde sağlığa dönük, sağlığı hedeflemiş turizm yapan bir kent ne yazık ki yok. Aslında bu Aydın için bir fırsat. Aydın bu durumu değerlendirebilir. Adnan Menderes Üniversitesi son yıllarda inanılmaz bir yere geldi. Türkiye’de konuşulan bir Tıp Fakültesi haline geldi. İzmir’e yakınlığımız bir fırsat. Kruvaziyer gemileri bizim için önemli, ciddi bir müşteri potansiyeli taşıyor bizim için. 6 köyümüz var her biri birbirinden güzel. Bölgeye biraz da devlet elinin değmesi gerekiyor.
7.Soru Fikir Özeti	Tarihi kentlere sahip olması, doğasının çok güzel olması Aydın’ın sahip olduğu fırsatlar olarak göze çarpmaktadır. Kruvaziyer gemilerinin gelmesi, İzmir’e olan yakınlık ve Kuşadası’nın güzel köylere sahip olması fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Yani fırsat olarak şunu söyleyebilirim hastane kapasitemiz çok

	fazla değil ama en azından elimizdekiler kaliteli ve uzman doktorların barındıran hastaneler. Onun haricinde kendi yanlarında getirdikleri refakatçiler konuklama kapasitelerimiz. Doğal ve organik ürünlerimi çok fazla baldan, domatese kadar her şeye onlar açısından çok büyük artılar. Onun haricinde ulaşım vesaire falan filan.
S2	Zaten turizm adına gezmek görmek adına buraya gelen bir sürü insan var kaplıcaların çok daha iyi tanıtılması gerekiyor belki de bunu beceremiyoruz sadece kaplıcaların değil kaplıcaların oradaki otellerin müşteri giriş-çıkışlarını kontrol etmemiz lazım bu bilgilere şu anda sahip değilim belki de onlar kendi açılarından mutlulardır. Belki de orada yeni bir tesis açmak istediğiniz yeterli miktarda su çıkmayacaktır. Şu an ülkedeki kuraklık ve su probleminden dolayı. Jeotermal enerji santrallerini turizm için tehlike olarak görüyorum
S3	Fırsatları az önce de söylediğim gibi potansiyelinin yüksek olması. Aydın ili genel olarak termal tesislerinin geliştirilip termal kompleksler yapılabilmesiyle daha da büyüyebilir. Davutlar'daimkan var daha büyütülerek ilimize katkısı olabilir.
S4	Biraz önce sözünü ettiğim gibi iklim, konaklama tesislerinin bolluğu, ulaşım, doğası gibi fırsatları avantajları var. Termal turizm nasıl bölgemizde? Termal turizm konusunda zayıfız. Burada termal turizm yapabilmemiz için birkaç tane nitelikli tesise sahip olmamız gerekir. Su derecesinin düşüklüğü ve tesisler konusunda maalesef.
S5	Elindeki tüm potansiyeller aslında fırsat. Aynı zamanda bahsetmiş olduğumuz problemleri ekarte etmenin yolları ile ilgili tüm dinamikler aslında Aydın ilinde mevcut; insan kaynağı, gelişmiş eğitim seviyesi, sahip olunan hoşgörü kültürü, fiziksel avantajlar. Bunlar bizim fırsatlarımız. Bugüne kadar geç kalınmış birçok konunun istediğimiz anda hayata geçebildiği çok ciddi kanıtlar da var.
7.Soru Fikir	Hastanelerin ve doktorların kaliteli olması Aydın sağlık turizmi

Özeti	açısından fırsat olarak görülmektedir. Sağlık turizmi tesisi yapmak için yeterli alanın olması da diğer bir fırsat olarak göze çarpmaktadır. İklim, konaklama tesislerinin fazla olması, ulaşım kolaylığı diğer fırsatlar olarak göze çarpmaktadır.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Fırsatlarımız; şimdi biraz kendimizi övmek gibi olarak ama üniversitemizin bu alana önem vermesi yani sağlık turizmi ile ilgili bir eğitim programı açması yani bir yüksek lisans programı açmış olması burada bir takım akademik çalışmaların olması da il için çok önemlidir. Mesela sizin çalışmanız bu konuyla ilgilenecek olan kişiler açısından çok değerli bir bilgi kaynağı olacaktır. Bu çok ciddi bir fırsat olarak düşünüyorum. İşte var olan uygulamalar mesela dişçilik alanında burada çok gelişmiş bir alan, obezite cerrahisi ama bunun yanında daha geliştirilebilecek birçok unsur var hatta kısırlık tedavisi dahi sağlık turizmi içerisinde değerlendiriliyor bu konularda da aslında bizde başarılı uygulamaların olduğunu biliyoruz. Bunların hepsinin bir şekilde hayata geçirilmesi gerekiyor.
Ö2	Satılabilir olan ürünü hazırlarsanız paketlerseniz iyi bir yerdeyiz aslında ama ürün yok. Ama burada paket yaptılar mı hayır, hep bireysellik ön plandaydı. Ama bir acenta dese ki burada diş tedavisi şu kadar fiyat, sizin otelinizi, tatilinizi sağlıyoruz. Ama burada bu yok. Bu noktada şu da önemli Aydın bu noktada tek başına olmayacak, Aydın'ın yurt dışında satış ofislerinin de olması gerekiyor. İngiltere'de, Londra'da Ortadoğu'daki şehirlerde, Almanya'daki şehirlerde ofisler olacak ki oralardan da müşteri toplayabilirsin. Yani bu iki ayaklı bir şey buradan tek başına yapamazsınız. Özel sektör yapabiliyorsa kendi yapmalı bunu çünkü devlet kısmında bu işler çok prosedürlü oluyor
Ö3	En büyük fırsat Aydın İline turistlerin geliyor olması diye görüyorum çünkü burada bir pazarımız var aslında turizm yapmayan bir bölgenin sağlık turizmi yapması biraz daha güç Aydın bu anlamda

	şanslı. Gezip görülecek yerlerin çok olması örneğin çok yakınımızdaki efes ve Meryem ana bizim için çok iyi bir fırsat. Deniz, kum, güneş en büyük fırsat, ürün çeşitlerimiz gastronomik anlamda da bunlar bizim fırsatlarımız sadece değerlendirebilmemiz gerekir.
Ö4	Bizim Kuşadası, Didim gibi bir fırsatımız var. Hem tatil amaçlı hem sağlık turizmi açısından bir fırsatımız var. Termal alt yapımız var kesinlikle çok büyük bir fırsat özellikle kışın diş tedavisi yaptıracağım diye gelsem termali tercih ederim, tesiste de konaklatabilirsiniz böylece iki işi bir arada yürütebilirsiniz. Kuşadası'nda gezilip görülebilecek çok yer var yakın çevremizde milli park, köylerimiz, doğal gıdamız bunların hepsi bölgemiz için çok büyük bir fırsat bence. Fakat biz bunların hiç birini yapamıyoruz maalesef. Otellerimiz çok iyi aslında bu da bir fırsat fakat kullanamıyoruz. Yine fiyat avantajı bir fırsattır aslında. İzmir'in yakın olması bir fırsat aslında ben turist olsam tedaviyi İzmir'de olurum gezme işimi de Kuş adasını tercih ederim. Hele ki acente ile geldiyse turlarını da yapabilir. Fiyatlar açısından da çok uygunuz bu da bir avantaj ve fırsat olarak olarak görüyorum.
Ö5	Sağlıkla ilgili dünyada büyük bir bilinçlenme var. Korona sağlığın ne kadar önemli bir şey olduğunu bize hatırlattı bu sayede pazarlar biraz daha farklılaştı. İletişim araçlarının gelişmesiyle artık dünyanın her yerinde rezervasyon yaptırabiliyoruz. Aynı zamanda teknolojinin sağlığın içerisine girmesi bir fırsat, artık robotlarda operasyonlara girebiliyor. Sıfır hatayla hekimlerin yükünü üzerinden alabiliyor. Çok gelişmiş hastanelerde bu teknolojilerin ne kadar iyi kullanıldığını görebiliyoruz. Bunlar bize hizmet kalitemizin daha yüksek düzeye gelmesi açısından bir artı olabilir ve fırsat olarak bakabiliriz. Tabî ki bize bir artı maliyette getiriyor. Kişilerin sağlıklarına daha dikkat etmesi ve daha uzun yaşam beklentisi daha da ötesi postmodern bir yöne eğilimin olması estetiğin insanlar tarafından önemini ortaya koyuyor. İnsanlar

	estetik operasyonları yaptırarak kendini daha iyi hissetmek istiyor. Aydın bölgesinde bu konu bir fırsat olarak düşünülebilir.
7.Soru Fikir Özeti	Üniversitenin bulunması ve üniversitede sağlık turizmi alanında bir bölüm olması Aydın için önemli bir fırsat olarak düşünülmektedir. Sağlık turizmi alanında Aydın'da başarılı uygulamalar yapılmış olması da bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Kuşadası ve Didim'in Aydın'a bağlı olması, termal altyapımızın çok iyi olması, doğal gıdaların olması ve gastronomik açıdan güçlü olmak Aydın için fırsat olarak değerlendirilmektedir.
POLİKLİNİKLER	
P1	Yeniliklere hemen adapte olabilen bir şehir olarak ifade etmek mümkündür. Aydın ili kıyı kesimlerindeki ilçeleri ile sağlık turistlerine farklı kategorilerden konaklama imkanı sunulabilmektedir. Deniz- kum ve güneş imkânı ile turizm ile birleştirilebilmektedir.
P2	Yurt dışındaki tedavi süreleri ve masrafları ile rekabet edebilecek durumdayız. Aralık – Ocak – Şubat ayları dışında 9 ay boyunca turist gelmektedir, 9 ay boyunca sağlık turizmi hizmetleri sunma fırsatımız bulunmaktadır.
P3	Sağlık turizmi fırsatları çevre illerde full donanımlı hastanelerin olması.
P4	Aslında bir fırsat olarak görebileceğim 12 ay turizmin yapıldığı ve hava şartlarının turizm yapmaya uygun olması gelen sağlık turistinin tedavi sonrası gezip görebileceği, rehabilite olacağı bir il olması açısından Aydın bu fırsatlardan yararlanmalıdır diye düşünüyorum.
P5	Biraz önce saydığım gibi Avrupa ve dünyanın birçok yerinde yaşayan iyi işler yapan konumlu Türk vatandaşlarımız var bunların tanıtım potansiyelleri çok yüksek bu bir fırsattır aslında. Ayrıca burada yaşayan binlerce yabancı yerleşikler var onlarda bizim için bir fırsat.

7.Soru	Fikir	Aydın'ın yeniliklere hemen adapte olabilen bir şehir olması, farklı konaklama imkanlarına sahip olması, donanımlı hastanelerinin olması, tarihsel kaynaklara sahip olması fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI		
A1		İyi bir bölgedeyiz, 12 ay güneşimiz var, hava limanlarının yakın olması gibi avantajlarımız var. Bunlar iyi birer fırsat diye düşünüyorum.
A2		Beş ülkenin havayolu İzmir havalimanını direkt uçuş planladı dediğim gibi İstanbul'a gidiyor direkt uçuş da var aktarma nasıl olacak operasyon sonrası sıkıntı çıkmasın vesaire diye bunlar hep müşteri kaybına yol açıyor. Bu sebeple bakanlıklar oturup tartıştıkları takdirde daha hızlı yol katledilebilir. Bu da bize bir fırsat olarak gelebilir.
A3		Engelli turizmi için otellerimiz yeterli mi? Yani çok büyük eksik olduğunu zannetmiyorum. Şimdiye kadar öyle bir talep gelmediği için belki de oteller bu alanda yeteri kadar hazır değildir ama bazı şeyler arz talep karşılığıdır. Eğer böyle bir talep gelirse bir hafta içerisinde otellerimiz bunu düzenleyebilir ama yatak kapasitesi olarak oda sayısı olarak herhangi bir sorun yok
A4		Sağlığın en ucuz olduğu bir ülkede yaşıyoruz, alt yapısı sağlam temellere dayanan sağlık sistemimiz var o nedenle Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde bekleme süreleri çok fazla örneğin bir kalp ameliyatı için hastaların 6 ay beklediğini duyuyoruz. Bizde bekleme süresi neredeyse yok denecek kadar az o süre tetkikler yapılana kadar diyebilirim bu çok iyi bir fırsat. Aydın da yeni şehir hastanesinin inşaatının başlamış olması, obezitenin artması ve bu konuda Kuşadası Gözde Hastanesi'nde mide ameliyatlarının yoğun bir şekilde yapılabiliyor olması. Birçok yabancı ülke için vize uygulamasının kalkması bir fırsat olarak görüyorum.

A5	Termal turizmini sağlık turizmi ile birleştirip daha etkin ve başarılı olabiliriz.
7.Soru Fikir Özeti	Bölgenin iyi bir konum ve iklime sahip olması fırsat olarak görölmektedir. Engelli turizmi için otellerin dönüştürülebilir olması bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde hastanelerde bekleme süresinin kısa olması, sağlık sistemimizin iyi olması da fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 10. Aydın ili sağlık turizmi tanıtımı ne şekilde yapılmalıdır? Sizce yeterli midir?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Bu konuda gerek valiliğimizin gerekse büyükşehir belediye başkanlığının, kültür bakanlığının gayretleri olduğunu biliyoruz. Gelelim özel sektöre... Burası liberal bir ekonomi. Kamu gerekliliklerini yerine getiriyor. Özel sektörün de tanıtım konusunda çabalaması gerekli. Özel sektörün elastikiyetine ihtiyacımız var. O zaman akademiler çalışmalarını özel sektörle konuşup görüşerek devam ettirmelidir.
K2	Elimizde olan imkanların envanterini çıkartmalıyız. Bu konuya hizmet verecek tüm il ve ilçeleri bir araya getirerek tekel'den tanıtıma emek vermek lazım. Genelde Aydın'da turizm tanıtımını her bölge kendi bütçesine, kendi imkânına göre yapmaktadır. Bu bir enerji kaybı, kaynak kaybı. Oysa turizmde geçmişi çok eskiye dayanan bir kent var. Kuşadası gibi. Bunların tanıtımını elbirliğiyle doğru kaynaktan yapmak lazım. Doğru bütçe ve doğru tanıtımla istediğiniz her insana ulaşabilirsiniz. Bugün dijitalleşen dünya bizim için büyük bir fırsat. Bütün tanıtımlar bir telefon kadar uzağımızda.
8.Soru Fikir Özeti	Kamunun sağlık turizmi tanıtımı için gerekli çabayı gösterdiği ancak özel sektörün yeterli olmadığı düşünülmektedir.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Her hangisi bir destek almanın prosedürleri çok fazla olduğu için gerçek destek almak da biraz zordur. Önce harcamak zorundasın bu da zorluğun nedeni e zaten paran var zaten harcamışsın destek nedir sen önce o parayı almalısın. Ama yok bir şey yapmak istiyorsan o zaman destek olmalısın. Önceden destek vermesi gerekiyor. Seyahat acentelerini mali yükümlülüğünü ortadan kaldıracak maddelerin prosedür olarak kaldırılması gerekiyor. Arz talep işleri yahni bizim üyelerimiz zaten satış pazarlamaya çıktıkları anda eksikler fark edildiği anda zaten kapatılacaktır ama talep olmayınca çok

	gözüküyor açıkçası.
S2	İl turizm müdürlüğünün koordinasyonunda KODER, Kuşadası Türsab ve Atro'nun da dahil olacağı bütün paydaşların dahil olacağı belki de belediyelerin de büyükşehir belediyesinin ve ilçe belediyelerinin dahil olacağı bir koordinasyon kurulu tarafından yapılması çok daha mantıklı olabilir önce ne var elimizde kısa ve uzun vadede neler sunabiliriz kısa vadeden başlayıp uzun vadeye doğru onların planlaması yapılması gerektiğini düşünüyorum
S3	Az önce bahsettiğim gibi bilinirliğin artırılması gerekli. Bunun için de seyahat acentelerimizin bu konuya ağırlık vermesi gerekiyor bence. O zaman potansiyel çok daha artacaktır. Hem de sağlık sektöründeki çalışan sayısı da artacaktır. Şimdi bu konuda iş yapan birçok firmanın bu konuyla alakalı çalıştığını biliyorum. Ama kurumsal olarak bu konu ile ilgili çalışma yapıldı mı dersiniz eksilik olduğunu söylerim. Kurumsaldan kastım valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler, ticaret odaları, esnaf odaları. Bu kurumlar da gerekli çalışmaları yaparsa tanıtım daha da artabilir. Bu işi 15-20 yıldır yapan diş hekimlerimiz, doktorlarımız var. Mide ameliyatları, saç ekimleri vs. medikal işlemlerde son dönemlerde çok arttı. Bu noktada tehdit olarak görebileceğimiz bir unsur var aslında. Doktorlarımızın başarılı işlemler yapabilmesi bizim için çok önemli. Gerekli özenin tüm hastalar için gösterilmesi gerekiyor. Bu işlemler aslında bir nevi reklam işlevi görmektedir.
S4	Sağlık turizmimiz iyi anlatılması gerek. İkincisi yeterli yabancı dil bilen personelin bulunması gerekir, doktorlar ve tesisler iyileştirildikten sonra bunların iyi anlatılarak tanıtım pazarlamasının yapılması lazım. Bunları da internet, tv reklamları, sosyal medya, yazılı ve görsel medyada
S5	Bu konuda önemli fuarlar var. Yakın zamanda Amsterdam'da yapıldı. Bu fuarlara iştirak olmak çok önemli. Aydın'da yapılacak olan, sağlık turizmi ile ilgili yapılacak olan fuarlardaki bütün

	avantajları yansıtmak lazım. Sadece fuarlarla olmaz tabi, günümüz dijital çağ. Dijital platformlara yönelmemiz gerekiyor. Sosyal medyayı aktif kullanmamız lazım. Ve ülkenin genel tanıtım sistemi içerisinde yer almamız gerekiyor.
8.Soru Fikir Özeti	Tanıtım konusunda Aydın'ın eksiklikleri bulunmaktadır. Bunu gidermek için tüm ilgili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör girişimcilerinin koordineli olarak hareket etmesi gerektiği düşünülmektedir. Aynı zamanda dijital medyada tanıtıma ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Tanıtım bir defa sürekli olması gerekiyor tabi belli pazarları hedef almak, tanıtım stratejileri mutlaka geliştirmek gerekiyor. Bunun yanında fuarlar turizmde vazgeçilmez noktalar ama tabii ki hem kitle iletişim hem de sosyal medya bunda oldukça etkin kullanılması gerekiyor. Bunun için belki uzman bir kadro oluşturup bu yönde stratejiler geliştirmek gerektiğine inanıyorum bununla ilgili bir yapı oluşturmak gerektiğini düşünüyorum.
Ö2	Ne satarsanız satın onu önce bir ürün haline getirmeniz gerekiyor. Örneğin saç ekimi diyelim, saç ekimi konusunda burada bir merkez kurmanız gerekiyor, istihdam sağlamanız gerekiyor. Yatırımcı olarak bu merkezin bir iki sene para kazanmamasını göze almamız gerekiyor. Biz paranın geri dönüşümünü hesaplarız, “kaç senede geri dönecek, ne kadar kazanacağız, nakit akımları nasıl olacak?” gibi. Yani ürünü göstermeniz gerekiyor. Burada turiste kendi ürününü kendisinin oluşturma imkanı verdiğiniz zaman zorlanacaktır: “Evet ben uçak biletimi alayım, otelimi bulayım, doktorumu bulayım?...” Bu çok uzun ve meşakkatli bir süreçtir. Bir de güven meselesi var. Kurumsal olursanız güven oluştursunuz. En önemli şey güven tanıtımda. Kuşadası'nda diş tedavisi çok güvenilir, bu noktada istatistiksel konuşmak gerekiyor. Örneğin 100 kişi geldi bunların 99'u memnun ayrıldı. Bunu söyleyebilmemiz lazım. Müşteri olsam buraya ne için geldiğimizi ne kadar ödeyeceğimizi bilmek isterim.

Ö3	Tanıtımın çok iyi yapılması için tüm paydaşların bu işe el atması gerekiyor. Tek başına hiç bir şey yapılamıyor ne üniversite, ne belediye, ne TÜRSAB tek başına yapılan hiçbir tanıtım yerine ulaşmıyor. Örnek vermem gerekirse; Kuşadası'nda Adü'nün diş kliniği var doktorlar tamam, alt yapı var ne eksik belki bir acente gerekiyor pazarlamak için söylemek istediğim de tam bu. Birde tanıtımın en büyük ayağı etkinlikler ve festivaller olduğunu düşünüyorum. Rio karnavalı ve buna benzer birçok yerde yapılan festivaller bunlara örnek verilebilir. Yapılan festivallerin geleneksel hale getirilmesi gerekiyor tanıtıma çok büyük katkısı olduğunu düşünüyorum. Tanıtımla ilgili toplantılara Aydın'ın paydaşları ve diğer ilçelerdeki paydaşlarında katılması sağlanmalı. Beyin fırtınası yapılması nasıl pazarlayabilirizi ortaya koymaları açısından önemsiyorum. Şu da yapılabilir önemli bir konuda başarı göstermiş olan doktor yani çok iyi bir operasyon yapmış ünlü birine ve bunu anlatılarak yani fenomen pazarlaması yapılabilir. Kamu güvenini vurgu yapılarak bir pazarlama şekli de olabilir.
Ö4	Biz burada öncelikle hangi turizm türlerini öne çıkarmamız gerekir bunun tespitini yapmalıyız. Bana kalırsa önce yurt içinden bunu yaparak başlamalıyız. Bazı çalışmalarda şunu görüyorum Türkiye Cumhuriyetlerine göre bizim fiyatlarımız çok uygun öncelikle oradan buraya sağlık turisti getirebiliriz diye düşünüyorum. Avrupa ülkelerini de göz ardı etmeyeceğiz tabi ki biz bununla ilgili fuarlara katılıyoruz. Paydaşlar olarak ne yapıyoruz fuarlarda? Örnekleme gerekirse kaç tane termal otel tanıtımını yapabiliyoruz. Aslında yurt dışı fuarlarda termal turizmi ön plana çıkartmalıyız. Belediye bu fuarlara katılıyor peki kaç kez termal turizm de var diye reklam yaptı? Hiç...
Ö5	Önce hedeflerimizin belirlenmesi lazım ve çok net olmalı. Hangi

	alanlarda iyi olduğumuzu görüp Pazar araştırması yapılması gerekir yani belirleyeceğimiz hedef pazarlar üzerinden pazarlamamız gerekir. Daha kısa süreli tedavi paketleri hazırlayarak bu paketlerin içerisine turizm yerleştirerek onları daha cazip hale koyup sunabiliriz. Aydın'ın bütününe baktığımızda Buharkent'inden Didim'e kadar 250 km'lik bu alanda hangi ilçemiz hangi bölgede ne yapılabilir buna bakmak lazım yani herkes her şeyi yapmasın bunu da pazar analizleriyle gerçekleştirebiliriz. Pazarda talep hangi yönde ise ona göre yapılmalı. Örneğin dental turizm daha çok ilgi görüyor yada estetik olarak daha talep var bu yönde bunu karşılayabilecek yöne yönelmek gerekir. Türkiye de bölgeler sınırlı o zaman oraya yönelmemiz gerekli gibi. Yurt dışında az olan alanlar bizde ise bekleme süresini neredeyse sıfırlayacağız sağlık turizm açısından bu da iyi bir fırsattır. Ayrıca dijital mecralarda yer aldığımız gibi sağlık turizm fuarlarına da katılabiliriz. Çünkü orada ittifaklar kuruma şansımızda doğabilir oradaki seyahat acenteleri, sigorta şirketleriyle bağlantı kurulabilir. Sağlık turizm hassas bir konu olduğu için kişisel verilerinde korunması gerekliliğinden dolayı izinli pazarlama da çok çok önemli. Kişilerin şifa bulması sonrası onların görsellerinin ve yazılı mesajlarının paylaşılması sosyal medyada web sayfalarında görülmesi karşı tarafın bize olan güveni açısından çok önemli. Özellikle memnuniyet öykülerinin yer alması pazarlama açısından çok önemli. Bir de sağlık turizmiyle ilgili paydaşların bölgeye davet edilerek yerinde tedavileri görmesi de ayrıca önemlidir.
8.Soru Fikir Özeti	Tanıtım için uzman bir kadro oluşturmaya ve sosyal medyanın etkin kullanılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Kurumsal olarak güven oluşturmaya ve müşteri memnuniyeti sağlayarak tanıtım yapmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Tanıtım için etkinlikler ve festivallerin de kullanılması gerektiği, fuarlara katılınması gerektiği vurgulanmaktadır.
POLİKLİNİKLER	

P1	Öncelikle hedef pazarlar belirlenmeli ve bu doğrultuda doğru kanallar ile reklam yapılmalıdır.
P2	Temiz hava, organik yiyecekler, doğal güzellikle, tarihi mekânlarımız ve en iyi otellerimizi, hastanelerimizi birlikte ele alan video tanıtımlar yapılmalı. En iyi tanıtım memnun hastalarla olacaktır, hasta memnuniyeti sosyal medyada paylaşılmalı. Tedavi olan hastalara, hasta getirmeleri karşılığında ürün hediye edilmeli. Oteller ve sigorta şirketleri, gemi firmaları, havayolu firmaları ve diğer hastane, kliniklerle koordineli çalışarak hasta getirmeleri için anlaşmalar yapılmalı
P3	Güneşi, havası, denizi, tarihi dokusu reklam amaçlı kullanılmalıdır
P4	Tanıtımların sosyal medya ve dijital ortamlarda yapılması uygun olacaktır. Bu sayede çok fazla kitlelere ulaşıldığını biliyoruz. Biz kendi kliniğimizin tanıtımları için profesyonel bir ekiple çalışıyoruz.
P5	Biz kendi açımızdan web sitesi yaptırarak, sosyal medyayı da tanıtım için kullanıyoruz. Aslında Devlet teşvikleriyle Sağlık turizm fuarlarına katılabilirsek çok iyi olur diye düşünüyorum
8.Soru Fikir Özeti	Hedef pazarın belirlenerek, Aydın'ın sağlık turizmindeki tüm güçlü yönlerinin vurgulandığı tanıtım kampanyaları yapılması gerektiği düşünülmektedir. Hastalara hediye vermek, paydaş işletmelerle anlaşma yapmak, iklimi, tarihi vd. unsurları reklam için kullanmak da diğer öneriler arasındadır.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Biz kendimiz yapıyoruz. Doktorlara gidiyoruz ama şu an pandemi olduğu için o süreç biraz uzun sürüyor broşür olabilir. Havalimanında sağlık turizmini tanıtan broşürlerin bulunduğu stand olması gerekir oradan da inen her müşteriyi o broşürler aracılığı ile tanıtımı daha kolay yapabiliriz.
A2	İnternette sosyal medya üzerinden tanıtımlar yapılabilir. Bakanlığın kurduğu tanıtım siteleriyle ve Sağlık Turizm Fuarlarda geniş katılımlı tanıtımlarla başarıya ulaşılabilir.

A3	Şuan internet üzerinden yapıyoruz. Ama fuarlara katılımın da faydası olur diye düşünüyorum bilmiyorum ayrıca İrlanda ya da başka ülkelerde sağlık turizmi fuarı var mı? Araştırıp katılmak istiyoruz. Bakanlığın bu konuda teşvikleri var. Yüzde 50 iken bu teşvikler yüzde 70'e çıkarıldı. Broşürlerin yapılması ve tanıtım hakkında bu işlem yapıldıktan sonra bakanlık yüzde 70'e varan geri ödemeler yapıyor. kalemkalem ayrılıyor. (bakanlıktan alınan teşviklerle ilgili tespitler sırasında Ahmet Bey'in daha bu konuyla ilgili kimsenin para almadığını söylemiş olması ilginçti)
A4	Sağlık turizm tanıtımını biz web sitesinden ve sosyal medyadan yapıyoruz. Aydın ilinin paydaşlarının bu konuda birlik ve beraberlik içinde çalışmalarının tanıtım ayağında etkili olacağını düşünüyorum Örneğin yurtdışı fuarlara katılım sağlarken Türsab: Belediyeler; Stklar ve İlgili Kamu Kurumları hep birlikte büyük bir tanıtım ayağını oluşturabilirlerse daha başarılı olunur diye düşünüyorum.
A5	Yurt dışı tanıtımlarına daha önem verilmelidir. Hali hazırda gelen hastaların memnuniyet oranlarının maksimum düzeyde olması bilinirliği ve güvenilirliği artıracaktır.
8.Soru Fikir Özeti	Broşürlerin dağıtılmasının, fuarlara gidilmesinin ve sosyal medyanın kullanılmasının tanıtım açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. İldeki tüm turizm paydaşlarının ortak tanıtım planı yapması ve beraber hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Tablo 11. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır bu konu ile ilgili?

KAMU YÖNETİCİLERİ	
K1	Kendi zayıf yanlarımızı ortaya koymamız, kendimizi acımasızca eleştirmemiz gerekir. Bazı arkadaşlarıma toplantılarda muhalefet görevini veriyorum. Hayat dinamiktir, her gün farklı olaylarla karşılaşabiliriz, gözden kaçırdığımız her senaryo karşımıza çıkabilir. Zenginlik hiçbir kuruma ebedi olarak verilmemiştir. İniş ve çıkışlar olabilir, buna konjektör enerjisi denir. 10 sene sonrasını bilemeyeceğimiz için tedbiri bırakmamalıyız. Mevcut gelirimize ve durumumuza güvenmemeliyiz. Ticarete bu çok önemlidir. Güçlü olanlar ayakta kalır. Bugüne güvenmemeli, adaptasyon sürecine ayak uydurabilmeliyiz. Malum olan mazi... ile meçhul olan atiyi halde aydınlatmamız gerekir. Yoksa yönümüzü bulamayız.
K2	Kuşadası'nda yerel yönetim ile üniversitelerin mutlaka işbirliği içerisinde olması lazım. Eğer bu kent Sağlık turizminde ilerleme potansiyeline sahipse üniversitelerin projeleri bize bu konuda ışık tutacaktır. O yüzden mutlaka bu işbirliğinin sürekliliğini ve devamlılığını sağlamak gerekiyor.
9.Soru Özeti	Fikir Özeleştiri yapmak ve tedbirli olmak en önemli hususlar olarak ön plana çıkmaktadır. Yerel yönetim ile üniversitenin de ortak çalışması gerektiği vurgulanmaktadır.
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	
S1	Herkes seyahat acentalarının tanıtımlarını başarılı bir şekilde yapıyor ama valiliğimiz belediye bir araya toplasa ama Türkiye gibi bir yerde zor oluyor herkes ben yaptım diyor ama çok daha güzel olurdu ama siyasi çatışmalar olduğu için zor oluyor tabii. Ticaret odalarımız olmasa hiçbir kurumdan destek alamayacağız maalesef. Ticaret odalarımızın güzel yanı ben yaptım değil çünkü zaten ticarethane kazanınca ticaret odası kazanıyor o yüzden kesinlikle güzel bir olay. Biraz daha prosedürün de hızlandıktan ve

	devletin öz desteği arttıktan sonra daha hızlı ilerleyeceğimizi düşünüyorum. Güzel bir memleketteyiz buraya gelenlerin kesinlikle pişman olacağını düşünmüyorum.
S2	Sağlık turizmi ile ilgili şöyle bir şey ekleyebilirim belki bizim de rehberlerin de sağlık turizmi konusunda eğitilmesi gerekiyor biz de bu konuyu çok iyi bilmiyoruz şu anda veya belki bizim içimizde de bu konuda yatırım yapabilecek yatırımcılar da çıkabilir ben şahsım adıma söyleyeyim şu anda seçimlerimiz yaklaşıyor bizim en önemli konularımızdan bir tanesi bu seçime hazırlanırken konuştuklarımızdan bir tanesi içimizde bir doktor da bulunmasından dolayı sağlık turizmi ve bu sağlık turizmi ile ilgili biz bir eğitim vermeyi düşünüyoruzyelerimize.
S3	Aslında bütününde konuların birçoğu birbirine bağlandı. Eklemek istediğim bana göre en önemli şey maksimum özenin gösterilmesidir. Evet, uzun vadede yapılması planlanıyorsa bu iş, bu konuda hata yapmamamız gerekiyor. Para konusunda insan sağlığının önüne geçmemesi gerekiyor. Bana göre altı çizilmesi gereken bir noktadır bu.
S4	Ekleyeceğim bir şey yok teşekkür ederim.
S5	Planlamanın olmadığı sadece temenniyle ve enerjiyle yola çıkılan birçok süreç yine de tıkanabilir. Planlama çok önemlidir, bilimsel veriler de bu noktada önemlidir.
9.Soru Özeti	Fikir Tanıtımın genellikle seyahat acentaları tarafından yapıldığı ve kamudan çok fazla destek görülmediği belirtilmektedir. Bu sebeple kamunun desteğinin artması gerektiği belirtilmektedir. Tur rehberlerinin de sağlık turizmi konusunda eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sağlık turizmi alanında işlerin çok özenli yapılması, para kaygısından ziyade hizmet kalitesi kaygısıyla yapılması gerektiği belirtilmektedir.

	Son olarak planlama yaparak hareket etmenin önemi vurgulanmaktadır.
ÖĞRETİM ÜYELERİ	
Ö1	Turizm bizim için yani ülkemiz için çok önemli Kuşadası için çok önemli sağlık turizmi de geleceği parlak bir seçenek olarak görüyorum. Aydın ili özelinde değil ama Türkiye genelinde bir tehditten bahsetmek özellikle bence gerekli. Çok zor yetişen çok kıymetli uzman doktorlarımız malesef burada yeterli ilgili göremedikleri için yeterli imkanı bulamadıkları için yurtdışına yöneliyorlar orada kendilerine imkan aramaya çalışıyorlar - En büyük problemimiz bence bu çok kaliteli doktorlarımızı yurtdışına kaptırma tehlikesiyle karşı karşıyayız tabii bu sağlık turizmindeki gelişmeleri olumsuz etkileyecek bir risk olarak görüyorum ama tabi bu Aydın iline özel değil tüm Türkiye'yle ilgili bu problem ile karşı karşıyayız
Ö2	Bizim biraz örgütlü olarak hareket etmemiz gerekiyor. Örgütlü derken bunu yatırımcının kafaya koyması gerekiyor. Ben buraya bir yatırım yapacağım, şu kadar senede bu kadar para kazanacağım demesi lazım yoksa olmaz. Devlet ne kadar yatırım yapsa da olmuyor. Kriz var, insanlar önünü göremiyor. Tabii ülkedeki kurların düzeyi de çok önemli. Siyasi, ekonomik her şey birbiriyle ilişkili Türkiye'nin imajını bu yönde değiştirmemiz gerekiyor, sağlık turizmi dendiğinde akla Türkiye'nin gelmesi lazım. Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan gibi rakip ülkelerimizin de bu konudaki çalışmalarını incelememiz gerekiyor. Hem bölgesel hem küresel anlamda kiminle rekabet ediyorsak onları da göz önünde bulundurmanız gerekiyor. Uzmanlık alanlarımızı iyi belirlememiz gerekiyor, bütün alanlarda biraz biraz iyi olmaktan ziyade örneğin onkolojide mi iyiyiz, kendimizi bu alanda özellikle geliştirmemiz gerekiyor. Aydın dış tedavisinde iyi, termal tesisler konusunda iyi ama

	mesela saç ekiminde iyileşmeye çalışmanızın bir anlamı yok bence. Çünkü bu konuda İstanbul gibi güçlü rakiplerimiz var anca onların kırıntılarını toplayabiliriz.
Ö3	Öncelikle tez çıktığında alıp okumak isterim güzel bir konuya değinmişsiniz, gördüğüm kadarıyla görüşmelerinizde çok kaliteli. Bu tez proje olarak paydaşları da sunulabilir. Tüm paydaşların bir araya geldiği bir toplantı organize edilerek bir sunum yapılabilir benim nacizhane fikrim bu yönde. Vali beye ziyarete gittiğimizde sağlık turizmiyle ilgili ne tür tez çalışmaları var diye sordu bize yani çok ilgililer bu konu üzerinde. Bu tezle belki Aydın ilinde ki eksikleri kapatacaksınız .
Ö4	Sağlık turizmi yapmak için Aydın ilinde büyük bir potansiyelimiz var. ama biz bunu hep ikinci plana atmışız nereye yönelmişiz? Güneş, kum, deniz turizmine. Germencik gibi termal turizm yapılan yerimiz var kimse bilmiyor. İkincisi bölgemizde hangi sağlık turizm yapılabilir nelere ön plana almamız gerekiyor bunu tespit etmemiz gerekiyor. Didim de ne yapabiliriz bana göre havası ve düz olması itibarıyla yaşlı sağlığı için çok uygun bir destinasyon. Engelsiz turizm de buna eklenebilir. Ama oteller bu konuda hiçbir değişiklik yapmıyor gördüğüm kadarıyla. Aslında normal otellerin odaklarının yarısı bile engelliler için düzenlense, bu odalarda normal vatandaşta rahatlıkla kalabilir. Maliyet artırır ama bir kereye mahsus bu maliyeti katlandıklarında kazançları da ona göre artar.
Ö5	Sağlık turizmi; turizm bakanlığının, sağlık bakanlığı ve cumhurbaşkanının koordinasyonunda önemli bir adım. Aydın güvenli politikaları çok rahat karşılayabilecek yürütebilecek bir güce sahip, özel sektörü bu anlamda cesaretlendirmek gerekir. Özel sektör risk alır çabuk sonuca ulaşır, kamu kucaklayıcıdır biraz daha temkinli davranır bu iki gurubun bir araya gelerek

	güzel işler yapacağına inanıyorum Türkiye ve Aydın'ımız adına.
9. soru fikir özeti	Uzman doktorların ülkemizdeki çalışma şartları ve sosyal koşullardan memnun olmaması nedeni ile yurt dışına göçüyor olması sağlık turizmi alanında büyük bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Sağlık turizminde Aydın için en uygun yöntem olarak dış tedavisi, termal turizm gibi en iyi olabileceği, en güçlü olabileceği sağlık turizmi alanını ön plana çıkarması olarak vurgulanmaktadır.
POLİKLİNİKLER	
P1	Turizm ve sağlık birbirlerinden çok farklı alanlar olup bu iki alanı ortak paydada ancak bunun eğitimini almış kişiler tarafından organize edilebileceği ve hastayı sürekli bilgilendirilerek eşlik edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Söz gelimi dış özelinde ifade etmek gerekir ise doktorlar, dış çekimi sonrası hastaların güneşe çıkmamasını önermektedir. Güneşe direkt maruz kalan hastanın yüzü şişebilmektedir. Bunu hastaya anlatıp tur programını düzenleyecek olan kişiler çekim sonrası güneşe minimum temas edilebilecek şekilde tur programı ayarlamalıdır ki bu sayede hem hastanın tedavisi gecikmiş olmaz hem de o an için bile olsa en küçük kötü reklama maruz kalmış olmayız.
P2	Sağlık turizmi yapan hastane ve klinikler, çalışanlara temel düzeyde İngilizce eğitimi vermeli veya kurslardan indirimli faydalanmasını sağlamalı
P3	Sağlık turizmi hastası her ne kadar turist gibi görünse de, bu hasta portföyünü karşılayacak deneyimli elemanlar bulunmamaktadır. Devletin kurumları sağlık turizmi departmanında çalışan gerek hastane gerekse aracı kurum olsun hepsine temel eğitim vermelidir. Sadece yabancı dil belgesi bu işi yapabileceği anlamına gelmemektedir.
P4	Sağlık Turizmi konusunda Devlet teşviklerinin daha anlaşılır ve

	prosüdürü daha az olmasını bu konuyla ilgilenen herkesin bu desteklerden daha fazla faydalanmasını istiyorum.
P5	Aydın ili için Sağlık turizminin daha iyi yerlere geleceğine inanıyorum, yani inanmak istiyorum. Bu kadar tanınmış ve her anlamda güçlü bir potansiyele sahip şehrimiz için dileğim budur.
9.Soru Fikir Özeti	Sağlık ve turizm alanlarının ortak bir paydada buluşturulması gerektiği ifade edilmektedir. Devletin sağlık turizmi alanında vereceği teşviklerin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda sağlık turizmi için eğitimli personel ihtiyacı olduğu belirtilmektedir.
SEYAHAT ACENTALARI	
A1	Sağlık Turizmi için bölgemiz adına oldukça umutluyum. Doğru işler yapıldığında, yapılan işlemlerle ilgili iyi referanslar olduğunda Aydın ilinin bu pastadan payını büyük ölçüde alacağını inanıyorum.
A2	Güzel bir yerde yaşıyoruz. Özellikle Kuşadası turizmin başladığı ilk ilçelerden birisi marka sayılırız bilinirlik açısından Aydın ilimiz adına büyük bir avantaj. Didim ve termal kaynaklarımızın olduğu ilçelerimiz de var iyi tanıtılırsak bu pastadan payımızı verimli bir şekilde alırız diye düşünüyorum.
A3	Gereken her şeyi konuştuk diye düşünüyorum. Sağlık turizminin ilerleyen yıllarda daha anlaşılır olacağını ve birçok konuda iyileştirmelerle sağlık sektörü ve turizm sektörü adına kolay ve güzel adımlarla ilerleyeceğimizi düşünüyorum.
A4	Ben bir aracı kurumum ama benim işimi yapan belgesiz birçok çantacı tabir ettiğimiz kişiler var. Bunca harcama yapıp belge alan biz sağlık turizm acentalarını korumak ve güven sarsıcı olayların yaşanmasını önlemek adına denetimlerin sıklıkla yapılmasını istiyorum.
A5	Aslında bütününde konuların birçoğu birbirine bağlandı. Ekleme istediğim bana göre en önemli şey maksimum özenin

	gösterilmesidir. İnsan sağlığına verdiğimiz önemin gelen hastalara ve dünya ülkelerine gerektiği şekilde vurgulanması ve belirtilmesi gereklidir.
9.Soru Fikir Özeti	Aydın ilinin sağlık turizmi alanında doğru uygulamalar yapıldığında, Kuşadası ve Didim gibi güçlü turizm destinasyonları ile birlikte yükseleceği düşünülmektedir. Denetimlerin artırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Aydın ilinin Kuşadası ilçesi Türkiye’deki en eski turizm destinasyonlarından birisi olması, turistik tesis açısından zengin olması, güzel bir iklime ve doğaya sahip olması ve bilinirliğinin yüksek olması nedeniyle Aydın ilinin sağlık turizminde güçlü yönlerinden birini oluşturduğu düşünülmektedir. Sahip olduğu doğal, kültürel ve üst yapı unsurlarına ek olarak Kuşadası’nın İzmir Adnan Menderes Havalimanına konum olarak yakınlığı ve kolay ulaşım imkânına sahip olması yine sağlık turizmi konusunda güçlü yön olarak değerlendirilmektedir. Kuşadası’nın Efes Antik Kenti ve Meryem Ana Evi’ne olan yakınlığı, kurvaziyer gemilerinin geldiği bir limana sahip olması Aydın ilinin sağlık turizminde güçlü yanını oluşturan önemli unsurlar olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak Aydın’ın Kuşadası ilçesine bağlı Davutlar ve Güzelçamlı bölgelerinde termal kaynakların olması sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyel olarak değerlendirilmektedir. Aydın’ın Kuşadası ilçesine bağlı Kirazlı ve Caferli gibi köylerinde doğal ürünler üretiliyor olması da önemli bir çekim unsuru olarak göze çarpmaktadır. Aydın’ın Kuşadası ilçesi ile beraber öne çıkan bir diğer önemli destinasyon olarak Didim’in ön plana çıktığı görülmektedir. Aydın’ın Didim ilçesi de Kuşadası gibi bilinirliği yüksek turizm geçmişi olan ve güzel bir iklime sahip turizm destinasyonudur. Didim’deki havanın astım hastalığına iyi geliyor olması düşüncesi ile sağlık turizmi açısından Aydın için avantaj sağladığı düşünülmektedir. Bu destinasyonlardaki ürün ve hizmet fiyatlarının rakip destinasyonlar olan Antalya, Muğla, İstanbul gibi şehirlerle kıyaslandığında daha uygun olması yine bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Sağlık turizmi altyapısı göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların fikir birliğinde olmadıkları söylenebilir. Kimi katılımcılar Aydın ili ve Kuşadası’nın yeterli devlet ve özel hastane sayısına sahip olduğunu ifade ederken kimileri yeterli olmadığını belirtmektedir. Kentleşme konusunda da altyapının yetersiz olduğu düşüncesinin hakim olduğu göze

çarpmaktadır. Sağlık turizmini hedef alarak yapılmış olan tesislerin olmaması zayıflık olarak görülmektedir. Bunun nedeni olarak bu bölgede uzun yıllardır yaz turizmi yapıyor olması ve tesislerin buna göre inşa edilmiş olması gösterilmektedir. Aydın ilinde sağlık turizmine yönelik zayıf yönlerden birisi olarak katılımcılar kamu, stk'lar ve özel sektörün koordinasyon içinde çalışmamasını görmektedir. Bölgede çalışan sağlık personelinin yabancı dil konusunda yeterli olmaması önemli bir zayıflık olarak ifade edilmektedir. Seyahat acentelerinin çok sayıda olduğu ancak bu acentelerin sağlık turizmi alanında yoğunlaşmadığı veya uzmanlaşmadığı belirtilmektedir. Son olarak ise sağlık turizmi bakımından planlı bir ilerlemenin olmayışının Aydın ilinin zayıf yönlerinden birisi olduğu vurgulanmaktadır.

Aydın'ın Kuşadası ve Didim ilçelerinde yaklaşık on bin yabancı uyruklu insanın ikamet ediyor olması sağlık turizmi açısından olumlu bir imaj olarak görülmektedir. Türkiye'nin son yıllarda birçok ülke için vize uygulamasını kaldırmış olması da sağlık turizminin gelişmesi yönünde bir fırsat olarak görülmektedir. Önemli bir husus olarak, özellikle Avrupa ülkelerinde sağlık hizmeti almak isteyen insanların çok fazla bekleme süresi ile karşılaştığı, ülkemizde ise bekleme süresinin oldukça kısa olduğu ifade edilmektedir. Bu durumun sağlık hizmeti almak amacıyla yurtdışına çıkmak isteyen turistler için bir çekim unsuru oluşturacağı ve sağlık turizmi açısından bir fırsat olarak değerlendirildiği görülmektedir. Termal suların tedavi amacıyla kullanılmasının son dönemde yaygınlaşmış olmasının Davutlarda termal sulara sahip olan Aydın ili için bir fırsat olduğu belirtilmektedir. Devletin sağlık turizminin döviz getirici yönünü bildiği için bu alanda teşvikler sunması bir diğer fırsat olarak değerlendirilmektedir. Yakın zamanda Aydın Şehir Hastanesi'nin tamamlanacak olması da Aydın'ın sağlık turizminde sahip olduğu fırsatlardan birisi olarak görülmektedir.

Aydın ilinin Kuşadası ve Didim ilçelerinin İzmir'e ve diğer çevre büyük illere coğrafi açıdan yakın olması genel olarak ulaşım anlamında güçlü bir yan olarak görülürken bu illerin sağlık turizmi alanında altyapılarının güçlü olması ise tehdit olarak algılanmaktadır. Bu illerdeki hizmet kalitesinin yüksek olması ve hizmet çeşitliliğinin fazla olmasının Aydın için çetin bir rekabet unsuru olduğu düşünülmektedir. Tanıtım konusunda eksiklikler olduğunu düşünen katılımcılar, hastanelerin aracı kurum kullanmadan yani herhangi bir seyahat acentesi veya bir başka turizm kuruluşu ile işbirliği yapmadan çalışmasını bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Bir diğer tehdit olarak mevzuat sorunu

göze çarpmaktadır. Devletin sağlık turizmi konusunda çıkardığı mevzuatların eksik veya yetersiz olması bir tehdit unsuru olarak öne çıkarken, yeteri kadar denetim yapılmaması da benzer şekilde tehdit olarak algılanmaktadır. Son yıllarda ülkemizde yetişmiş nitelikli doktorların yurtdışına göç etme eğiliminde olması sağlık turizmi açısından ülkemizde önemli bir tehdit olarak görülmektedir.

Aydın iline yönelik gerçekleştirilen SWOT analizi neticesinde, potansiyel olarak Aydın'ın sağlık turizmi açısından oldukça yüksek olduğu, önemli sağlık turizmi kaynaklarına sahip olduğu, coğrafi açıdan avantajlarının fazla olduğu, ancak altyapı, nitelikli personel, tanıtım, kurumlar arası koordinasyon gibi konularda birtakım eksiklikleri olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber ülkemizdeki ekonomik durumdan kaynaklı kur farkı, siyasi ve diplomatik meselelerden kaynaklı vize serbestisi, sağlık hizmetlerinin ülkemizde kaliteli olması ve bekleme süresinin az olması gibi fırsatların Aydın ili için önemli olduğu, ancak doktorların ülkemizde son yıllarda çalışma şartlarından memnun olmaması nedeniyle yurtdışına göç etmesinin bir tehdit olduğu tespit edilmiştir. Son olarak Aydın ili için tehdit olarak algılanan konulardan diğer bir tanesinin çevre illerin sağlık turizmi alanında güçlü olarak görülmesi olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalarda birtakım sınırlılıkları barındırdığı bilinmektedir. Bu tez çalışmasının araştırma sonuçlarının Aydın iliyle sınırlı olması; kapsamı, hedefleri, amaçları ve sonuçları itibarıyla Aydın ili dışında herhangi bir genelleme yapma imkânı sunmamaktadır. Görüşmelerden elde edilen verilerin araştırmanın örneklemini oluşturan kişilerin cevapları ile sınırlı olması da göze çarpan bir başka sınırlılıktır. Örneklem daha farklı ve sayıca daha fazla kişilerden oluşturulursa ortaya farklı fikirler çıkabileceği gibi araştırmanın farklı zaman diliminde yapılması katılımcıların görüşlerinin zamana göre değişiklik gösterebildiği için zaman faktörü de sınırlılığı etkilemiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler, Nisan 2022 ve Kasım 2022 süresince yapılan görüşmelerde elde edilen görüşlerle sınırlıdır.

AYDIN İLİ SAĞLIK TURİZMİ SWOT ANALİZİ

Dünyada rekabetin artması, sektör kapasitelerinin büyümesi, kaynak kıtlığı ve ürün hayat döneminin kısılması, firma politikaları nedeniyle taktikler belirlenirken değişik analizlerden faydalanılmaktadır. Bunlardan biri de SWOT analizidir. Genellikle bu analiz rakip kurum, kuruluş veya ülkeler hakkında belli sektörlerde fırsat, risk, avantaj ve dezavantajları göstermek amacıyla kullanılmaktadır. SWOT, İngilizce dört kelimenin baş harflerinin oluşturduğu bir kelimedir. Buna göre (Cebecioğlu, 2006):

S: Strengths (Güçlü, üstün olunan yönlerin tespit edilmesi)

W: Weakness (Güçsüz, zayıf olunan yönlerin tespit edilmesi)

O: Opportunity (Sahip olunan fırsatların tespit edilmesi)

T: Threat (Karşı karşıya olunan tehditlerin, tehlikelerin tespit edilmesi)

SWOT analizi yapılmasının başlıca iki faydası bulunmaktadır. Öncelikle güçlü ve zayıf yönlerin, tehditler ve fırsatların ortaya konulmasını sağladığı için bir mevcut durum analizidir. İkinci olarak, gelecekteki durumun ne olacağını tespit ve düşünmeye yaradığı için gelecek durum analizidir (Boz, 2014).

Bu çalışmada yapılan SWOT analizi Aydın İli Sağlık Turizm Potansiyelinin belirlenmesi için kullanılmıştır. 22 katılımcıya 9 adet yarı yapılandırılmış soru yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar değerlendirilerek Güçlü yönler, zayıf yönler, Fırsatlar ve tehditler belirlenmiş ve Aydın ilinin Sağlık Turizminin gelişmesi, rakipleriyle rekabet edebilecek düzeye gelmesi için stratejik olarak yapılması gerekenler ortaya konulmuştur.

Tablo 12. Swot Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
1. Aydın İli Kuşadası ilçesi Ülkemizin turizme açılan ilk ve en önemli kapısı penceresi olması. 2. Aydın İli ve ilçeleri Adnan Menderes Havalimanı'na 100 ila 120 kilometre uzaklıkta, Bodrum ve İzmir Havaalanlarının ortasında olması. 3. Aydın ili sınırları içerisinde Germencik ve Davutlar Bölgesi'nde termal kaynakların olması. 4. Aydın ili Kuşadası ilçesinin bir Liman Kenti olması 5. Aydın İli Didim ilçesinin Havaasının astım hastalığına iyi gelmesi. 6. Gastronomi açısından Köylerde doğal ürünlerin üretiliyor olması. 7. Aydın'da konaklamanın diğer turistik bölgeler olan Antalya Bodrum İstanbul gibi yerlere göre daha uygun olması 8. Çoğu illere nazaran Aydın ilinde daha fazla otobanın bulunması. 9. Aydın İli Kuşadası ilçesi coğrafi konumu açısından çok güçlüdür. İzmir, Manisa, Denizli, Balıkesir	1. Aydın ili altyapı, özellikle kentleşme konusunda desteğe ihtiyacı var. Su ve kanalizasyon dâhil olmak üzere birçok altyapı çalışmasının tekrar gözden geçirilmesi gerekir. 2. Turizm yerlerinde insanlar/müşteriler nerede gezeceğini, nerede yemek yiyeceğini, nerede eğleneceğini bilmek ister. Aksi takdirde sektörde birinin talebi diğerinin şikâyeti haline gelir ve bu da müşteri memnuniyetsizliğine yol açabilir. 3. Aydın ili Sağlık turizmi hedef alınarak bir tesis yatırımının yapılmamış olması. spası güçlü, içinde sağlık tesisleri ve kür merkezleri barındırabilecek tesis yatırımı gibi. 4. Paydaşların bir araya gelememesinden kaynaklanan tanıtım eksikliği 5. Sağlık personelinin yabancı dil konusunda yeterli olmaması. 6. Aydın ilinde sağlık seyahat acentesi gibi aracı kurumların yeteri kadar olmaması. 7. Aydın ilinin rakipleri coğrafi

gibi ülkemizin büyükşehirlerinin arasındır. Günöbirlik bile çok rahat ulaşılabilir konumdadır. 10. Sağlık turizmine kaynak oluşturabilecek yeraltı zenginlikleri termal suların olması gibi. 11. Bu bölgede Adnan Menderes Üniversitesi ve Ege Üniversitesi'nin var olması 12. 23 tane ören yerimiz olması güçlü yönlerimizden bir tanesidir, bunlardan bir tanesi UNESCO'da tescilli.	olarak kendi pazarlarına daha yakın, bu durum da Aydın ilinin zayıf yönlerinden birisidir. 8. Doktorların ve sağlık personellerinin sağlık turizm açısından yeterli ve hazır olmamaları. 9. Aydın ilinde Hangi sağlık hizmetlerinin sunulabileceği, ön plana çıkarılması gerektiğinin planlanmaması. 10. Aydın İlinin kendi bünyesinde Havalimanının olmaması.
TEHDİTLER	FİRSATLAR
1. İzmir İlinin Aydın iline yakın olması ve sağlık tesislerinin çeşitliliği, kalitesi. 2. Sağlık seyahat acentelerinin teşviklerden yararlandırılmasında geri dönüşlerin geç ödenmesi. 3. Hastane ve Polikliniklerin aracı kurum kullanmadan çalışması. 4. Devletin sağlık turizmiyle ilgili çıkardığı mevzuatların eksik olması ve yeteri kadar sağlık tesislerinin denetimin yapılamaması. 5. Doktor ve sağlık personellerinin beyin göçünün yaşanan olumsuz	1. Aydın İlinin Turizm İlçelerinden Didim ve Kuşadası'nda on bin yabancı uyruklu insanların ikamet ediyor olması. 2. Son yıllarda birçok Ülke için Türkiye'nin vize uygulamasını kaldırmış olması. 3. Türkiye'de olduğu gibi Aydın İli deki Sağlık hizmetlerinde bekleme sürelerinin hemen hemen her tedavi için çok kısa süreli olması. 4. Dünyanın birçok yerinde özellikle Avrupa ülkelerinde Türk vatandaşlarının yaşıyor ve sağlık hizmetlerini Türkiye'den

olaylar nedeniyle hızlanması. 6. Sağlık turizmi katma değerli bir sektöre dönüşmesi rekabet ortamında daha iyi çalışmalar yapıyor olmaları.	alıyor olması. 5. Yüzyıllardır bilinen Doğal tedavi yöntemlerinin son zamanlarda özellikle termal kaynakların şifalandırma inancının artması. 6. Sağlık Turizminde döviz getirici unsur olarak devletin teşvikler konusunda desteklemesi. 7. Aydın merkezde şehir hastanesini temelini atılarak hızla hizmete girecek olması. 8. Hazır gıda tüketimlerinin artmasıyla obezite hastalıklarının çoğalması.
---	---

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada Aydın İlinin sağlık turizminin gelişmesinde Kamu görevlileri, STK, Akademisyenler, Sağlık Seyahat acente sahipleri ve Hastane ve Polikliniklerin yetkilileri Turizm arzının çeşitlendirilmesi, turizmin on iki aya yayılması ve yüksek katma değerli turistik hizmet paketlerin oluşturulması imkanlarına açık olan sağlık turizminin Aydın ili içerisinde ne derece uygulanabilir olduğunun ortaya çıkarılması ve sağlık turizminin Aydın ilinde gelişmesi için paydaşlara düşen görevlerin neler olabileceği, hangi mikro destinasyonların arz konusunda daha elverişli olduğunun tespiti amaçlanmıştır. Çalışmada katılımcılara video çekimleri yoluyla sorular yöneltilmiş ve görüşme sonuçları değerlendirilerek çeşitli bakış açılarına göre incelenmiştir.

Aydın İli Termal kaynaklar açısından zengin bir bölge olmasına rağmen gerekli ilgiyi görememektedir. Bunun nedeni yeteri kadar reklam yapılmamasından kaynaklanabilir. Aydın İlinin termal kaynaklarından yeterince yararlanamamasının nedenleri arasında, alt yapı yetersizliği, tesislerin yenilenmemesi, yeterli yabancı dil bilen personelin istihdam edilememesi, sigorta şirketleriyle özellikle üçüncü yaş sağlık turistlerinin bölgeye çekilmesi açısından bağlantı kurularak tanıtımın yapılamaması gibi nedenler sayılabilir.

Aydın İlinin Sağlık Turizminin gelişmesi açısından henüz hangi alanda Sağlık turistine hizmet vereceğini belirleyememiştir. Bunun nedeni sağlık kurumlarının hangi sağlık branşların da diğer rakiplerine göre daha başarılı olduğunun çalışmalarını yapmamış ya da yaptıysa bile iyi tanıtamamış olması sayılabilir.

Türkiye’de iyi yetişmiş sağlık personellerinin özellikle de doktorların ve hemşirelerin ülkemizden ayrılarak yurt dışına gidiyor olması, Aydın İli içinde geçerliliğini korumaktadır. Bunun nedeni son yıllarda sağlık personellerine karşı yapılan şiddetin dozunun gittikçe artması ve gelişmiş ülkelerde istihdam edilen sağlık personelinin (Doktorlar, hemşireler, laborantlar v.b.) ücretlerinin, çalışma koşullarının ve yeterince değer görmemesinin sonucu sayılabilir.

Aydın İli Türkiye’de turizmin ilk başladığı destinasyon olarak dünya çapında tanınan, ayrıca kurvaziyer turizm için alt yapısı ve yıllardır büyük yolcu gemilerini ağırlayan bir limana sahiptir. Bu nedenle uzun yıllardır dünyanın her yerinden binlerce turisti ağırlamış bir bölge olarak Aydın İli sağık turizminin geliştirilmesi için diğerk rakiplerine göre büyük avantaja sahiptir.

Aydın ili envanterine bakıldığında Türkiye’nin en çok antik kentine sahip bir bölgede bulunmaktadır. Bunun yanında yaylaları, organik üretim yapan köyleri, mağaraları, kuş gözlem alanları, mavi bayraklı plajları, kaplıcaları, sağık tesisleri, beş yıldızlı lüks otelleri, sportif etkinlikleri, festivalleri, sağık sertifikasına sahip seyahat acenteleriyle aslında sağık turizmine hazır olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Örneğın; Termal kaynaklardan ya da estetik için gelen bir sağık turistine soft sportif faaliyetlerle birleştirilmiş bir sağık seyahat paketi hazırlanarak sunulabilir. Bunun yanında her tür hizmetini gören seyahat acentesi tarafından Aydın ilinde misafir edilen sağık turistine mini bir şehir turu yaptırılabilir, bölge tanıtılabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sağlık turizmi, hayati önem arz eden cerrahi operasyonlar için seyahatlerden, spa veya yoga gibi daha zinde hissettirici aktivitelere kadar geniş bir ölçekte hizmetler sunmaktadır. Bu yönüyle medikal turizm ve wellness turizmi ile günlük hayatta benzer anlamlarda kullanılsa da bu uygulamaların hepsini kapsayan bir çatı kavramdır. Sağlık turizmi, kaynak ülkedeki sigorta uygulamalarındaki sorunlardan veya gerekli tedavi edici hizmetlerin bulunmamasından gücünü almaktadır. Bunun yanında daha iyi tedavi hizmetleri, daha düşük ücretler, daha hızlı veya prosedürü daha kolay kılan uygulamalar da talebi canlandırmaktadır (UNWTO, 2018). Sağlık turizmi, bir alternatif turizm çeşidi olarak dünyanın en büyük endüstrilerinden iki tanesini bir araya getirerek olumlu ekonomik çıktılar ortaya koymaktadır. Bu turizm türü; doktorlar, hemşireler, tıbbi ekipman personeli, sigortacılar gibi sağlık sektörü işgörenleri ile turizm emekçilerinin hizmetlerini birleştirerek bir sepet oluşturur (Ramirez de Arellano, 2007).

Turizm arzının çeşitlendirilmesi, turizmin on iki aya yayılması ve yüksek katma değerli turistik hizmet paketlerin oluşturulması imkanlarına açık olan sağlık turizminin Aydın ili içerisinde ne derece uygulanabilir olduğunun ortaya çıkarılması tezin amacını oluşturmaktadır. Sağlık turizminin Aydın ilinde gelişmesi için paydaşlara düşen görevlerin neler olduğu, hangi mikro destinasyonların arz konusunda daha elverişli olduğunun tespiti ise tezimizin yan amaçlarını oluşturmaktadır. Araştırma nitel bir yöntemle ele almış, veriler iç ve dış paydaşlardan sözlü ve yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. İçerik analizine tabi tutulacak veriler daha sonra SWOT analizi yöntemiyle yorumlanmıştır. Yapılmış olan tezin konusunu Aydın ili turizm ve sağlık arzının sağlık turizmi kapsamında hizmet sepeti oluşturmaya ne ölçüde hazır olduğu tespit edilmiştir. Yapılan tez çalışmasından elde edilen sonuçlar ve önerileri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

1. Katılımcıların tamamı sağlık turizmi ile ilgili bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir bunun sonucunda sağlık turizmi kavramının doğru anlaşıldığı görülmüştür.
2. Katılımcılar Aydın ilinin sağlık turizmi potansiyeline sahip olduğunu ancak hastane ve polikliniklerin teknolojik yetersizliği; sağlık personelinin yabancı dil bilmemesi, İzmir ilinin yakın olması ve buradaki hizmet ağının daha güçlü ve donanımlı olması, Aydın ilinde A Gurubu Seyahat Acentalarının sayısının 300 e yakın

olmasına rağmen sağlık turizm belgesi almış acente sayısının henüz 13 olması gibi nedenlerle potansiyelini yeterince kullanamadığı görölmüştür. Sektördeki sağlık personellerinin gerek yabancı dil gerekse sağlık turizmi konularında eğitim almaları planlanmalıdır. A Gurubu Seyahat Acentelerinin sağlık turizmi belgesi almaları teşvik edilerek acentelere bu konularda devlet teşviklerinin artırılarak ekonomik olarak desteklenmesi önerilmektedir.

3. Aydın İli Kuşadası ilçesinin Türkiye’de turizmin ilk başladığı destinasyon olmasına rağmen sağlık turizmi konusunda iyi pazarlanamadığı tespit edilmiştir. Bugüne kadar gelip ilçeden memnun olan turistlerin kendi ölkelerine gittiklerinde bölgenin reklamını yapmalarını sağlayıcı etkinlikler düzenlenmelidir.
4. Her ne kadar Aydın İlinin çevresinde havalimanı olması güçlü yönümüz olarak görölse de Aydın ilinin sınırları içerisinde hava limanının bulunması sağlık turizminin daha hızlı gelişmesine ve pazardan daha çok pay almasına olanak sağlayacaktır.
5. Aydın İli için; Sağlık turizmi amacıyla gelen turistlerin ve refakatçilerinin sağlık tedavileri süresince ve sonrasında gezip görebilecekleri tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerin tanıtılması ve paketlerin içerisine bu gibi etkinliklerin dâhil edilerek cazip hale getirilmesi
6. Aydın ilinin turistik ilçelerinde yaşayan yerleşik yabancı potansiyelinin sağlık turizmi tanıtımında yararlanılması
7. Coğrafi konum ve iklim şartları Aydın İlinde 12 ay sağlık turizmi yapmasını elverişli kılmaktadır. Bu durum istihdam açısından katma değer yaratmaktadır.
8. Aydın ilinde sağlık turizmin gelişmesi için kamu ve özel sektör bir arada el ele vererek çalışmalar ve projeler üretmesi noktasında sektörün gelişmesini büyük katkıda bulunacaktır.
9. Amerika ve Avrupa’nın bazı ölkelerinde bekleme sürelerinin uzun olduğu saptanmış bu bağlamda bu ölkelerdeki sağlık hizmeti bekleyen hastalara aracı kurumlar vasıtasıyla ulaşılarak Aydın İline çekilebilmesi sağlamalıdır.
10. Aydın ili sağlık turizm Tanıtımının yeterince yapılamadığı, yapılanlarında cılız kaldığı görölmüş bunun nedeninin tüm paydaşların bir arada güçlü bir tanıtım ağının oluşturamadığı yönünde olmuştur. Bunun sonucu olarak güçlü tanıtım yapılabilmesi için STK, Kamu, Özel sektör bir araya gelmesi gerektiği ve güç birliği içerisinde daha verimli sonuçlar alabileceği önerilmiştir.

11. Aydın ili sınırları içerisinde tedavi edici şifalı suların yani termal kaynakların olduğu fakat bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda tesis eksikliği olduğu düşünülen bu değerlerin verimli hale getirilmesi için teşvik edilmesi önerilmiştir.
12. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda Aydın İlinin Diş, estetik, mide ameliyatı gibi medikal konularda ön plana çıkarılması yönünde bir sonuca varılmıştır. Tanıtımların bu yönde yapılması önerilmektedir.
13. Aydın ilini güçlü kılacak marka hastanelerin eksikliği tespit edilmiş bu eksikliğin giderilmesi için devlet özel sektör işbirliği içerisinde marka hastane yapılabilecek alanların tespit edilerek teşviklerle desteklenmesi ve Aydın ilinde temeli atılan şehir hastanesinin en kısa zamanda bitirilerek hizmeti açılması önerilmektedir.
14. Aydın ilinin sağlık turizmi destekleyici çam ağaçlarıyla kaplı doğal güzeleğe sahip ve trekking yapılabilecek milli parklar gibi; sahip olduğu (Güzelçamlı gibi) alanlar vardır. Buraların düzenlenerek elverişli parkurlar oluşturulması ve turizmin hizmetine sunulması.
15. Aydın ilinin Kuşadası ilçesinde doğası ve temiz havasıyla öne çıkan Kirazlı, Caferli, Yayla köy gibi köylerinin sağlık turizminde üçüncü yaş guruba yönelik festivaller ve gastronomi etkinlikleriyle, değerlendirilerek bölgeye ekonomik katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır.

Aydın iline yönelik gerçekleştirilen SWOT analizi neticesinde, potansiyel olarak Aydın'ın sağlık turizmi açısından oldukça yüksek olduğu, önemli sağlık turizmi kaynaklarına sahip olduğu, coğrafi açıdan avantajlarının fazla olduğu, ancak altyapı, nitelikli personel, tanıtım, kurumlar arası koordinasyon gibi konularda birtakım eksiklikleri olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber ülkemizdeki ekonomik durumdan kaynaklı kur farkı, siyasi ve diplomatik meselelerden kaynaklı vize serbestisi, sağlık hizmetlerinin ülkemizde kaliteli olması ve bekleme süresinin az olması gibi fırsatların Aydın ili için önemli olduğu, ancak doktorların ülkemizde son yıllarda çalışma şartlarından memnun olmaması nedeniyle yurtdışına göç etmesinin bir tehdit olduğu tespit edilmiştir. Son olarak Aydın ili için tehdit olarak algılanan konulardan diğer bir tanesinin çevre illerin sağlık turizmi alanında güçlü olarak görülmesi olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen veriler yorumlandığında doğal kaynaklar (yer altı suları, iklim vb.), sağlık tesisleri, konaklama işletmeleri, seyahat işletmeleri, her geçen gün artan yatak

kapasiteleri, ulaşım ve konukseverlik boyutlarında Aydın ilinin bu yüksek katma değerli sağlık turizm türüne ev sahipliği yapabilecek turizm arzına sahip olduğu, fakat yurt içi ve yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin kurumsal ve ulusal boyutta yeteri kadar ele alınmış olmadığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, Z., ve Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 26(1), 97-113.
- Akcatepe C. ve Açikel Z., (2020). Sağlık Turizmi, D. Tengilimoğlu (Ed.), Ankara: Siyasal Kitabevi,, 359-387
- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z., ve İrban, A. (2012). Sağlık Turizmi ve Uluslararası Hastalar İçin Türkiye Pazarı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 157-163.
- Apaydın, B. (2009). Türk Hamam Kültürünün SPA ve Wellness mekanlarının Tasarımına Etkileri. *Journal of World of Turks*.
- Aydın, İ. (1990). Açıklamalı Turizm Terimleri Sözlüğü. Ankara: Coşkun Matbaası.
- Aktepe C. ve Açikel Z., (2020). Sağlık Turizmi, D. Tengilimoğlu(Ed.), Ankara: Siyasal Kitabevi,, 359-387
- Avcıl, S., Uslu, K. (2022) JCI Sağlık Standartlarının Akreditasyonunun Türkiye’de Uygulanmasında Üniversite ve Devlet Hastanelerinin Hizmet Kalitesinin İncelenmesi
- Binler, A. (2015). Türkiye’nin medikal turizm açısından değerlendirilmesi ve politika önerileri, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yayın No:2839.
- Bookman, Z. M., ve Bookman, R. K. (2007). *Medical Tourism In Developing Countries*. New York. Palgrave Macmillan
- Bostan, A. Arslan, ve E. Coşkun (Dü) içinde, *Turizmde Yeni Umut: Sağlık Turizmi* (Cilt 1, s. 3). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Boz, M. (2004). Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birdir, K. ve Buzcu, Z. (2014). JCI Akreditasyon Belgesine Sahip Olan Sağlık Kuruluşlarının WEB Sitelerinin Medikal Turizm Açısından Değerlendirilmesi, *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1): 1-19.
- Cebecioğlu, C. (2006): ‘SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerine Uygulama,’ Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze

- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık
- Çolakoğlu, O. E., ve Caner, Ş. (2021). Medikal Turizm.
- Dalan, C. (2019) Muğla İli Sağlık Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik BİR Araştırma. Yüksek Lisans Tezi 4 Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, Sayı: 16, Temmuz 2015, ss. 1-21
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (2019) Sağlık Turizmi Çalıştay Raporu 2019
- Tellioglu, S., Tekin, M. (2017) Engelli Turizminin Pestel Analizi Kapsamında İncelenmesi Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (2017, Sayı: 2 – Sayfa: 77-98) URL: [https://www.journals.gen.tr/jleconI: https://doi.org/8.1.01](https://www.journals.gen.tr/jleconI:https://doi.org/8.1.01)
- Doğan, E. (2019) Dünya Sağlık Turizminde Türkiye'nin Yeri ve Ekonomiye Katkısı Yüksek Lisans Tezi
- Edinsel, S. ve Adıgüzel, O. (2014). Türkiye'nin Sağlık Turizmi Açısından Son Beş Yılda Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu ve Gelişmeleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 167-190.
- Ertem Ü. T. (2015). Hasta Güvenliği. Ed.: Ay F. A. Sağlık Uygulamalarında Temel Kavramlar ve Beceriler. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Gan, L., ve Frederick J. R. (2011). Medical Tourism Facilitators: Patterns Of Service Differentiation. Journal Of Vacation Marketing, 17(3), 165-183
- Garcia-Altes, A. (2005). The development of health tourism services. Annals of tourism research, 32(1), 262-266.
- Gönenç, G. E., Güneş, F., ve Veznikli, N. (2006). Üçüncü Yaş Turizminde Sağlık Sorunları. 2. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, (s. 121). Balıkesir.
- Gülen, K. G., ve Demirci, S. (2012). Türkiye'de Sağlık Turizmi Sektörü. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Gürcü, M., ve Tengilimoğlu, D. (2018, July). Health Tourism-Based Destination Marketing in Medical Tourism. Breakthroughs in Research and Practice, s. 107-131.
- Güzel Ş, G. ve Tuzlukaya, Ş. (2017). Turizm Türleri ve Turizm Politikaları, Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi. D. Tengilimoğlu (Ed.) Sağlık Turizmi içinde Ankara: Siyasal Kitabevi, 41-58.
- Gülen, K.G. ve S. Demirci, (2012), Türkiye'de Sağlık Turizmi Sektörü, İstanbul Ticaret Odası (İTO) , Yayın No:2011 – 39, İstanbul.
- Gümüş, S. ve Toy, D. (2013). Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanması ve Reklamın Etkileri. Hiperlink Yayınları.

- İçöz, O. (2009). Sağlık Turizmi Kapsamında medikal turizm ve Türkiye'nin Olanakları. Journal of Yaşar University, s. 4-14.
- İçöz, O., Günlü, E., Yılmaz, B. S., Aktaş, G., Özdoğan, O. N., Öter, Z., . . . Şahin, N. (2007). Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler.
- Karamahmet Aydın, B., ve Aydın, G. (2015). Dünyada Ve Türkiye’de Sağlık Turiz Pazarlama Uygulamaları Ve Karşılaştırmalı Durum Analizi . Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 1-21.
- Karadeniz, E., Kandır, S. Y., ve Önal, Y. B. (2007). Seçilmiş paydaşların SWOT yöntemiyle Türk turizm yatırımlarını değerlendirmesine yönelik bir pilot çalışma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 18 (2), 195-205.
- Koyuncu, S. (2003). TouristHealth, TouristInsuranceAnd Consumer Protection. Ankara. Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2020). Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., ve Kozak, M. A. (2008). Genel Turizm-İlkeler-Kavramlar (7.Basım b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kostak, D. (2007) Turizm Hareketleri (Türkiye Örneği Üzerinden Sağlık Turizmi) Yüksek Lisans Tezi
- Kördeve, M. K. (2016). Sağlık Turizmine Genel Bir Bakış ve Türkiye'nin Sağlık Turizmindeki Yeri. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 2(1), s. 51-61.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021,). Sağlık ve Termal Turizm Tanımı. Erişim:06 30, 2021 tarihinde [https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11492/saglik-ve-termal-turizmitanimi.html%20\(Eri%C5%9Fim adresinden alındı](https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11492/saglik-ve-termal-turizmitanimi.html%20(Eri%C5%9Fim adresinden alındı)
- KTB (2021). Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri. Erişim Tarihi: 01.04.2021 <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/81939,3103turizmistatistikleri2020-4pdf.pdf?0>
- Lunt N, Horsfall D. ve Hanefeld, J. (2016). Medical Tourism: A Snapshot Of Evidence On Treatment Abroad. 88, 37-44
- Ongun, U., Gövdere, B., ve Çiçek, U. (2016). Yeşilova’nın kırsal turizm potansiyelinin SWOT analiziyle değerlendirilmesi. Vizyoner Dergisi, 7 (16), 75-88
- O. İçöz, ve O. İçöz (Dü.) içinde, Genel Turizm (s. 383). Ankara: Turhan Kitabevi. İş'te İlham Yeni Nesil Dijital Dergi. (2021, 07 05). Ülkemizde Yükselen Değer, Sağlık Turizmi.... İş'te İlham: <https://isteilham.com/ulkemizde-yukselen-deger-saglik-turizmi/> adresinden alındı

- Oduncuoğlu, F. (2021). Engelli Turizmi. A. Bostan, A. Arslan, ve E. Coşkun içinde, Yardan , E. D.; Us ,N.C.; Yabana,.B. (2014) Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi Sağ. Perf. Kal. Derg., 2014; (8): 27-42 Turizmde Yeni Umut:Sağlık Turizmi (s. 60-61). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Oduncuoğlu, F. (2021). Üçüncü Yaş Turizmi. Ankara: Detay. Organization, W. H. (2011). "World Report on Disability". 09 06, 2021 tarihinde <https://www.who.int/disabilities/world-report/2011/accessible-en.pdf>: <https://www.who.int/disabilities/world-report/2011/accessible-en.pdf> adresinden alındı.
- Özbek, T. (1991). Dünya'da ve Türkiye'de Termal Turizmin Önemi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi. 07 17, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002670> adresinden alındı.
- Özcan, Z. K., ve Aydın, V. (2015). Sağlık Turizmi (Teori ve Politika). Kocaeli: Umuttepe Yayınları. Özcan, Z. K., ve Aydın, V. (2015). Sağlık Turizmi -Teori ve Politika (1.Baskı b.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Özdemir, C., ve Konak, S. (2015). Medikal Turizm Kavramı ve Türkiye'de Medikal Turizm. S. P. Temizkan (Dü.) içinde, Sağlık Turizmi (s. 75-99). Ankara: Detay Yayınları.
- Özdemir, Ş. (2015). Türkiye'nin Termal Sağlık Turizmi Potansiyeli. M. Altındiş (Dü.) içinde, Termal Turizm (s. 1-12). Ankara: Nobel Yayınları. Sağlık Bakanlığı. (2013). Türkiye'de Medikal Turizm Değerlendirme Raporu. Ankara. <http://saglikturizmi.gov.tr/admin/content-img/general/big-images/j804Bapmht.pdf> adresinden alındı.
- Özsarı, S H. ve Karatana, Ö. (2013) Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. J Kartal TR. 24(2), 136-144.
- Ramirez de Arellano, A. B. (2007). Patientswithoutborders: theemergence of medicaltourism. International Journal of Health Services, 37(1), 193-198.
- Reisman, D. (2010). HealthTourism. SocialWelfare Through International Trade. Cheltenham, Glos, Uk. Edward Elgar
- SATÜRK (2020). Sağlık Turizminde mevzuat ve Teşvikler, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-23596/saglik-turizmindemevzuat-ve-tesvikler.html> (Erişim:15/03/2023)
- Swarbrook, J. (1999). SustainableTourism Management. Londra: CABI Publishing.
- UNWTO, (2018). HealthTourism – ExecutiveSummary, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/978928442030.8>

- Siner, G., ve Torun, N. (2020). Sağlık Turizminde Termal Turizm ve Spa-Wellness Turizminin Yeri ve Önemi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 517-533. 07 17, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/55878/> adresinden alındı
- Şengül, H., ve Arzu, B. (2019). Saağık Turizmi Çerçevesinde Türkiye’de Termal Turizm;Bir SWOT Analizi Çalışması. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 55-70.
- Temizkan, S. P., ve Çiçek, D. (2015). Sağlık Turizmi Kavramı ve Özellikleri. S. Temizkan içinde, Sağlık Turizmi (s. 14-15). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tengilimoğlu, D., ve Kahraman, O. (2013). Dünyada ve Türkiye’de Medikal Turizm. D. Tengilimoğlu (Dü.). içinde Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tengilimoğlu, D., ve Özdemir, D. (2013). İleri Yaş ve Engelli Turizmi. D. Tengilimoğlu, ve D. Tengilimoğlu (Dü.) içinde, Sağlık Turizmi (s. 123-144). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tontuş, H. Ö. (2019). Sağlık Turizminin Tarihçesi. Ankara: SATÜRK. 07 05, 2021 tarihinde <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/10943/0/01pdf.pdf> adresinden alındı.
- Türk Dil Kurumu. (2021, 06 10). Türk Dil Kurumu Sözlük. 06 10, 2021 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=detail&id=1&Itemid=1 adresinden alındı.
- Tütüncü, Ö., Kiremitçi, İ., Çalışkan, U. (2011) Sağlık Turizmi, Güvenlik ve Kalite; Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 22, Sayı 1 <http://www.turcev.org.tr/V2/Default.aspx> Erişim: 12-04-2023 16:55
- Tengilimoğlu, D. (2021) Sağlık turizmi ve devlet teşvikleri Araştırma Makalesi/RESEARCH ARTICLE R A T I N G ACADEMY JOURNALS
- TURSAB. (2014). 2014 Sağlık Turizmi Raporu. <https://www.tursab.org.tr> (Erişim Tarihi: 20.03.2023).
- T.C. TİCARET BAKANLIĞI. (2020). <https://ticaret.gov.tr/> destekler/ihracat destekleri/markalama-ve-turquality-destegi (Erişim :15/02/2023)
- Tengilimoğlu, D. ve Tosun, N. (2020). İleri Yaş ve Engelli Turizmi İçinde; Sağlık Turizmi. D. Tengilimoğlu (Ed.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Topsöğüt, M. B (2019):Türkiye’deki Sağlık Turizmi Çeşitliliğini Artırmak İçin Yeni Bir Model Önerisi; Sağlıklı Yaşam Kampüsü (SAYKA) Yüksek Lisans Tezi Doğuş Üniversitesi Dergisi, 23 (1) 2022, 279-297

- TURSAB. (2014). 2014 Sağlık Turizmi Raporu. <https://www.tursab.org.tr> (Erişim: 02.03.2023).
- Tütüncü Ö., Kiremitçi İ., Çalışkan U. (2011). Sağlık Turizmi, Güvenlik ve Kalite. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 91-93.
- Yardan , E. D.; Us ,N.C.; Yabana,.B. (2014) Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi Sağ. Perf. Kal. Derg., 2014; (8): 27-42
- Yıldız A. (2021)(ed) Sağlık Turizminde Öne Çıkan Ülkeler, Nobel Bilimsel Eserler, İstanbul.
- Yirik, Ş., Ekici, R., ve Baltacı, F. (2015). Türkiye ve Dünyada sağlık turizmi (medikal turizm) Ankara: Detay Yayıncılık.
- 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul Ve Esaslarına İlişkin Genelge <https://ticaret.gov.tr/data/5e0eeba313b87658f03c992c/2015-8%20say%C4%B1%C4%B1%20Karar%C4%B1n%20Uygulama%20Usul%20ve%20Esaslar%C4%B1%20Genelgesi.pdf> (Erişim: 04/04/2023)
- https://store.jointcommissioninternational.org/assets/3/7/JCI_Publications_and_Services_Brochure.pdf Erişim 04/04/2023 2019 JCI Publications ve Services
- <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64524/kaplicalar.html> TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü Web Sitesi Erişim:26/01/2023 12:24
- <https://www.healthserviceturkey.com/page/turkiyede-saglik> (Erişim: 14/04/2023 10:21)
- <http://tr.jointcommissioninternational.org/entr/jci-accredited-organizations/>,